T.C.

MARMARA ÜNİVERSİTESİ

EĞİTİM BİLİMLERİ ENSTİTÜSÜ

EĞİTİM BİLİMLERİ ANA BİLİM DALI

EĞİTİM YÖNETİMİ VE DENETİMİ BİLİM DALI

ÖĞRETMEN ÖZERKLİĞİ HAKKINDA ÖĞRETMEN VE OKUL YÖNETİCİLERİNİN GÖRÜŞLERİ

BİLAL CAN TANIŞ

(Yüksek Lisans Tezi)

İstanbul, 2024

T.C.

MARMARA ÜNİVERSİTESİ

EĞİTİM BİLİMLERİ ENSTİTÜSÜ

EĞİTİM BİLİMLERİ ANA BİLİM DALI

EĞİTİM YÖNETİMİ VE DENETİMİ BİLİM DALI

ÖĞRETMEN ÖZERKLİĞİ HAKKINDA ÖĞRETMEN VE OKUL YÖNETİCİLERİNİN GÖRÜŞLERİ

THE OPINIONS OF TEACHERS AND SCHOOL MANAGERS ON TEACHER AUTONOMY

BİLAL CAN TANIŞ

(Yüksek Lisans Tezi)

Danışman
Doç. Dr. Ahmet Faruk LEVENT

İstanbul – 2024

Tüm kullanım hakları
M.Ü. Eğitim Bilimleri Enstitüsü'ne aittir.
©2024

ONAY

Bilal Can TANIŞ tarafından hazırlanan "Öğretmen Özerkliği Hakkında Öğretmen ve Okul Yöneticilerinin Görüşleri " konulu bu araştırma 27/06/2024 tarihinde yapılan savunma sınavı sonucunda aşağıdaki jüri üyeleri tarafından başarılı bulunmuş ve Yüksek Lisans tezi olarak kabul edilmiştir.

TEZ DANIŞMANI: Doç. Dr. Ahmet Faruk LEVENT

JÜRİ ÜYESİ: Doç. Dr. Semih ÇAYAK

JÜRİ ÜYESİ: Doç. Dr. Menekşe ESKİCİ

ETİK BEYAN

Marmara Üniversitesi Eğitim Bilimleri Enstitüsü Müdürlüğü Lisansüstü Tez Yazım Kılavuzuna uygun olarak hazırladığım çalışmamda;

- Sunduğum bilgileri, dokümanları ve verileri akademik ve etik kurallar çerçevesinde elde ettiğimi,
- Çalışmamda yararlandığım eserlerin tamamına atıfta bulunarak kaynak gösterdiğimi,
- Elde ettiğim verilerde ve sonuçlarda herhangi bir değişiklik yapmadığımı bildirir, aksi bir durumda aleyhimde doğabilecek tüm hak kayıplarını kabullendiğimi beyan ederim.

Bilal Can TANIŞ

ÖNSÖZ

Eğitim öğretimle ilgili özerklik konusu hem son zamanlarda araştırmacıların ilgilisini çekmekte hem de öğretmenler tarafından öğretmenler odasında zaman zaman konuşulmakta olan bir konu olarak karşımıza çıkmaktadır. Hem bir öğretmen hem de bir araştırmacı olarak bu konuyu farklı boyutları ile ele alarak alana bu anlamda bir katkıda bulunmayı amaçladım.

Bu çalışmayı yapmamda; başta emekleri ile bugünlere ulaşmamı sağlayan aileme, öğretmenlerime, çalışmamda bana rehberlik eden danışmanım Doç. Dr. Ahmet Faruk Levent'e ve bu süreçte çok büyük destekçim olan eşim Ebru Tanış'a teşekkür etmeyi bir borç bilirim. Bu çalışmanın eğitim öğretim alanında faydalı olmasını temenni ederim.

Bilal Can Tanış

ÖZET

Bu çalışmanın amacı, öğretmen özerkliğine ilişkin öğretmen ve okul yöneticilerinin görüşlerinin incelenmesidir. Bu çalışmanın ortaya koyacağı sonuçlarla uygulayıcılar ve araştırmacılar için de yardımcı olması beklenmektedir. Araştırmada nitel araştırma yöntemlerinden olgubilim deseni kullanılmıştır. Araştırmanın çalışma grubu, ilkokul I. kademede, dört sınıf öğretmeni, bir din kültürü ve ahlak bilgisi öğretmeni, bir İngilizce öğretmeni bir müdür yardımcısı ve bir okul müdürü; ilkokul II. kademede bir Türkçe öğretmeni, bir matematik öğretmeni bir fen bilimleri öğretmeni, bir sosyal bilgiler öğretmeni bir İngilizce öğretmeni, bir din kültürü ve ahlak bilgisi öğretmeni bir müdür yardımcısı ve bir okul müdüründen oluşmaktadır. Çalışmanın verileri, yüz yüze görüşme yoluyla ve yarı yapılandırılmış görüşme formu kullanılarak elde edilmiştir. Araştırmada toplanan veriler, içerik analizi ile çözümlenmiştir. Araştırma bulgularına göre öğretmen özerkliği "öğretmenlerin sınırlar dâhilinde, baskılardan arınmış bir halde, planlamalarında, yöntem-tekniklerinde ve okul dışı etkinliklerde özgür, bağımsız hareket edebilmesi" olarak tanımlanmıştır. Öğretmen özerkliğinin iş yoğunluğu, müfredat ve zaman yetiştirme sorunları, sınıf mevcutları, kitap, materyal eksiklikleri, imkânsızlıklar, kanunlar ve devlet memurluğundan kaynaklanan engeller, paydaşlardan kaynaklanan baskılardan ve öğretmenlerin isteksizliklerinden etkilendiği araştırma sonuçları arasında yer almaktadır. Bulgulara göre özerkliğin olumlu yönleri, öğretmen gelişimi, meslek itibarının artması, verimin artması olarak öne çıkmaktadır. Öğretmen yetersizlikleri, özerkliğin suiistimal edilmesi gibi olumsuz sonuçlar da ortaya çıkabilir. Özerkliğin ideal halinde sonsuz bir özerklik değil sınırlar dâhilinde öğretmene özellikle eğitimle ilgili kararlarından özgürlük sağlayan bir özerklik durumu olmalıdır. Cinsiyet, medeni durum, kıdem, branş gibi durumların özerkliği etkilediğine dair görüşler mevcuttur. Kadrolu, ücretli, sözleşmeli öğretmen olmak veya özel okulda çalışmak da özerklik bakımından farklı sonuçlar yaratmaktadır. Okul yönetimleri keskin sınırlar içinde hareket etmektedirler. Okul yönetimlerinin öğretmenlerin özerkliğine etkisi yüksektir. Materyal desteği sağlama, öğretmenlerin; arkasında durma, özgürlük tanıma gibi yaklaşımlarla öğretmen özerkliğini destekleyebilecek olan okul yönetimleri denetçi rolleri sebebi ile öğretmenler üzerinde baskı kurmaktadırlar. Okul yönetimleri neticede kendi özerklikleri dairesinde öğretmenlere özerklik sunabilmektedirler. Öğretmenlere göre karar alıcılar öğretmenlere mesleki gelişim desteği sağlama, öğretmenlerin sorunlarını dinleme, şartlarını iyileştirme,

mesleğin itibarını yükseltme, yeni derslikler yapma gibi adımlar atarak öğretmen özerkliğini artırabilirler.

Anahtar Kelimeler: Öğretmen özerkliği, okul özerkliği, eğitimde özerklik

ABSTRACT

The aim of this study is to examine the opinions of teachers and school administrators regarding teacher autonomy. The results of this study are expected to be helpful for practitioners and researchers. The phenomenological design, one of the qualitative research methods, was used in the study. The study group consists of four primary school teachers, a religious culture and ethics teacher, an English teacher, an assistant principal, and a school principal in the first stage of elementry school; and a Turkish teacher, a mathematics teacher, a science teacher, a social studies teacher, an English teacher, a religious culture and ethics teacher, an assistant principal, and a school principal in the second stage of elementry school. The data of the study were obtained through face-to-face interviews using a semi-structured interview form. The collected data were analyzed using content analysis. According to the research findings, teacher autonomy is defined as "the ability of teachers to act freely and independently in their planning, methods-techniques, and extracurricular activities within boundaries, free from pressures." The research results indicate that teacher autonomy is affected by workload, curriculum and time constraints, class sizes, lack of books and materials, limitations, laws, civil service-related obstacles, pressures from stakeholders, and teachers' unwillingness. The positive aspects of autonomy highlighted in the findings include teacher development, increased professional prestige, and increased productivity. However, negative outcomes such as teacher incompetence and the abuse of autonomy may also arise. The ideal form of autonomy should not be infinite but should allow teachers freedom, especially in education-related decisions, within certain boundaries. There are views suggesting that gender, marital status, seniority, and subject area influence autonomy. Being a permanent, paid, or contract teacher, or working in a private school also leads to different outcomes in terms of autonomy. School administrations operate within strict boundaries and have a significant impact on teacher autonomy. While school administrations could support teacher autonomy by providing material support, standing behind teachers, and granting freedom, they also exert pressure due to their supervisory roles. Ultimately, school administrations can only offer autonomy to teachers within their own autonomy boundaries. According to teachers, decision-makers can increase teacher autonomy by providing professional development support, listening to teachers' problems, improving their conditions, enhancing the profession's prestige, and building new classrooms.

Keywords: Teacher autonomy, School autonomy, Autonomy in Education

İÇİNDEKİLER

İçindekiler Tablosu

ONAY i

ETİK BEYAN ii

ÖNSÖZ iii

ÖZET iv

ABSTRACT vi

İÇİNDEKİLER vii

TABLOLAR LİSTESİ x

BÖLÜM I: GİRİŞ 1

1.1. Araştırmanın Problemi 1

1.2. Araştırmanın Amacı 2

1.3. Araştırmanın Önemi 2

1.4. Araştırmanın Sınırlılıkları 3

1.5. Araştırmanın Sayıltıları 3

1.6. Tanımlar ve Kısaltmalar 3

BÖLÜM II: ALANYAZIN 5

2.1. Öğretmen Özerkliği 5

2.2. Öğretmen Özerkliğinin Boyutları 8

2.3. Okulların Özerkliği 9

2.4 İlgili Araştırmalar 10

2.4.1. Türkiye'de Yapılan Araştırmalar 10

2.4.2. Yurt dışında Yapılan Araştırmalar 29

BÖLÜM III: YÖNTEM 38

3.1. Araştırmanın Modeli 38

3.2. Çalışma Grubu 38
3.3. Veri Toplama Araçları 39
3.4. Verilerin Toplanması 39
3.5. Verilerin Analizi 40
3.6. Araştırmanın Geçerliği ve Güvenirliği 40
3.7. Araştırmacının Rolü 40
BÖLÜM IV: BULGULAR 41
4.1. Öğretmen Özerkliğinin Tanımına İlişkin Görüşler 41
4.2. Öğretmenlerin Özerklik Algıları ve Bu Algıları Oluşturan Etmenler ile İlgili Görüşler 45
4.3. Öğretmen Özerkliğinin Olumlu ve Olumsuz Yönleri ile İlgili Görüşler 56
4.4. Öğretmen Özerkliğinin İdeal Hali ile İlgili Görüşler 63
4.5. Öğretmen Özerkliğinin Etkileyen Öğretmen Özellikleri ve Durumları ile İlgili Görüşler 69
4.6. Okul Yönetimi ve Özerklik ile İlgili Görüşler 81
4.7. Öğretmenlerin Özerkliği ile İlgili Karar Alıcıların Yapabilecekleri ile İlgili Görüşler 89
BÖLÜM V: TARTIŞMA, SONUÇ VE ÖNERİLER 99
5.1. Tartışma ve Sonuçlar 99
5.1.1 Öğretmen özerkliğinin tanımına ilişkin tartışma ve sonuç 99
5.1.2 Öğretmenlerin özerklik algılarına ilişkin tartışma ve sonuç 100
5.1.3. Öğretmen özerkliğinin olumlu ve olumsuz yönlerine ilişkin tartışma ve sonuç 105
5.1.4. Öğretmen özerkliğinin ideal haline ilişkin tartışma ve sonuç 108
5.1.5. Öğretmen özerkliğinin etkileyen öğretmen özellikleri ve durumlarına ilişkin tartışma ve sonuçlar 110
5.1.6. Okul yönetimi ve özerklik ile ilgili tartışma ve sonuç 114

5.1.7. Öğretmen Özerkliği ile İlgili Karar Alıcıların Yapabileceklerine Dair Görüşlere İlişkin Tartışma ve Sonuçlar 118
5.2. Öneriler 119
5.2.1.Uygulayıcılara Öneriler 119
5.2.2. Araştırmacılara Öneriler 120
KAYNAKLAR 122

TABLOLAR LİSTESİ

Tablo 3. 1 Çalışma Katılımcılarına Ait Demografik Bilgiler 39
Tablo 4. 1. Ana Temalar 41
Tablo 4. 2. Öğretmen Özerkliğinin Tanımına İlişkin Görüşler 41
Tablo 4. 3. Öğretmen Özerklik Algısı ile İlgili Görüşler 45
Tablo 4. 4. Öğretmen Özerkliğinin Olumlu ve Olumsuz Yönleri ile İlgili Görüşler. 56
Tablo 4. 5. Öğretmen Özerkliğinin İdeal Hali ile İlgili Görüşler..... 64
Tablo 4. 6. Öğretmen Özerkliğinin Etkileyen Öğretmen Özellikleri ve Durumları ile İlgili Görüşler..... 70
Tablo 4. 7. Okul Yönetimi ve Özerklik ile İlgili Görüşler 81
Tablo 4. 8. Öğretmenlerin Özerkliği ile İlgili Karar Alıcıların Yapabilecekleri ile İlgili Görüşler..... 89

BÖLÜM I: GİRİŞ

Öğretmenler sınıflarda alan uzmanı olarak yer alan meslek erbaplarıdır. Fakat bu uzmanlık onlara sınırsız bir eğitim öğretim çerçevesi sunmakta değildir. Öğretmenlerin MEB, il veya ilçe MEM, okul idaresi tarafından oluşturulan sınırlar içinde öğretmenlik yapmaları beklenmektedir. Wermke, Olason Rick ve Salokangas, (2019)'a göre öğretmen özerkliği son yılların popüler konularındandır ve farklı ülkelerde bu alanda çalışmalar yaygınlaşmaktadır. Paradis, Lutovac, Jokikokko ve Kaasila (2019)'a göre öğretmen özerkliği yeniden kavramsallaştırılmalıdır. Feldman (2023) 'a göre 19. yy.da öğretmenler öğretim materyallerini kendileri okula getirmekteydi ve bu anlamda tam bir özerkliğe sahipti. Şimdi okul ortamları ve materyalleri planlı ve hazır haldedir. Öğretmen özerkliği bakımından geçmişin ve bugünün farklı olduğu anlaşılmaktadır.

Öğretmen özerkliği ile ilgili öğretmen ve okul yönetici görüşlerini ele alan bu araştırmanın hedef kitlesi öğretmenler, okul yöneticileri ve ilgili araştırmacılardır. Bu bölümde araştırmanın; problemi, amacı, önemi, sınırlılıkları, sayıltıları ve araştırma ile ilgili tanımlar ve kısaltmalar yer almaktadır.

1.1. Araştırmanın Problemi

Bu çalışmanın ana problemi, öğretmen özerkliğine ilişkin öğretmen ve okul yöneticilerinin görüşlerinin neler olduğunun belirlenmesidir. Araştırmanın sonuçları ile eğitim yönetimine yön veren bürokrat ve politikacılara özerklikle ilgili faydalı çıktılar sağlayacağı düşünülmektedir. Bu araştırmada;

- Öğretmenlerin özerklik tanımı,
- Öğretmenlerin özerklik algıları,
- Öğretmen özerkliğini etkileyen öğretmen özellikleri ve durumlar
- Okul yöneticilerinin özerklik durumları,
- Öğretmen özerkliğinin olumlu ve olumsuz yönleri,
- Öğretmen özerkliğinin ideal hali ve sınırları,
- Öğretmen özerkliği ile ilgili okul yöneticilerinin etkileri
- Öğretmen özerkliği ile ilgili okul yöneticilerinin etkileri yapabilecekleri,
- Öğretmen özerkliği ile ilgili karar alıcıların yapabilecekleri incelenecektir.

1.2. Araştırmanın Amacı

Bu araştırmanın amacı, öğretmen özerkliğinin öğretmen ve idarecilerce nasıl algılandığını, uygulamadaki mevcut özerklik durumunun algılanan olumlu ve olumsuz yönlerini, elde edilen bulgulara göre ortaya koymaktır. Bu araştırmada şu sorulara cevap aranacaktır:

- Öğretmenler özerkliği nasıl tanımlamaktadır?
- Öğretmenlerin özerklik algıları ne durumdadır?
- Okul yöneticilerinin özerklik algıları ne durumdadır?
- Öğretmen özerkliğini etkileyen durumlar nelerdir?
- Özerkliğin olumlu ve olumsuz tarafları nelerdir?
- Okul yöneticileri öğretmen özerkliğini nasıl etkilemektedir?
- Özerkliğin ideal hali, sınırları nasıl olmalıdır?
- İdeal özerklik için okul yönetimlerince neler yapılabilir?
- İdeal özerklik için karar alıcılar tarafından neler yapılabilir?

1.3. Araştırmanın Önemi

Karataş (2022), kavramların zaman içinde değişime uğradığını ifade ederek özerklik kavramının ve bu kavrama etki eden faktörlerin tekrar ele alınması gerektiğini belirtmektedir. Özerklik devamlı değişen öz gelişim ve insan bağımlılığı arasındaki ideal denge durumu olarak tanımlanmaktadır (Alwright 1990; akt. Ramos 2006). Bu değişimi de göz önünde bulundurarak gerek tanım gerek mevcut durumla ilgili araştırmalar yapmak önemlidir.

Little(1995)'a göre öğrenen özerkliğinin sağlanabilmesinin yolu da öğretmen özerkliğinden geçmektedir. Mevcut eğitim politikalarındaki yeniden yapılandırmacı yaklaşımlar da bu ifade ile düşünüldüğünde öğretmen özerkliği üzerine yapılacak çalışmaların önemi ortaya çıkmaktadır. Huang (2005)'e göre geçtiğimiz on yıl boyunca öğretmen özerkliği üzerine artan bir araştırma hacmi olmasına rağmen, öğretmen özerkliği ne anlama gelir ve öğretmen özerkliği, farklı sosyo-eğitsel ve kültürel bağlamlarda hem başlangıç hem de hizmet içi ikinci dil öğretmen eğitimi sırasında nasıl geliştirilebilir konularında sağlam ampirik kanıtlara dayanan araştırmalar hâlâ yetersizdir.

Özerk öğretmenler, belirlenmiş kalıplara sıkı sıkıya bağlı kalmak yerine kendi başlarına düşünebilir ve hareket edebilirler. Mevcut çalışmalar genellikle öğrenen özerkliği hakkındaki algılarla ilgilenir ve yerel ortama odaklanır. Ancak, öğretmenlerin özerklikten ne anladıkları ve

sınıf uygulamaları çok önemlidir (Eren, 2020). Ertürk (2020) öğretmen özerkliğinin Türkiye'de çok az ele alınmış bir konu olduğunu belirtmektedir.

Ülkemizde son zamanlarda özerklik konusunda daha yoğun bir biçimde çalışma yapılmış olsa da çalışmaların genelde öğretmenlerin sahip oldukları özelliklerle özerklikleri arasındaki ilişkiyi ele alan nicel çalışmalar olduğu görülmektedir. Bu çalışmada özerkliğin tanımını, öğretmenlerin özerkliğe dair algıları, bu algıyı etkileyen etmenler, okul yönetimlerinin özerklikleri ve okul yönetimlerinin öğretmen özerkliğine etkileri, öğretmenlerin özerklikle ilgili beklentileri derinlemesine ele alınmıştır. Çalışmanın alana önemli bir katkı sağlayacağı düşünülmektedir. Elde edilen veriler, eğitim politikalarını ve uygulamalarını şekillendiren faktörleri daha iyi anlamamıza yardımcı olacaktır. Bu nedenle, öğretmen özerkliğinin artırılması veya kısıtlanmasına yönelik politika değişiklikleri yapılmasında önemli bir rol oynayabilir.

1.4. Araştırmanın Sınırlılıkları

Bu araştırma;

- Araştırmaya katılan altı ilkokul öğretmeni, 6 ortaokul öğretmeni, 1 ilkokul müdür yardımcısı, 1 ilkokul okul müdürü, 1 ortaokul müdür yardımcısı, 1 ortaokul müdürü olmak üzere çalışmaya katılan 12 öğretmen 4 okul yöneticisinin görüşleri ile sınırlıdır.
- Araştırmacı tarafından hazırlanmış olan yarı yapılandırılmış görüşme formundaki sorularla sınırlıdır.

1.5. Araştırmanın Sayıltıları

Bu araştırmada;

- Araştırmaya katılım gösteren bireylerin gerçek görüşlerini, herhangi bir baskı altında hissetmenden paylaştıkları,
- Araştırma sırasında katılımcılara yöneltilen soruların araştırmanın amacına hizmet etmekte olan sorular olduğu kabul edilmektedir.

1.6. Tanımlar ve Kısaltmalar

Bu bölümde çalışmada yer alan bazı ifadelerin tanımları ve kısaltmalar yer almaktadır.

Okul yöneticisi/idarecisi: Okullarda görev yapmakta olan müdürler ve müdür yardımcıları.

Özerklik: *"Ülkelerin, bölgelerin, toplulukların, kuruluşların kendi kendilerini serbestçe, kendi yasaları ile yönetebilme durumu; muhtariyet, otonomi, otonomluk"* (TDK, 2023).

Öğretmen Özerkliği: Öğretmen özerkliği kavramı, öğretim faaliyetlerinin planlanması ve uygulanmasında öğretmenlerin yetkisi ve özgürlüğü anlamına gelir (Öztürk, 2012).

DİKAB: Din Kültürü ve Ahlak Bilgisi

MEB: Milli Eğitim Bakanlığı

MEM: Milli Eğitim Müdürlüğü

Öğr. : Öğretmen

ŞÖK: Şube Öğretmenler Kurulu

BÖLÜM II: ALANYAZIN

Bu bölümde alanyazındaki çalışmalar yer almaktadır. Bu bağlamda öğretmen özerkliği, öğretmen özerkliğinin boyutları, okulların özerkliği ile ilgili çalışmalar incelenmiş, Türkiye'de ve yurt dışında öğretmen özerkliği ile ilgili yapılan çalışmalar paylaşılmıştır.

2.1. Öğretmen Özerkliği

Öğretmen özerkliği, incelemeden muaf olma ve kişisel tercihlerini uygulama konusunda büyük ölçüde sorgulanmamış bir hakka dayanır (Little, 1990). Yirci (2017) özerkliğin tanımı olarak öğretmenlerin kendi kararlarını alabilmeleri durumunu anlatmaktadır. Öğretmen özerkliği, son yıllarda öğretmen eğitimi alanından ortaya çıkan en önemli ve problemli kavramlardan biridir ve genellikle öğretmenlerin kendi öğretim üzerindeki kontrolü olarak tanımlanmıştır (Yu-hong ve Ting, 2012). Araştırmalar, öğretmen özerkliğinin kişisel müdahaleden özgür olma duygusu veya öğretmenlerin okul konuları üzerinde kontrol etme şeklinde kavramsallaştırılabileceğini göstermektedir (Wilches, 2007). Diğer meslek grupları gibi, öğretmenler de işlerinde belirli bir ölçüde özerkliğe ihtiyaç duyarlar (Varatharaj, 2018). Özerk davranış sergilemek istenilen her şeyin yapılabilmesi olarak düşünülmemelidir. Bu kavram içinde bulunulan toplumdan ve sosyal yapılardan ayrı düşünülemez bir kavramdır (Yolcu, 2021).

Öğretmen özerkliği, öğretmenin çalışmada, öğrenmede ve öğretmede özgürlüğünü ifade eder. Öğretmen, eğitim sürecinin kontrol edici figürü olup, toplumsal değişimin gücünde de kritik bir rol oynar. Öğretmen özerkliği, kişisel ve profesyonel gelişim ihtiyacı tarafından yönlendirilir. Özerk bir öğretmen, kariyeri boyunca kendini daha da geliştirmek için fırsatlar arayabilir. Eğer öğretmen bu niteliklere sahipse, özerk olur ve araştırmalar, özerk öğretmenlerin, özerk olmayan öğretmenlere göre daha etkili ve rahat bir şekilde öğretim süreci gerçekleştirdiklerini göstermektedir. Öğretmenler arasında mesleki bağımsızlık olmalıdır, çünkü öğretmenler serbestçe öğretim yaptıklarında, daha verimli öğretirler (Sehrawat, 2014).

Gerçekten başarılı öğretmenler, öğretim süreçlerinde güçlü bir kişisel sorumluluk duygusuna sahip olarak, sürekli yansıtma ve analiz yoluyla öğretim sürecinin duygusal ve bilişsel kontrolünü en yüksek düzeyde gerçekleştirir ve bu durumun onlara sağladığı özgürlüğü kullanır (Little, 1995). Özerk öğretmenler olmak, keşfetmek, değişmek ve büyümek için taahhütte bulunmamızla ilgilidir, ancak bu sadece toplumun hedeflerine ve büyümesine katkıda bulunuyorsa anlam kazanır. Özerklik kavramının tartışmalı bir doğası olduğu şüphesizdir;

ancak, bu, yaşam boyu insan gelişiminin arzulanan bir hedefidir ve sadece akademik durumlara özgü olmayıp kişisel, profesyonel, bölgesel ve küresel kültürümüzü şekillendiren şeyin bir parçası olma çabalarımızda da önemlidir. Ayrıca, özerklik için bir miktar bağımsızlık gereklidir, ancak bu, işbirlikçi çalışmayı ve etkileşimi dışlamaz (Ramos, 2006). Profesyonellik, bir uzmanın kendi işi ile ilgili kararlar alabilen yarı özerk bir noktada olmasını ifade etmekte iken neo-liberal düzlemde bir mesleği dışardan yönlendirilen yönetilen bir tanıma sokarak niteliksizleştirmektedir (Ünal, 2005).

Müfredat, metin olarak, öncelikle öğretmenler ve eğitim otoritelerine yöneliktir ve öğrencileri yalnızca öğretmenlerin aracılığıyla dolaylı olarak ilgilendirir. Eğitim hedefleri, amaçları ve belirlenen içeriklerin yanı sıra, müfredat öğretmenlerin rolleri ve sorumluluklarına ilişkin ipuçları içerir ve bu ipuçları istenen öğretim ve öğrenme paradigması ile ilgilidir. Müfredat genellikle öğretmenlerin bireysel veya kolektif olarak karar verme özgürlüğüne sahip olabileceği alanları belirtir. Müfredat tarafından verilen bu esneklik, öğretmenlerin mesleki özerkliği veya basitçe öğretmen özerkliği olarak adlandırılır (Erss, 2017).

Öğretmen özerkliği kavramı farklı şekillerde anlaşılabilir. Bireyci açıdan bakınca öğretmenin sınıf içinde istediklerini yapabilmesi akla gelebilir. Daha kolektivist görüşler ise öğretmenlerin müfredatta söz sahibi olarak gerçek anlamda güce sahip olmasından bahseder. Modern yaklaşımlar öğretmen özerkliğini artıyor gibi görünürken öğretmenleri daha itaatkâr hale de getirebilir. Burada doğrudan politikaların özerklik bakımından öğretmeni güçlendirici veya kontrol edici olduğunu iddia etmek yerine iki yöne de gidecek potansiyel barındırdıklarını söylemek gerekir (Lawson, 2004). Özerklik yanlış yorumlanıp tam bir bağımsızlık hali veya izolasyon durumu olarak ele alınmazsa öğrenciler için farklılaştırılmış bir eğitim sunma ve eğitimde verimi artırma gibi olumlu sonuçlar ortaya çıkarabilecektir (Özbey-Demir, 2022).

Ayral ve diğerleri (2014) özerklik kavramını, eğitimin temel uygulama görevlisi olan öğretmenlerin meslekleri ile ilgili olarak yetki ve sorumluluğa sahip olmaları şeklinde tanımlamaktadırlar. Araştırmacılar öğretmen özerkliğinin okul ortamlarında yer verilmesi gereken bir olgu olduğunu ileri sürmektedirler. Sınıf içindeki özerk çalışma, öğretmenlik mesleğinin özü olarak görülmektedir (Wermke, Olason Rick ve Salokangas, 2019). Öğretmen özerkliğinin işbirlikli çalışma yönünü ele alan araştırmaya göreyse öğretmen özerkliği genellikle bağımsızlık ve bireysel çalışma ile eşanlamlı kabul edilir ve tanım gereği işbirliğini dışlar (Vangrieken, Grosemans, Dochy ve Kyndt, 2017).

Öğretmen özerkliği, öğretmenlerin eylem alanı ile devletin kaynakları ve düzenlemeleri sağlama rolü arasındaki ilişkileri kapsar ve bu eylem alanını genişletir veya kısıtlar. Bulgular, öğretmenlerin politikaları kendi ihtiyaçlarına ve inançlarına uyacak şekilde çeşitli biçimlerde uyguladıklarını ve öğrencilerinin ihtiyaçlarına uygun hale getirdiklerini göstermektedir (Lennert da Silva ve Mølstad, 2020).

Öğretmen özerkliği, motivasyon, stres veya iş memnuniyetsizliği gibi bireysel öğretmenin psikolojik faktörlerinin yanı sıra hükümet tarafından sağlanan okul sistemleri veya eğitim politikaları gibi sosyal faktörlerle ilişkilidir. Aynı şekilde, çalışma süresi, iş yükü ve maaş, öğretmen özerkliğini etkilemektedir (Iida, 2009). Levent ve Kültür (2022), özerklik sağlandığında bireylerin; öz yeterlilik duygularının, ilişkilerindeki kalitenin, istekliliklerinin, mutluluklarının, işe olan katılım düzeylerinin ve işlerine bağlılıklarının artacağını belirtmektedir.

Öğretmenlerin, okul müdürlerinin, bir bölge müdürünün ve eğitim görüşleri öğretmen özerkliği üzerinde üç ana perspektifi göstermektedir (Mausethagen ve Mølstad, 2015):

- Pedagojik özgürlük ve kontrol eksikliği
- Uygulamaları haklı çıkarma iradesi ve kapasitesi
- Yerel sorumluluk

Schwimmer ve Maxwell (2017)'e göre bir etik kodun, önceden belirlenmiş normlara kör bir bağlılıktan ziyade özerk karar vermeye uygun olması için üç koşulu karşılaması gerekmektedir:

- Anlamın açıklığı (öğretmenlerin hangi davranışların kabul edilebilir ve hangilerinin kabul edilemez olduğunun net olması),
- Muhaliflik için alan (öğretmenlere kendi vicdanlarına ve profesyonel değerlerine göre hareket etme özgürlüğü tanınması) ve
- Ahlaki dilden kaçınılması (ahlaki dil yerine açık, tarafsız ve nesnel bir dil kullanılması).

Özerkliğin mesleki gelişim boyutu ile ilişkilendirilebilecek bir kavram olarak "öğretmen-öğrenci" kavramını ele alan Smith ve Erdoğan (2008) bu kavramı "öğretmenin kendisi için uygun becerileri, bilgiyi ve tutumları diğerleri ile işbirliği içinde geliştirme yeteneği" olarak tanımlanmaktadırlar. Öğretmenlerin öğrenirken sahip oldukları özerklikleri(öğretmen-öğrenci özerkliği) de öğretmen olarak özerklikleri kadar önemli bir konudur (Smith, 2000).

Günümüzde bütün öğretmenler için standart ders müfredatı ve ders planları sunulmaktadır. Bunun öğretmen özerkliğini azaltıp öğretmeni teknisyene çevirdiği tartışılmaktadır. Öğretmenlerin bu şartlar altında özerk olabilmeleri için eğitimde olması gerekenler (Shalem, Clercq, Steinberg, ve Koornhof, 2018).

- Yüksek kaliteli, doğru ve yanlış yolların belirlenebildiği, içerik ve prosedürlerin nedenlerinin tüm öğretmenler tarafından anlaşılabilir olduğu standartlaştırılmış müfredat materyalleri
- Meşru kabul edilen, ahlaki olarak gerekçelendirilmiş ve eğitimsel olarak sağlam bir şekilde yönetilen otorite
- Kararlar alırken ve müfredatın, planların, materyallerin yönergelerini değerlendirirken uygun profesyonel ve kişisel bilgi kullanımı.

Öğretmenler eğitimin vazgeçilmezidir. Öğrenci merkezli yaklaşımlar, öğretmenin rolünü yeniden tanımlama çabalarına yol açmıştır: Öğretmenler eğitimde, kolaylaştırıcı, danışman, öğrenme kaynaklarının yöneticisi gibi roller almaktadırlar. Öğretmenlerin yaptıklarını tanımlamak için kullandığımız terimleri değiştirmek, onların olup bitenleri sağlama sorumluluğunu hiçbir şekilde azaltmaz: öğretmenin temel rolü bir öğrenme topluluğu oluşturmak ve sürdürmektir; öğretmenler öğretmeyi bıraktığında, çoğu öğrenci öğrenmeyi durdurur. Bu bağlamda özerk sınıflarda öğretmenler öğrencileri ile öğretmeyi hedeflediği dilde iletişim kurar. Bireysel ve sınıf olarak öğrencilerini değerlendirmeye tabi tutar ve öğretilmek istenen dilde basit teknikler kullanarak sözlü iletişim başlatır (Little, 2004).

2.2. Öğretmen Özerkliğinin Boyutları

Mesleki özerkliğin iki bileşeni vardır. Birinci bileşen, bireysel uygulayıcının belirli bir çalışma ortamındaki kararları ve iş faaliyetleri üzerindeki kontrolü ya da ilgili olduğu kişilerle ilgilenme özgürlüğü ile ilgilidir. İkinci bileşen ise meslek grubunun ya da mesleğin, içinde faaliyet gösterdiği topluluktaki kararlarını ve faaliyetlerini kontrol etme özerkliği ya da mesleğin faaliyetlerini yönlendirme özgürlüğü ile ilgilidir (Engel 1968 akt; Samuels 1970).

Öğretmen özerkliği kavramı, okulda önemli kararları kimin aldığına ilişkin algılarına dayanarak ele alınmalıdır. Eğitsel, sosyal, idari ve gelişimsel konularda özerklik seviyeleri birbirinden farklı şekillerde kendini gösterebilir (Paulsrud ve Wermke, 2020). Öğretmen özerkliği, kurumsal ve makro-politik düzeydeki sosyal yapı ve koşulların yanı sıra motivasyon, kapasite ve özerk eylem için kişisel faktörleri de içeren karmaşık bir olgudur. Öğretmen özerkliğini açıklarken çevresel bağlamda; kamuoyu, Örgütsel dinamik, pedagoji (yaratıcı

öğretim uygulamaları), kaynaklar (zaman, para, ders araçları, yeterlilik), içerik (müfredat, bilgi) öğretmen, öğrenci, kavramlarının etkisinden söz edilmektedir (Erss, 2015).

Evers, Verboon ve Klaeijsen (2017) hakemli dergilerde 1990 ile 2016 yılları arasında yayınlanan literatür üzerinde yaptıkları inceleme sonucunda "öğretmen özerkliği, öğretmen kontrolü ve öğretmenlerin sorumluluk alması" gibi arama terimleri kullanmışlar ve bu araştırma sonucunda öğretmen özerkliğinin dört boyutu olduğunu belirlemişlerdir.

- Sınıfta temel iş süreçleri,
- Müfredat uygulaması,
- Okuldaki karar alma sürecine katılım
- Profesyonel gelişim.

Dil öğretmenlerinin özerkliği üzerine çalışan Han (2017)'a göre öğretmen özerkliği üç önemli özelliğe sahiptir: İlk olarak, öğretmen özerkliği, dil öğretmeninin özerk öğretme özgürlüğü ve istekliliğini ifade eder. İkinci olarak, öğretmen özerkliği, öğretmen kapasitesi olarak görülmektedir. Son olarak, öğretmen özerkliği, öğretmenin öğretim ortamını veya bağlamını uyarlaması ve tam anlamıyla kullanmasıyla ilgilidir. Öğretmen özerkliği, öğretmenlerin destekleyici bir ortam veya bağlam içinde özerkliklerini isteyerek geliştirdikleri yapıcı bir süreç olarak görülmektedir.

Friedman (1999)'a göre öğretmenlerin iş yerindeki özerklik duygusuyla ilgili dört boyuttan bahsedilebilir:

- Sınıf öğretimi
- Okulun işleyiş tarzı
- Personel geliştirme ve
- Müfredat geliştirme

2.3. Okulların Özerkliği

Altındağ (2022)'a göre eğitimde özerklikle ilgili tartışmalar, okul ve öğretmen özerkliği bağlamlarında yapılmalıdır. Mevzuatın, öğretmen özerkliğini tamamen yok ettiğini belirtmektedir. Okullar bakımından ise okul-aile birlikleri kanalı ile okullara maddi bir özerklik sağlandığını ifade etmektedir.

Farklı ülkelerde yapılan çalışmalara göre okullara; öğretmenlerini seçme, öğrencilerini seçme, müfredatı uygun buldukları şekilde düzenleyebilme, finansı yönetme, örgütlenme ve velilerle olan işbirlikleri konularında özerklik sağlanması durumunda, öğrenci başarısının

artması beklenmektedir (Bulut-Boz ve Bayram, 2022). Dede (2022), okulların önceliklerini belirleyerek iktisadi durumlarını yönetebilmesi konusundaki karar alma yeteneklerinin derecesi olarak tanımladığı finansal özerkten, okullara yardımsever insanlarca gelecek desteği artırması ve eğitim kalitesinin yükseltilmesinin beklendiğini belirtmektedir.

Okulların özerk olmalarının ön koşulu toplumsal güvenin olması, okul yönetimi ve öğretmenlerin gerekli yeterlilik düzeyine sahip olmaları, hesap verebilir olma ve şeffaf olmak olarak ele alınmaktadır (Avcı, 2022). Okul özerkliği öğretmen özerkliğinin kısıtlanması sonucunu doğurmaktadır. Öğretmenler hem yöneticileri tarafından gözetim altında kalmakta, hem öğrencilerinin gözlerini her an üzerlerinde hissetmekte, hem de meslektaşları ve ebeveynlerin onların öğretmenliklerine dair yorumlarda bulunması ile kendilerini baskı altında hissetmektedirler. Hatta öğretmenler öğrenci başarısı ve davranışlarını bir öz değerlendirme aracı olarak kullanıp kendileri de kendilerine baskı oluşturmaktadır (Skerritt, 2023). Yi (2017), öğrenci özerkliği, öğretmen özerkliği ve okul yöneticilerinin özerkliği arasında ideal bir dengenin kurulması gerektiğini belirtmektedir. Araştırmacı, özerkliğin doğası konusunda ortak bir anlayışın önemli olduğu belirtmektedir.

2.4 İlgili Araştırmalar

2.4.1. Türkiye'de Yapılan Araştırmalar

Azerbaycan Türkiye'deki öğretmen ve okul yöneticilerinin öğretmen özerkliği kavramı hakkındaki fikirlerini araştıran Uğurlu ve Qahramanova (2016)'ya göre Türkiye'de öğretmenler ve okul yöneticileri öğretmen özerkliği kavramını tanımlarken daha çok sınıf içi uygulamaları ele almaktadırlar. Öğretmen özerkliğini sınıf içi ile kısıtlandırmaktadırlar. Öğretmenler öğrenci değerlendirme, ailelerle iletişim kurma bakımlarından kendilerini özerk görmektedirler. Öğretmenler müfredat ve okul bütçesi ile ilgili konularda ise kendilerini özerk görmemektedirler. Öğretmenler iş yükü ağırlığını özerkliklerinin önünde bir engel olarak görmektedirler. Okul yöneticileri de öğretim yöntemi konusunda öğretmenlerin özerk olduklarını düşünmektedirler.

Sınıf öğretmenlerinin öğretmen özerkliğine dair farkındalıkları ile ilgili çalışma yapan Üzüm (2014), sınıf öğretmenlerinin araştırma sonuçlarında teknik ve psikolojik anlamda öğretmenlerin farkındalık düzeylerinin "çok" olarak kendini gösterdiğini belirtmektedir. Sınıf öğretmenlerinin politik anlamda özerkliğe dair farkındalık düzeylerinin ise "orta" düzeyde olduğunu belirterek yönetsel karar alma anlamında farkındalıklarının artırılması gerektiğini ifade etmektedir. Öğretmenlerin özerkliğin nasıl şekillendirilmesine dair fikirlerinin ise yeterli

düzeyde oluşmadığı araştırma sonuçlarında belirtilmektedir. Özerkliğin sınırlarına dair farkındalık düzeyinin "orta" çıktığı ve bu sınırlar konusunda öğretmenlerin görüşünün belirgin olmadığı da araştırmanın diğer bir soncudur. Araştırmacı özerkliğin önündeki engeller, sorunlar konusunda öğretmenlerin farkındalık düzeyinin "çok" olarak ortaya çıktığını belirtmektedir. 20-50 yaş arası öğretmenlerin psikolojik özerkliğe dair farkındalığının 51-60 yaş arası öğretmenlere göre daha yüksek olduğu da araştırma sonuçlarında yer almaktadır. Özerklikten memnun olma durumunun 20-30 ve 41-50 yaş arası öğretmenlerde yüksek olduğu belirtilmektedir. Politik (yönetsel karar alma süreçlerine katılım) konularda öğretmen özerkliğinde erkeklerin kadınlardan daha yüksek bir farkındalık seviyesi olduğu da araştırma sonuçlarında yer almaktadır. Öğretmen özerkliğine dair farkındalık bakımından 31-40 yıl arası kıdeme sahip öğretmenlerin daha yüksek düzeyde oldukları da araştırmanın sonuçları arasında yer almaktadır.

Çelik (2016), öğretmen özerkliği ile ilgili ortaöğretim (lise) kademesinde yaptığı araştırmada erkek öğretmenlerin kadın öğretmenlere göre özerklik algılarının daha yüksek olduklarını belirtmektedir. Yaş ve kıdemin ise özerklik algısında anlamlı bir fark ortaya koymadığını araştırma sonuçlarında belirtmektedir. Liderliğin tek kişi yerine örgütteki kişilerin bütününe dağıtılması anlamına gelen "dağıtılmış liderlik" ile öğretmen özerkliği arasında anlamlı bir ilişki olduğu, dağıtılmış liderliğin öğretmen özerkliğinin bir yordayıcısı olduğu da araştırma sonuçları arasında yer almaktadır.

Öğretmen özerkliğinin farklı değişkenlere göre durumunu ele alan çalışmaya göre öğretmen özerkliği cinsiyet, yaş, kıdem, medeni hal, öğretmenin eğitim düzeyi gibi değişkenlere göre farklılık göstermemektedir. Öğretmenlerin sınıf yönetimi becerileri ile özerklikleri arasındaki ilişki ise anlamlı ancak düşük düzeydedir (Bütün vd. 2023). Bekâr öğretmenlerin özerklik algısı daha yüksektir. İlkokul kademesindeki öğretmenleri özerklik algıları da diğerlerine göre daha yüksek çıkmıştır. Özerklik ile iş tatmini arasında orta düzeyde anlamlı pozitif bir ilişki vardır (Bucak, Yıldız ve Evgin, 2023).

Öğretmen özerklik algısı ile ilgili çalışma yapan Ataşbaş (2017) yaptığı çalışmada öğretmen özerkliği ile öğretmen branşı arasında anlamlı bir ilişki olduğunu belirtmektedir. Aynı çalışmada 1-5 yıl arası kıdeme sahip öğretmenlerin özerklik algılarının 21 yıl ve üzeri yıl görev yapan öğretmenlere kıyasla anlamlı bir şekilde yüksek olduğu belirtilmektedir. Kadın öğretmenlerin özerklik algılarının erkek öğretmenlere göre daha yüksek olduğu da araştırma bulguları arasında yer almaktadır.

Bozkurt ve Kara (2022)'ya göre Türkiye'de ilköğretim düzeyinde öğretmenlerce genel öğretmen özerkliği yüksek düzeyde algılanmaktadır. Araştırmacıya göre cinsiyet özerklik bakımından anlamlı fark yaratmamaktadır. Özerkliğin yalnızca mesleki gelişim boyutunda mesleki kıdemi düşük öğretmenlerin özerklik düzeyi kıdemi yüksek öğretmenlerden daha yüksek olarak ortaya çıkmaktadır. Yaş kıstas alındığında genç öğretmenlerin daha büyük yaştaki öğretmenlere göre öğretim süreci boyutunda daha özerk oldukları saptanmıştır. Öğretim programı özerkliği boyutunda ise lisansüstü eğitim seviyesine sahip öğretmenlere göre lisans mezunu öğretmenler lehine anlamlı bir fark vardır. Kademe bakımından bakıldığında ilkokul öğretmenleri hem öğretim programı hem öğretim süreci hem de genel özerklik seviyesi bakımından ortaokul öğretmenlerinden daha özerk olduklarını düşünmektedirler.

Kürkçü (2019), sınıf öğretmenlerinin özerkliği üzerine çalışmıştır. Sınıf öğretmenlerinin özerklik davranışlarının iyi düzeyde olduğunu belirtmektedir. Çalışmasının sonucunda kadın öğretmenlerin erkek öğretmenlere göre öğretme süreci bakımından ve genel özerklik bakımından daha özerk olduklarını ancak öğretim programı, mesleki gelişim ve mesleki iletişim bakımından anlamlı bir farkın olmadığını belirtmiştir. Öğretmenlerinin yaşlarının ise öğretim programı, mesleki iletişim, mesleki gelişim ve özerkliğin toplamında anlamlı bir farklılık yaratmadığını fakat öğretme süreci bakımından anlamlı bir farklılık olduğunu, bu farkın 21-29 yaş arası sınıf öğretmenler lehine olduğunu belirtmiştir. Kurumda geçirilen hizmet süresi bakımından özerklik davranışında anlamlı bir fark olmadığı araştırmacı tarafından belirtilmektedir. Öğretmen kıdemi de yaşa paralel bir sonuç göstermiştir. Çalışma yılı 1-10 yıl arası olan öğretmenler, 21 yıl ve üzeri çalışma yılına sahip öğretmenlere göre özerkliğin boyutlarından olan öğretme süreci bakımından anlamlı bir şekilde özerk davranış göstermektedirler.

Yolcu (2019), fen bilimleri öğretmenlerinin özerklikleri ile ilgili bir çalışma yürütmüştür. Öğretmenlerin program üzerindeki genel özerklik algılarının orta seviyenin biraz üstünde olduğu belirtilmektedir. Mesleki gelişim özerkliği öğretmenlerin yarısında orta önemli bir kısmında yüksek düzeyde olarak belirtilmektedir. Süreç özerkliği bakımından öğretmenlerin büyük bir kısmının yüksek düzeyde özerk oldukları araştırmanın bir diğer sonucudur. Sürece yönelik özerklikleri diğer boyutlardan daha yüksektir. Değerlendirme bakımından da öğretmenlerin özerklik seviyelerinin yüksek olduğu bu araştırma sonuçlarında belirtilmektedir. Planlamaya dönük özerklikte öğretmenlerin yaklaşık dörtte birinin düşük, yarısının orta, dörtte birinin yüksek düzeyde oldukları araştırmacı tarafından belirtilmektedir. Öğretmenlerin genel özerklik algıları ile meslekteki kıdemleri arasında anlamlı bir ilişki yoktur. Özerkliğin mesleki

gelişim boyutu bakımından ise beş yıldan daha az kıdeme sahip öğretmenler ile 16 yıl ve üzerinde kıdeme sahip öğretmenler arasında 5 yıldan az çalışmış öğretmenlerin lehinde anlamlı bir farklılık vardır. Çalışılan okulun sosyo-ekonomik düzeyi ile öğretmenlerin programa ilişkin özerkliği arasında anlamlı bir ilişki saptanamamıştır. Ancak değerlendirme özerkliği bakımından yüksek sosyo-ekonomik düzeydeki okullardaki öğretmenler diğer gruplara göre kendilerini düşük düzeyde özerk görmektedirler. Öğretmenlerin programa ilişkin özerklikleri sınıf mevcuduna göre de anlamlı bir şekilde farklılaşamamaktadır. Mesleki gelişim özerkliği bakımından ise 20 ve altında mevcuda sahip sınıflarda görev yapan öğretmenlerin daha yüksek düzeyde bir algıya sahip oldukları belirtilmektedir. Projelerde görev almak durumu da programa ilişkin özerklikte anlamlı bir farklılık yaratmamaktadır. Sürece dönük özerklikte ise projelerde görev alan öğretmenlerin özerklik algılarının daha yüksek olduğu araştırma sonuçlarında yer almaktadır. Programa ilişkin genel özerklik düzeyi ile hizmet içi eğitimlere katılma arasında da anlamlı bir fark tespit edilememiştir. Mesleki özerklik boyunda ise hizmet içi eğitim alan öğretmenler daha yüksek düzeyde özerk olarak belirtilmektedir. Materyal bulunma durumunun ise programa dair genel özerklik ve özerkliğin alt boyutlarının hiçbirinde anlamlı bir farklılık ortaya koymadığı araştırmanın sonuçları arasındadır. Programa dair genel özerklik bakımından özel okul ve devlet okullarında çalışan öğretmenler arasında anlamlı bir fark yokken mesleki gelişim boyutunda özel okulda çalışan öğretmenler, değerlendirme özerkliği boyutunda ise devlet okullarında çalışan öğretmenler lehine anlamlı bir fark olduğu belirtilmektedir. Öğretmenler kazanım sınırlamalarını, programın etkinlik temelli oluşunu olumlu görmektedirler. Programın esnek ve güncel olduğunu belirtmekte ve sarmal yapıda olmasından da memnun haldedirler. Özerklik düzeyinin yüksek veya düşük olması uygulamada dikkate değer farklılıklar ortaya koymaktadır.

Genel ve alt boyutlarına göre öğretmen özerklik algısı ile ilgili çalışma yapan Ertürk, (2023)'e göre öğretmen özerkliği; genel özerklik, öğretim süreci ve mesleki iletişim özerkliği boyutlarında yüksek bir düzeydedir. Müfredat özerkliği ve mesleki gelişim özerkliği boyutlarında orta düzeydedir. Genel olarak, öğretmen özerkliği ölçeğinin tamamı ve boyutları ile öğretim mesleğine bağlılık ölçeği arasında pozitif, orta düzeyde ve yüksek düzeyde anlamlı bir ilişki vardır. Öğretmen özerkliği, öğretim mesleğine bağlılığın önemli bir belirleyicisidir. Öğretmen özerkliği ölçeği alt boyutları: öğretim mesleğine bağlılık ölçeği, mesleğe bağlılık, öğrencilere adanmışlık ve özverili çalışma boyutlarını önemli derecede öngörmektedir Şahin İpek (2017), yaptığı çalışmada öğretmen özerkliğinin öğretmenlerin cinsiyeti, kıdemleri, ders

vermekte oldukları sınıflarının düzeyi bakımlarından hiçbir anlamlı farklılığa sahip olmadığını belirtmektedir.

Öğretmen özerkliği ile mesleki öğrenme arasındaki ilişkiyi inceleyen Öztürk-Dursun (2024), çalışmasında öğretmenlerin özerklik algılarının yüksek düzeyde olduğunu belirtmektedir. Fakat özerk davranışlar sergileme bakımından genel olarak orta düzeyde oldukları da araştırmacının ifadeleri arasında yer almaktadır. Ayrıca öğretmenlerin mesleki öğrenme algılarının da yüksek olduğu ve özerklikler mesleki öğrenme arasında güçlü ve pozitif bir ilişki olduğu da belirtilmektedir. Araştırmacı farklı değişkenler açısından da özerkliğin alt boyutlarını ele almıştır. Kadın öğretmenlerin erkek öğretmenlere göre özerkliğin alt boyutlarından öğretim süreci boyutunda daha özerk oldukları araştırmanın sonuçları arasındadır. Diğer boyutlarda ise cinsiyet anlamlı bir farklılık yaratmamaktadır. Öğretmenlikte geçirilen süre bakımından bakıldığında mesleki iletişim ve gelişim boyutları anlamlı bir farklılık göstermemektedir. Ancak öğretim süreci alt boyunda 21-30 yıl arası kıdeme sahip öğretmenler lehine anlamlı bir farklılık vardır. Yine öğretim programı alt boyunda da kıdemi 31 yıl ve üzeri olan öğretmenler lehine anlamlı bir farklılık saptanmıştır. İlkokulda görev yapan öğretmenlerin öğretim süreci bakımından özerklik algıları diğer kademelere göre daha yüksek olarak gözlemlenmiştir. Yaş ise özerklik alt boyutlarında anlamlı bir farklılık ortaya koyamamıştır.

Öğretmenlerin güçlendirilmesi ve özerklikleri arasındaki ilişkiyi ele alan Yorulmaz, Çolak ve Çiçek Sağlam (2018)'a göre yapısal güçlendirme; özerklik-destekleyici ortam, kolaylaştırıcı okul ortamı ve katılımcı karar verme ortamı boyutları ile psikolojik güçlendirme; bireysel güçlendirme ve ilişkisel güçlendirme boyutları ile öğretmen özerkliği anlamlı şekilde yordamaktadır. Öğretmenler yüksek seviyede genel özerklik seviyesine sahiptir. Akgöz (2024), çalışmasında öğretmenlerin ortalama üzeri bir şekilde özerklik davranışı sergilediklerini belirtmektedir. Araştırmacı cinsiyet değişkeni açısında baktığında kadın öğretmenlerin erkek öğretmenlere göre kendilerini daha özerk hissettiklerini araştırma sonuçlarında paylaşılmaktadır. Kıdem açısından öğretmen özerkliği ele alındığında kıdemi fazla olan öğretmenlerin özerklik algılarının kıdemi daha düşük olanlara göre daha olumlu olduğu araştırmacı tarafından belirtilmektedir. Branşın özerklik algısında bir farklılık yaratmadığı da araştırmanın bir diğer sonucudur. Eğitim durumu özerklik bakımından anlamlı bir farklılık yaratmaktadır. Araştırmaya göre lisansüstü eğimi olan öğretmenler lisans ve ön lisans düzeyinde eğitim seviyesine sahip olan öğretmenlere göre kendilerini daha özerk hissetmektedirler. Araştırmacı bunların dışında özerkliğin; öğrencilerin yeteneklerine göre

yönlendirilmesini sağlama, öğrencilerin özgüvenlerini ve özdenetim becerilerini gelişme, ders dışı zamanlarda fedakârlıklar yapılmasını sağlama, çağın gerektirdiği becerileri geliştirme, demokratik ve eğlenceli sınıf ortamları yaratma konularında başarıyı artırıcı bir rolü olduğunu belirtmektedir.

Gürsoy (2020), ortaokul öğretmenlerinin özerklik algıları ile ilgili yaptığı çalışmada öğretmenlerin genel özerklik algılarının yüksek düzeyde olduğunu belirtmektedir. Araştırmacı ortaokul düzeyinde özel okullarda çalışan öğretmenlerin devlet okullarında çalışan öğretmenlere göre daha yüksek bir özerklik algısına sahip oldukları sonucunu paylaşmaktadır. Araştırmada cinsiyet ve özerklik algısı ilişkisine dair ne özel okullarda ne devlet okullarında anlamlı bir farklılık bulunduğu belirtilmektedir. Çalışmada öğretmenlerin mesleki kıdemlerinin özerklik algıları ile anlamlı bir ilişki içinde olmadığı sonucu yer almaktadır. Genel olarak özerklik algısında medeni durumun da anlamlı bir farklılık yaratmadığı araştırma sonuçları arasında yer almaktadır. Öğretmenlerin eğitim düzeylerinin de yine özerklik algısı bakımından anlamlı bir fark yaratmadığı paylaşılmaktadır. Kamu okullarındaki öğretmenlerden sayısal derslerin branş öğretmenlerinin politik ve teknik boyutlarda ve genel özerklik bakımından diğer branşlardan farklılaştığı ve daha düşük bir özerklik algısına sahip oldukları belirtilmektedir. Sendikal üyelik durumu ise öğretmen özerkliği adına anlamlı bir farklılık yaratmamaktadır.

Öğretmen özerkliğini çalışmasında ele alan Sevinç (2021)'e göre öğretmenler sınıf içerisindeki öğretim süreçleri ile ilgili konularda olmaları gereken ideal özerklik halini en yüksek seviyede olarak ifade etmektedirler. Öğretmenler tarafından en fazla benimsenen özerklik boyutunun öğretimsel özerklik olduğu da bu araştırmanın sonuçları arasında yer almaktadır. Öğretmenler yüksek düzeyde, eğitim sisteminin öğretmenlerin mesleki gelişim özerkliğine imkân sağlayacak, istedikleri konuda araştırma yapmalarına yardımcı olacak şekilde olması gerektiğini düşünmektedir. Özerklik bağlamında öğretmenler hak ve sorumluluk sahibi olma bakımından, meslektaşları ile bağlılık geliştirme hususunda yüksek düzeyde bir algıya sahipken, hak ve sorumluluk puanlarının en düşük olduğu konu ise eğitim programlarının geliştirilmesi hususudur. Meslekteki kıdemin özerkliğin belirleyicisi olmasına dair gerekliliğe olan inanç yüksek düzeydedir. Öğretmenler özerklik düzeyinin belirlenmesine ilişkin toplumun söz sahibi olmasına dair görüşe en düşük düzeyde katılım göstermekte iken merkezi yönetimin sert tutumunun öğretmen özerkliğini engellediğine dair görüşe yüksek düzeyde katılım göstermektedir. Eğitim durumu ve özerklik arasında ise anlamlı bir ilişki tespit edilememiştir. Öğretim sürecinde sınıf içinde, eğitim sisteminin genelinde ve özerkliğe dair uygulama aşamalarında kadın öğretmenler, erkek öğretmenlere göre özerklik düzeylerinin daha yüksek

olduğunu belirtmektedirler. Araştırmada yaş faktörünün sadece sınıf içi öğretim süreci bakımından bir farklılık yarattığı belirtilmektedir. Buna göre 20-29 yaş arası öğretmenler 40 yaş ve üzeri öğretmenlere göre daha yüksek düzeyde özerk olmak istemektedirler. Bu durum paralel bir şekilde kıdem ile ilgili de tespit edilmiştir. 10 yıl ve daha altında kıdeme sahip öğretmenler 11-20 yıl arası kıdeme sahip öğretmenlere nazaran daha fazla sınıf içi özerklik talep etmektedirler. Yöneticilik yapmamış öğretmenlerle 11 yıl ve üzeri yöneticilik yapmış öğretmenler arasında da özerklik görüşü bakımından anlamlı farklılıklar olduğu araştırmacı tarafından belirtilmektedir. Araştırmacı okul yöneticilerinin olumlu ve işbirliği odaklı yönetim anlayışı sergiledikleri takdirde öğretmen özerkliğinin korunacağını ve geliştirileceğini belirtmektedir.

Subaşı (2022), 407 öğretmen ile yürüttüğü çalışmada, öğretmenlerin değerlendirme ölçeğine göre ortalama üzeri bir puanda özerklik algısına sahip olduklarını ortaya koymuştur. Öğretmenlerin kendilerini en özerk hissettikleri özerklik boyutunun öğretme süreci olduğunu vurgulamaktadır. Bu boyut eğitim ve sınıf yönetimi ile ilgili özerkliğe işaret etmektedir. Bu boyutun ardından öğretmenlerin kendilerini en özerk hissettikleri diğer özerklik boyutu ise mesleki iletişimdir. Araştırmacı öğretmenlerin yaşları ile özerklik algıları arasındaki ilişkiyi de ele almıştır. Araştırma sonuçlarında 46 yaşında ve daha büyük yaşlarda olan öğretmenlerin 46 yaşından küçük öğretmenlere göre eğitim sınıf yönetimi alanlarında kendilerini daha özerk hissettiklerini belirtmektedir. Öğretim süreci ve mesleki iletişim özerkliği bakımından ve genel özerklik seviyesi bakımından bekârlara kıyasla evli öğretmenler lehine anlamlı bir farklılık olduğu da araştırmacının bulguları arasındadır. Özel okul ve devlet okulunda çalışan öğretmenler karşılaştırıldığında özel okulda çalışan öğretmenlerin öğretim süreci özerkliğinin daha düşük olduğu belirtilmektedir. Araştırmanın bulgular kısmı incelendiğinde kadrolu öğretmenlerin öğretme süreci, öğretim programı ve mesleki iletişim özerkliklerinin sözleşmeli öğretmenler, mesleki iletişim özerkliklerinin ise aynı zamanda ücretli öğretmenlere göre daha yüksek düzeyde olduğu anlaşılmaktadır. Ücretli öğretmenlerin mesleki iletişim özerkliklerinin de sözleşmeli öğretmenlerden yüksek olduğu belirtilmektedir. Özerkliğin bütün boyutlarında sözleşmeli öğretmenler en düşük puanlara sahiplerdir. Araştırmacı okul kademelerine göre yaptığı karşılaştırmada ilkokul kademesindeki öğretmenlerin, ortaokul ve lise kademesindeki öğretmenlere göre öğretme süreci ve öğretim programı boyutlarında daha özerk olduklarını belirtmektedir. Okul yönetim tarzlarından işbirlikli yönetici tarzı ve karşı koyucu yönetici tarzının öğretmen özerkliğini artırdığı araştırma sonuçları arasında yer almaktadır.

Fidan (2024), ortaöğretim düzeyinde(lise) yaptığı araştırmada öğretmenlerin genel özerklik algılarının ve özerklik algısı boyutlarından, Öğretim süreci, öğretim programı ve mesleki iletişim özerkliği boyutlarında özerklik algılarının çok yüksek düzeyde olduğunu, mesleki gelişim özerkliği alt boyutunda özerklik algılarının yüksek düzeyde olduğunu ifade etmektedir. Ayrıca öğretmenlerin iyi oluş algı düzeylerinin de yüksek olduğu bu araştırmanın bir diğer sonucudur. Özerklik algısı bakımından birbiri ile kıyasla en yüksek olan boyut öğretim süreci iken en düşük olan mesleki gelişim boyutudur. Öğretmen özerklik algılarının cinsiyetle ilgili olarak özerkliğin hiçbir boyutunda farklılık göstermediği de araştırmanın bulguları arasındadır. Yine öğretmenlerin öğretim düzeylerinin de özerklik algılarını etkilemediği araştırmanın bir diğer sonucudur. Araştırmacı öğretmen özerklik algısının öğretmen branşına göre farklılaşmadığını belirtmektedir. Araştırmacı mesleki karar alma ve uygulama süreçlerinde özerk olan öğretmenlerin özgün, yenilikçi, yüksek motivasyona sahip bir şekilde hareket edeceklerini ve mesleki açıdan da daha yüksek bir düzeyde iyi oluş göstereceklerini belirtmektedir.

Yolcu (2021), Ortaöğretim öğretmenleri ile yürüttüğü çalışmasında mesleki iletişim özerkliği bakımından erkek öğretmenlerin kadın öğretmenlere göre anlamlı bir şekilde daha fazla özerk davranış gösterdikleri belirtilmektedir. Eğitim durumunun öğretmen özerkliği ile bir ilişkisi olmadığı da araştırmanın bulguları arasındadır. Meslekteki kıdem bakımından incelendiğinde 1-10 yıl arası kıdeme sahip öğretmenlerin 11 yıl ve üzeri kıdeme sahip öğretmenlere göre daha özerk davranış gösterdikleri tespiti paylaşılmıştır. Özerklikle örgütsel sessizlik arandaki ilişkinin ise negatif ve orta düzeyde anlamlı olduğu ifade edilmektedir.

Bizmiye (2020) yaptığı çalışmada öğretmenlerin özerkliği ve ders kitabına bağlılıkları arasındaki ilişkiyi ele almıştır. Öğretmenlerin cinsiyetlerinin ders kitabı bağlılığı ve özerklikleri konularında anlamlı bir fark yaratmadığını belirtmektedir. Kıdem olarak, 20 yıl üzeri çalışma yılı olan öğretmenlerin ders kitaplarına bağlılık düzeylerinin daha yüksek olduğu ifade edilmektedir. Ders kitabına bağlılık ile öğretmen özerkliği arasında negatif ve anlamlı bir ilişkinin bulunduğu bu araştırmanın önemli sonuçlarındandır.

Kuloğlu (2023) farklı değişkenlerin öğretmen özerkliğinin yordayıcısı olup olmadığı üzerine çalışma yapmıştır. Bu çalışmada öğretmenlerin özerklik algıları da belirlenmeye çalışılmıştır. Yapılan çalışmaya göre öğretmenlerin program özerklikleri genel ve alt boyutları ile yüksek bir düzeydedir. Öğretmenlerin genel özerklikleri de yüksek seviyededir. Eğitim programlarına ilişkin karar verme, öğretimin planlanması ve uygulanması noktalarında da

öğretmenlerin özerk davranış sergilediklerine dair katılım düzeyleri yüksektir. Öğretmenlerin öğretim programına bağlılık düzeylerinin çok yüksek olduğu da araştırma sonuçlarında yer almaktadır. Öğretmen özerkliği ile öğretim programına bağlılık arasında düşük olmakla birlikte pozitif anlamlı ilişkinin bulunması da dikkate değer bir sonuçtur. Yine öğretmen özerkliği ile teknolojik pedagojik bilgi düzeyleri arasında orta düzeyde pozitif bir ilişkinin varlığı da araştırmanın önemli sonuçlarındandır.

Okul yöneticilerinin kamu liderliği ile öğretmen özerkliği arasındaki ilişkiyi ortaya koymayı amaçlayan Fırat (2021), öğretmenlerin özerklik seviyelerini yüksek olarak gördüklerini belirtmektedir. Araştırmacıya göre öğretmenler özerkliğin alt boyutlarından öğretim programı özerkliğine sahip oldukları yönünde görüş bildirmektedirler. Öğretmenlerin mesleki gelişim özerkliğine de sahip oldukları ancak en düşük düzeyde olan katılımın bu boyutta olduğu anlaşılmaktadır. Araştırma sonuçlarına göre öğretmen yaşı ile öğretmen özerkliği arasında anlamlı bir ilişki bulunmamaktadır. Yine buna paralel şekilde öğretmen kıdemi ile öğretmen özerkliği arasında da anlamlı bir ilişki saptanamamıştır. Araştırma sonuçlarında ilkokul öğretmenlerinin lise öğretmenlerine göre daha yüksek özerklik algısına sahip oldukları belirtilmektedir. Cinsiyetin de öğretmen özerkliği ile ilgili anlamlı bir farklılık ortaya çıkarmadığı araştırmanın bulguları arasındadır. Araştırmanın bir diğer bulgusu da hesap verebilir liderlik ve kuralları uygulama liderliğinin öğretmen özerkliği ile orta düzeyde anlamlı ilişki içerisinde olduğudur.

Erbek (2023) kamu okullarındaki bürokrasi ile öğretmen özerkliği arasındaki ilişkiyi incelemiştir. Araştırmada kamu okullarında öğretmen özerkliğinin yüksek düzeyde algılandığını ortaya koymuştur. Öğretmenlerin kendilerini en çok öğretim programı ve öğretme süreci bakımından özerk olarak algılamaktadırlar. Öğretim programı özerkliği bakımından kadın öğretmenlerin erkek öğretmenlere göre kendilerini daha özerk olarak algıladıkları araştırmanın bulguları arasındadır. Öğretmenlerin yaşı ile özerklikleri arasında ise herhangi bir anlamlı ilişki olmadığı araştırma sonuçlarında yer almaktadır. Yine bu bilgiye paralel olarak öğretmenlerin kıdemi de özerklikleri ile ilgili bir ilişki içerisinde değildir. Okul kademesinin de özerklikle ilgili bir anlamlı fark yaratmadığı araştırmacı tarafından belirtilmektedir. Öğretmenlerin eğitim düzeyleri de özerklik bağlamında bir farklılık yaratmamaktadır. Mesleki iletişim, mesleki gelişim özerklikleri ve öğretmen özerkliği ile otorite hiyerarşisi arasında düşük seviyede olmakla birlikte pozitif anlamlı bir ilişki vardır. Okulların bürokratik özellikleri ile öğretmen özerkliği arasında düşük seviyede pozitif anlamlı bir ilişki vardır.

Kurtuluş (2023) öğrenme merkezli liderliğin öğretmen özerkliğine etkisinde öğretmen profesyonelliğinin aracılık rolü üzerine çalışmıştır. öğretmenlerin özerklik algılarının orta üzeri düzeyde olduğunu belirtmektedir. Cinsiyetin öğretmenlik özerkliği açısında anlamlı bir farklılık oluşturduğu belirtilmektedir. Buna göre kadın öğretmenler erkek öğretmenlere göre daha yüksek özerklik algısına sahiptir. Yine öğretmenlerin kıdeminin de özerklikleri ile ilgili anlamlı bir fark yarattığı araştırmanın bulguları arasındadır. Araştırmacı mesleki kıdemi yüksek olan öğretmenlerin daha yüksek özerklik algısına sahip olduklarını ifade etmektedir. Çalışılan okul kademesi öğretmen özerkliği bakımından anlamlı bir fark yaratmamaktadır. Öğretmenlerin öğrenim düzeyi de özerklikle ilgili anlamlı bir farklılık ortaya koymamaktadır. Ancak alt boyutlardan öğretme süreci özerkliği bakımından lisansüstü eğitim düzeyine sahip öğretmenlerin lisans düzeyinde eğitim seviyesine sahip öğretmenlere göre daha yüksek bir özerklik algısına sahip oldukları belirtilmektedir. Öğretmen profesyonelliğinin öğrenme merkezli liderlik ile öğretmen özerkliği arasında aracılık yaptığı belirtilmektedir.

İngilizce öğretmenlerinin özerkliği üzerine çalışma yapan Arslan-Şakar (2013) lisede görev yapan İngilizce öğretmenlerinin ortaokul kademesinde çalışan İngilizce öğretmenlerine göre daha yüksek bir özerklik algısına sahip olduklarını belirtmektedir. Merkezi sınavlar ortaokulda çalışan İngilizce öğretmenlerinin üzerinde lisede görev yapan meslektaşlarına göre daha fazla baskı yaratarak özerkliklerini azaltmaktadır. Öğretmen yaşı ve kıdemi özerklik bakımından kıdem yılı fazla olan öğretmenler lehine anlamlı bir farklılık yaratırken öğretmen cinsiyeti öğretmen özerkliği bakımından anlamlı bir farklılık yaratmamaktadır. İngilizce öğretmenlerine göre merkezi sınavlar kendilerinin yaratıcılıklarını ve kendilerine ait bir öğretim yaklaşımı oluşturmalarını engellemektedir. Karaosmanoğlu (2023), İngilizce öğretmenleri ile yaptığı araştırmada lisede görev yapan İngilizce öğretmenlerinin özerklik seviyelerinin ortaokul ve ilkokulda görev yapan İngilizce öğretmenlerine göre daha yüksek olduğunu saptamıştır. Çalışmada 0-10 yıl arası kıdeme sahip erkek İngilizce öğretmenlerinin teknolojik pedagojik alan bilgilerinin daha yüksek seviyede olduğu belirtilmektedir.

İngilizce okutmanları ve okul yöneticilerinin öğretmen özerkliği ile ilgili görüşleri ve algılarını araştıran Yıldırım (2017)'a göre, okul yöneticileri, öğretmenlere sınıf yönetimi ve mesleki gelişim alanlarında özerklik tanınması gerektiğini fakat değerlendirme ve kurumsal faaliyet alanlarında özerklik sağlanmaması gerektiği belirtmektedir. Okul yöneticileri etkin bir eğitim öğretim faaliyeti için öğretmen özerkliğini önemli görmektedirler. Öğretmenlerin öğretme özelliklerinin farklı olması da göz önünde alınarak onlara daha fazla özerklik sağlanmalıdır. Ders kitapları ve derslerin temposu konusunda da öğretmenlere özerklik

sunulması gerektiği belirtilmektedir. Öğretmenlerin özerklikle ilgili sorunlarından birinin de sınıf mevcutları olduğu, kalabalık mevcutların öğretmenlerin özerkliğini kısıtladığı araştırmacı tarafından belirtilmektedir.

Bütün (2020) tarafından yapılan araştırmada öğretmen özerkliğinin örgütsel davranışa etkisi ortaya konmaya çalışılmıştır. Bu çalışmada öğretmen özerklik algısının farklı değişkenlere göre nasıl değiştiği de ortaya konmaktadır. Araştırma sonuçlarına göre öğretmenlerin özerklik durumları orta düzeyin üstündedir. Araştırmacı öğretmen cinsiyetinin öğretmen özerkliği ile anlamlı bir ilişkisi olmadığını belirtmektedir. Medeni durum bakımında ise öğretmen özerkliği bekâr öğretmenlerin evli öğretmenlere nazaran daha özerk oldukları sonucu bu araştırmanın sonuçları arasındadır. Öğretmen özerkliğinin özel okulda çalışan öğretmenlerde devlet okullarında çalışan öğretmenlere göre daha yüksek olduğu da araştırma sonuçlarında yer almaktadır. Kıdemin ise sadece öğretim programı özerkliğini bakımından farklılık gösterdiği, 11-20 yıl arası kıdeme sahip öğretmenlerin bu boyut bakımından 21 yıl ve üzeri kıdeme sahip öğretmenlere göre daha özerk olduğu belirtilmektedir. Çalışma sonuçlarında öğretmen özerkliği bakımından ilkokul ve ortaokul kademelerinde anlamlı bir farklılık bulunmamaktadır.

Kolaylaştırıcı okul yapısı ve öğretmen özerkliği arasındaki ilişkiyi ele alan Erdem (2023)'e göre öğretmenlerin kolaylaştırıcı okul yapısı algıları ve genel özerklik algıları yüksektir. Öğretmen özerkliğinin en yüksek olarak algılandığı boyut öğretme süreci özerkliğidir. Bunu yanında engelleyici okul yapısı algıları ve mesleki gelişim özerkliği algıları düşüktür. Araştırmacı cinsiyetin, öğretmen özerkliği ile anlamlı bir ilişkisi olmadığı tespitini yapmaktadır. Medeni durum değişkeni bakımından özerklik ele alındığında tek anlamı fark olarak evli öğretmenlerin kendilerini, bekâr öğretmenlere göre mesleki gelişim bakımından daha özerk olarak algılamaları ifadesinde gözlemlenmektedir. Kıdemin özerkliğin öğretim programı özerkliği boyutu dışında anlamlı bir farklılığa neden olmadığı burada da 21 yıl ve üzerinde kıdeme sahip öğretmenlerin kendilerini 11-15 yıl kıdeme sahip öğretmenlere kıyasla daha özerk hissettikleri sonucunun saptandığı belirtilmektedir. Araştırma bulgularına göre sosyal bilgiler öğretmenler fen bilimleri öğretmenlerine göre genel öğretmen özerkliği ve öğretim programı özerkliği bakımından daha yüksek düzeyde kendilerini özerk hissetmektedirler.

Yıldız, Günay ve Özbilen (2021) öğretmen özerkliği ile ilgili olarak İstanbul'daki devlet ilkokul ve ortaokullarında çalışan 340 öğretmenin katılım gösterdiği bir araştırma yapmışlardır.

Araştırma sonuçlarına göre, öğretmenlerin motivasyon ve müfredat özerklik düzeyleri yüksektir. Öğretmenlerin motivasyon ve müfredat özerklik düzeylerinin cinsiyet, mesleki kıdem, eğitim durumu ve mesleki hayatta katıldıkları proje sayısı değişkenlerine göre anlamlı bir şekilde farklılık gösterip göstermediği incelenmiştir. Motivasyon düzeylerinin cinsiyete göre, müfredat özerklik düzeylerinin ise mesleki hayatta katıldıkları proje sayısına göre anlamlı farklılık gösterdiği bulunmuştur. Araştırma, öğretmenlerin motivasyon ve müfredat özerklik düzeyleri arasında orta düzeyde, pozitif ve anlamlı bir ilişki olduğunu ortaya koymuştur. Ortaokul öğretmenleri ile yapılan bir başka çalışmada ortaokul öğretmenlerinin akademik iyimserlikleri ve özerklikleri arasındaki ilişki incelenmiştir. Ortaokul öğretmenlerinin özerklik algıları ile akademik iyimserlikleri arasında orta düzeyde anlamlı bir ilişki vardır (Doğanay-Demirtaş ve Elma, 2023).

Öğretmen özerklik algısı ile ilgili yapılan çalışmaya göre öğretmenlerin %54,5'i mesleği icra etme bakımından özgür hissetmekte, %21.3'ü özgür olmadığını belirtmekte, %24,2'si özerk olup olmadıkları konusunda kararsız olduğunu belirtmektedir. Kıdemi 5 yıl ve az olan öğretmenler bu konuda kendilerini en özgür hisseden öğretmenlerdir. Öğretmenlerin %37.2'si okulda inisiyatif alabildiğini belirtirken %29,6'sı bu konuda zorlandığını belirtmektedir. Öğretmenlerin %54'ü merkezden alınan kararların pasif birer uygulayıcısı olduklarına inanmaktadır (Yurdakul, Gür, Çelik, Kurt ve Olçum, 2016).

Arkaltı-Gültaktı (2020) çalışmasında okul müdürlerinin kullandıkları güç kaynakları ile öğretmen özerkliği arasındaki ilişkiyi ele almıştır. Araştırma öğretmenlerin, genel özerklik ve özerkliğin alt boyutları olarak ele alınan; öğretme süreci, öğretim programı özerkliği, mesleki iletişim özerkliği açılarından yüksek düzeyde özerk olarak kendilerini algıladıklarını, mesleki gelişim bakımından ise kendilerini daha az özerk olarak algıladıklarını ortaya koymaktadır. Bu araştırma sonuçları arasında erkek öğretmenlerin mesleki iletişim özerkliğinin kadın öğretmenlere nazaran anlamlı bir şekilde yüksek olduğu bulgusu yer almaktadır. Yine evli olma durumunun da mesleki iletişim özerkliği bakımından anlamlı bir yükseklik sonucu yarattığı anlaşılmaktadır. Meslekli iletişim özerkliği bakımından bir anlamlı farklılık da branş bazında ortaya çıkmıştır. Buna göre sınıf öğretmenlerinin mesleki iletişim özerklikleri diğer gruplardan daha yüksektir. Araştırmacı genel öğretmen özerkliği bakımından cinsiyetin, medeni durumun ve eğitim durumunun anlamlı bir farklılık yaratmadığını belirtmektedir. Okul yöneticilerinin kullandığı güç kaynaklarının özerklikle ilişkisi ele alındığında bağlılık gücünün en yüksek düzeyde öğretmen özerkliğini etkileyen güç kaynağı olduğu anlaşılmaktadır. Bağımlılık gücün ile öğretmen özerkliği ile arasında anlamlı pozitif bir ilişkinin olduğu belirtilmektedir.

Uzmanlık gücü ve bağlılık gücü öğretmen özerkliğini yordama derecesi en yüksek olan güç kaynaklarıdır.

Öğretmen özerkliğini farklı değişkenler bakımından ele alan Işık(2022)'a göre Öğretmenlerin program özerkliği yüksek seviyededir. Cinsiyet değişkenine göre farklılık göstermeyen program özerkliği, lisansüstü eğitim ve lisans eğitimi düzeyleri bakımından lisansüstü öğretmenler lehine farklılık göstermektedir. Kıdem bakımından 11-20 yıl arası kıdemi olan öğretmenler en yüksek özerklik düzeyini göstermekte iken bu durum 21 yıl ve üzerinde tam tersi olarak en düşük düzeydedir. Sosyo-ekonomik düzeyin yüksek olduğu çevredeki okullardaki öğretmen özerkliği alt ve orta düzeyde olan çevredeki okullara göre daha yüksektir. Son tahlilde özerklik yüksek uzmanlık beklentisine sahip öğretmenler için kendini geliştirme ve verimli olma aracı olabilecekken düşük uzmanlık beklentisine sahip öğretmenler için bir sorumluklardan kaçma aracına dönüşebilir.

Şahin, Bagana, Melekşah, Yabacı ve Tekin (2023), öğretmen özerkliği ile ilgili yaptıkları çalışmanın sonucunda 1-5 yıl arası kıdeme sahip öğretmenlerin 6 - 10 ve 11 - 15 yıl arası kıdeme sahip öğretmenlere göre daha özerk olduğunu belirtmektedirler. Araştırma, lisans ve yüksek lisans mezunu olmak arasında özerklik bakımından bir farklılık tespit edememiştir. Öğretmenlerin okul iklimi algısı ile özerklik algıları arasında ise pozitif bir ilişkinin varlığı ortaya konmuştur. Araştırma sonuçlarında, öğretim iklimindeki 100 birimlik ilerlemenin algılanan öğretmen özerkliğinde %39,9'luk bir artış yaratacağı belirtilmektedir.

Öğretmen özerkliğine okul ikliminin etkisini araştıran çalışmada okul iklimi ve öğretmen özerkliği farklı değişkinler bakımından ele alınmıştır. Kadın-erkek, evli-bekâr, lisans-lisansüstü eğitim düzeyine sahip, olmak özerklik algısı bakımından bir farklılık ortaya koyamamaktadır. Lise kademesinde özerklik algısı diğer kademelerden daha düşük bir durumdadır. Öğretmen özerkliği ile örgüt iklimi arasında bir ilişki tespit edilememiştir. Örgüt iklimindeki iyileşme özerklik anlamında bir değişiklik ortaya koyamamaktadır (Türkmen vd. 2023)

Khezerlou (2013) tarafından yapılan çalışmada İran ve Türkiye'deki İngilizce öğretmenlerinin öğretmen özerkliği hakkındaki algıları, uygun öğretim yöntemlerinin, stratejilerinin ve tekniklerinin seçimi ve kurulan müfredatın uygulanması; karar alma süreçlerine öğretmen katılımı ve öğretmenlerin iş problemlerini çözmek için kişisel girişimin kullanımı boyutlarından incelenmiştir. Sonuçlar, Türk öğretmenlerin İranlı öğretmenlere göre üç öğretmen özerkliği boyutunda da daha büyük özerklik algısına sahip olduklarını ortaya koymuştur. Ayrıca, erkek ve yüksek lisans sahibi öğretmenlerin kadın ve lisans sahibi

olanlardan daha az özerklik algıladığı gözlemlenmiştir. Yaş ve medeni durum değişkenleri ile herhangi bir öğretmen özerkliği boyutu arasında anlamlı bir ilişki gözlenmemiştir. Son olarak, karar alma boyutunun hem İranlı hem de Türk öğretmenler arasında öğretmen özerkliğinin en güçlü yordayıcısı olduğu gözlemlenmiştir.

İngiltere ve Türkiye'deki öğretmenlerle çalışma yapan Hammersley-Fletcher, Kılıçoğlu ve Kılıçoğlu (2021)'na, göre Türkiye'de hesap verebilirlik daha çok evrak işlerinin doğru yapılmasına odaklanmaktadır. Öğretmenlerin rolleri net bir şekilde belirlenmiştir, bu da bazı öğretmenlerde hayal kırıklığı yaratmaktadır. İngiltere ve Türkiye arasındaki ortak faktör ise üst mercilerce alınan kararlarla ilgilidir. Öğretmenler karar alma süreçlerinde yer almamalarından ötürü eğitim politikalarına yabancılaşmaktadır.

Öğretmenlerin özerklikleri ve motivasyonlarını ele alan Demir (2023)'e göre öğretmenlerin mesleki özerklik ve motivasyon düzeyleri yüksektir. Öğretmenlerin sırasıyla öğretim özerkliği, müfredat özerkliği, mesleki gelişim özerkliği ve mesleki iletişim özerkliği alt boyutlarında özerklik sergilemektedir. Öğretmenlerin mesleki motivasyonu ile özerklikleri arasında orta düzeyde pozitif ve anlamlı ilişkiler tespit edilmiştir. Eğitim uygulamalarında ve mesleki gelişim ve iletişim alanlarında özerk hareket edebilen öğretmenlere nitelikli fiziki olanaklar sağlandığında, motivasyon düzeylerinin de artacağı söylenebilir.

Öğretmenlerin eğitimde teknoloji kullanımına yönelik tutumları ile özerklik davranışları arasındaki ilişkiyi incelemeyi amaçlayan çalışma yapılma yapılmıştır. Çalışmada farklı değişkenlerin teknolojiyi kullanmadaki tutum ve özerklikle ilişkisi ele alınmıştır. Öğretmenlerin özerklik davranışları cinsiyet ve eğitim düzeylerine göre değişmemekte, ancak çalıştıkları okul türüne göre farklılık göstermektedir. Teknoloji kullanımıyla ilgili tutumlar ve özerklik davranışları, öğretmenlerin mesleki kıdemlerine göre değişiklik göstermemektedir. Öncelik sırasına göre, öğretmenlerin öğretim süreci özerkliği ve mesleki iletişim özerkliği davranışları, teknoloji kullanımı konusundaki tutumlarını önemli ölçüde öngörmektedir. Bu iki değişken, birlikte öğretmenlerin teknoloji kullanımına yönelik tutumlarının %30'unu açıklamaktadır (Serin ve Bozdağ, 2020). Kadın-erkek öğretmenlerin öğretmen özerklikleri arasında anlamlı bir fark yokken 31-40 yaş öğretmenler 41-50 yaş arası öğretmenlerden daha yüksek özerklik algısına sahiptirler. Özerklik algısı ile sınıf yönetimi stilleri arasında düşük seviyede anlamlı bir ilişkinin varlığı tespit edilmiştir. Öğretmen özerklik algısı görev yapılan okulun kademesine göre anlamlı bir farklılık barındırmamaktadır (Gümüşdal, Ece ve Yün, 2024). Öğretmen özerkliği düzeyi ortalamanın üzerinde olarak saptanmıştır. Evli öğretmenlerin

özerkliğe dair algıları daha yüksektir. Mesleki kıdem ve yaş öğretmen özerkliği ile ilgili bir farklılık yaratmamaktadır. Okul ikliminin öğretmenlerin özerkliği ile ilişkisine bakacak olursak bu ilişki anlamlı ve pozitiftir, ilişki düzeyi de yüksektir. Okul ikliminin öğretmen özerkliğini yordadığı tespit edilmiştir (Yılmaz vd. 2024).

Kürkçü ve Köşterelioğlu (2020) Tokat ilinde sınıf öğretmenleri ile yaptıkları çalışma sonucunda, öğretmen özerkliğinin ortalama üzerinde olduğunu, öğretmenlerin özerkliği ile akademik iyimserlikleri arasında düşük anlamlı ve pozitif bir ilişkinin tespit edildiğini belirtmektedirler.

Genç (2022), İngilizce öğretmenleri ile yürüttüğü çalışmada öğretmenlerin özerklik algıların düşük olmadığı belirtmektedir. Ayrıca özerkliğin, öğretmenlerin profesyonelliği ile ve öz yeterlilik algıları ile pozitif bir ilişki içinde olduğunu belirtmektedir. Dinçer (2019)'e göre Türkiye'deki yabancı dil öğretmenlerinin özerklik seviyesi arzu ettiklerinden önemli ölçüde düşüktür. Araştırma bulgularına göre öğretmen özerkliği ile iş tatmini arasında ise anlamlı bir ilişki bulunamamıştır. Müfredat, sınıf ortamı ve maaş gibi dış faktörler ile öz değerlendirme, öğretimden alınan keyif ve öğrenci motivasyonu gibi iç faktörler, öğretmen özerkliği ile bağlantılıdır.

Özaslan (2015)'a göre, öğretmenler özerkliği, bir uzman olarak yer aldıkları eğitim sistemi içerisinde mesleki tercihlerine bazı açılardan karışılmaması olarak ele almaktadır. Bu noktada;

- Materyal kullanımı
- Öğrencileri disipline etme ile ilgili istedikleri kararları alabilme
- Dersten bırakma veya sınıf tekrarı yaptırabilme, konularında özerklik talep etmekteler.

Öğretmenler özerk olmamalarının sonucunda;

- Öğrencileri için yeterince verimli olamama
- Öğretmenlik mesleğinin itibarının azalması, sonuçlarının ortaya çıktığını düşünmektedirler.

Saylık ve Çelik-Şahin (2021), öğretmen özerkliğinin, okul yönetiminin paternalizm (kararların lider tarafından alınması, hiyerarşinin sert olması) yaklaşımına sahip olması ile orta düzeyde negatif bir ilişki içinde olduğunu belirtmektedir. Okul içindeki aile atmosferi ve yardımseverlik ise öğretmen özerkliği ile pozitif bir ilişki içerisindedir. Tümkaya ve Demirden (2023)'e göre öğretmenlerin özerklikleri paternalist müdür yaklaşımları ile anlamlı bir ilişkiye sahiptir. Ancak bu ilişki düşük düzeyde olarak belirtilmektedir. Öğretmenler özerklik

davranışları sergilemeleri ile ilgili “sık sık” özerk davranış sergiledikleri yönünde görüş bildirmektedirler. Öğretmenlerin mevcut müdürleri ile çalışma süreleri ve cinsiyetleri özerklikleri için anlamlı bir farklılık ortaya koyamamaktadır. Meslekteki kıdemi az olan öğretmenlerin daha fazla özerk oldukları saptanmıştır. Araştırmacı lisansüstü eğitim düzeyine sahip öğretmenlerin lisans ve ön lisans eğitim düzeyine sahip öğretmenlerden daha özerk olduklarını belirtmektedir.

Türkiye'deki lise öğretmenlerinin mesleki özerkliği açıklayıcı karma araştırma deseni kullanarak inceleniştir. Öğretmenler mesleki özerkliklerinin tüm boyutlarını oldukça makul ve uygun bulmaktadırlar. Öğretmenler, mevcut ve potansiyel politikaların öğretim, idari ve kişisel-mesleki gelişim özerkliğini çok uygun bulurken, finansal özerkliği kısmen uygun bulmaktadırlar (Canbolat, 2020). Öğretmenlerin özerklik davranışları ile öğrenci özerkliğini destekleme davranışları arasındaki ilişkiyi belirlemek amacıyla ilkokul, ortaokul ve liselerde görev yapan öğretmenlerle çalışma yapılmıştır. Öğretmen özerkliği ortalama üzeri düzeydedir. Öğretmen özerkliğinin en yüksek olduğu boyut iletişim özerkliği olarak karşımıza çıkmaktayken en düşük olduğu boyut mesleki özerkliktir. Öğretmen özerkliği ile öğrencilerin özerk olması arasındaki korelasyon ise orta yönlü ve aynı yöndedir (Yazıcı, 2016).

Öğretmenlerin eğitim felsefesi eğilimlerinin müfredat özerkliklerine etkisini araştıran Alemdar ve Aytaç, (2022) öğretmenlerin eğitim felsefesi eğilimlerinin müfredat özerkliği üzerindeki etkisi ilişkisel araştırma deseni kullanılarak incelemiştir. Öğretmenlerin prosedürel özerkliği yüksek bir düzeydedir, bunu profesyonel gelişim özerkliği, değerlendirme özerkliği ve planlama özerkliği izler. Öğretmenlerin eğitim felsefesi eğilimleri ile müfredat özerklikleri arasında zayıf ve orta derecede anlamlı ilişkiler bulunmaktadır. Ayrıca, öğretmenlerin eğitim felsefesi eğilimlerinin müfredat özerkliğini güçlü bir şekilde öngördüğü görülmektedir. İlerici eğitim felsefesi eğilimi, prosedürel özerkliği ve profesyonel gelişim özerkliğini anlamlı bir şekilde öngörmektedir. Diğer yandan, yeniden yapılandırmacı, esasçı ve sürekli eğitim felsefesi eğilimlerinin müfredat özerkliğine etkisi bulunmamaktadır ().

Öğretmenlerin sınıf düzeyinde algıladıkları özerkliği ve müfredat kullanımı ile uyarlama tercihlerini incelemeyi amaçlayan çalışma yapılmıştır. Türk öğretmenler müfredatın amaç-içeriklerinde söz hakları olmadığını ve daha fazla özerklik gerektiğini düşünmektedir. Ancak öğretim planlama ve uygulamasında özerklik algı puanları yüksektir. Öğretmenlere göre özerkliğin ideal halinde, bir müfredat öğretimin tüm adımlarını detaylı bir şekilde sunar ama

bunun yanında bu müfredatı esnek bir şekilde uyarlama fırsatları sağlar (Tokgöz Can ve Bümen, 2021).

Öğretmen özerkliğini eğitimsel liderlik bağlamında ele alan Öksüz Gül (2015), yöneticilerin öğretmenlere güven duymalarının öğretmen özerkliğini artırdığını belirtmektedir. Yönetici davranışlarının doğrudan ve dolaylı olarak öğretmen özerkliğini etkilediği de araştırmanın sonuçları arasında yer almaktadır. Kendilerine güvenilen ve karar alma sonuçlarına katılan öğretmenlerin kendilerine güven duyarak bağımsız ve özgün davrandıkları da araştırmacı tarafından belirtilmektedir. Demir (2023)'e göre, öğretmenler mesleki iletişim ve öğretim programları boyutlarında özerk olduklarında okulda kalma tutumları da artmaktadır. Bu sebeple öğretmenlerinin okullarında görev yapmaya devam etmesini isteyen okul yöneticileri, öğretmenlere bu alanlarda özerklik sağlayabilirler. Bir başka araştırma ise otantik liderlik ve öğretmen özerkliği ilişkisini ele almıştır. Bu çalışmaya göre otantik liderlik öğretmen özerkliğini artırmaktadır. Bunun yanında yüksek mesleki özdeşleşme olduğunda otantik liderliğin öğretmen özerkliğini artırmadaki gücü daha da yüksek olmaktadır (Erbaş-Kelebek, 2023).

Öğretmen özerkliğinin farklı değişkenlerle ilişkisini ele alan çalışmalara yapılmıştır. Öğretmenlerin özerklik algıları, öz-yeterlilik algıları ve de mesleklerine dair tutumları yüksek düzeydedir. Bu üç değişken birbiri ile düşük anlamlı ve pozitif yönlü bir ilişkiye sahiptir (Ünlü ve Çakar-Özkan, 2023) Öğretmen öz-yeterliliği öğretmen özerkliğini pozitif yönde yordamaktadır. Öğretmen özerkliği ise öğretmen bağlılığını pozitif yönde yordamaktadır. (Sökmen ve Kılıç, 2019). Ertay (2022) yaptığı çalışmada pandemi sürecinde yürütülen EBA (Eğitim Bilişim Ağı) internet adresi ile sürdürülen eğitimin özerklikle ilişkisini ele almıştır. Araştırmacı öğretmen öz yeterliliği ve özerkliğinin EBA kullanma yeterliliği ile ilişkisi olduğunu belirtmektedir.

Ortaokul tarih müfredatını öğretmen özerkliği bağlamında ele alan Öztürk (2011)'e göre yeni tarih müfredatı, öğretmenlere müfredat planlaması ve uygulamasında daha büyük bir rol üstlenmelerini sağlayacak ve teşvik edecek geniş bir yetki ve özerklik alanı sağlayabilen yeni bir çerçeve oluşturmayı başaramamaktadır. Bu durum, öğrenci merkezli öğretim yöntemlerinin geliştirilmesi, öğrencilerin ihtiyaçları, ilgi alanları ve çeşitlilikleri göz önünde bulundurularak odaklanılması gibi ana reform hedefleriyle açıkça çelişmektedir.

Kültürel zekanın; özyeterlik, mesleki işbirliği, profesyonellik ve özerklik üzerindeki rolüne yönelik yapısal bir model sunulması amaçlanmaktadır. Öğretmenlerin kültürel zekâ

seviyelerindeki artış özerklik seviyelerinde de artışı desteklemektedir (Demir ve Selvi, 2023). Farklı kültürel arka planlardan gelen öğretmenler özerkliği farklı yapılarla yorumlamaktadır. Ancak bu farklılıklar sınıf uygulamalarında birbirini tamamlamaktadır (Eren, 2020).

Bozkurt ve Kara (2022)'ya göre Türkiye'deki merkeziyetçi sistem sebebi ile öğretmen özerkliği olması gereken düzeyde değildir. Araştırmacı gelişmiş ülkelerin eğitim istemlerinde öğretmenlere ve eğitim örgütlerine verilen özerkliğin daha fazla olduğunu belirtmektedir.

Atmaca (2022) tarafından, Türkiye'de eğitim faaliyetlerine yüklenen siyasi misyon ve merkeziyetçi yapının, yöneticilere yüksek özellikler atfedilmesi durumunun ve yönetenlerle yönetilenler arasındaki hiyerarşinin keskinliğinin, eğitimde özerkliği güçleştirdiği belirtilmektedir. Ayrıca Türkiye'de toplumsal güven düzeyinin düşük olmasının da özerkliği olumsuz etkileyen bir başka durum olduğu belirtilmektedir. Bümen (2019)' a göre merkeziyetçi sistemler ve merkezi sınavlar öğretmen özerkliğini kısıtlamaktadır. Öğretmenlerden müfredata harfiyen uymaları beklenmektedir. Yenilenmeye dair çalışmalar da kâğıt üzerinde kalmaktadır.

Yıllık planların hazırlanması ve uygulanmasında tarih öğretmenlerinin rolleri ve özerklik alanları nitel araştırma yöntemiyle incelenmiştir. Öğretmenlerin yıllık öğretim planlarının hazırlanmasında rolünü oldukça sınırlıdır. Plan içerikleri çoğunlukla ders kitapları ve resmi müfredattan alınmaktadır. Sınıf uygulamalarında öğretmenler genellikle kendi tercihlerini ve kişisel kararlarını öğretim sürecine planlarda belirtilenden daha fazla yansıtmaktadır. Ancak, bu esnekliğin sınıf gerçeklerine ve öğrencilerin öğrenme stillerine uygun bir öğretim süreci sağlayabildiğini söylemek zordur (Öztürk, 2012).

Yılmaz (2022)'a göre okul özerkliği merkezi eğitim sisteminin cevap vermekte zorlandığı bazı paydaş taleplerine cevap verebilmek ve okulların merkezi bütçede yarattığı finansal yükü azaltabilmek için ortaya çıkmıştır. Merkeze bağlı kalmaksızın öğrenme içeriklerinin belirlenmesi, planlama yapılması, uygulamalarda ve değerlendirmelerde yetki ve sorumluluğun alınması, özerk okullardan beklenmektedir.

Farklı düzeylerde öğretim özerkliğine sahip fen bilgisi öğretmenlerinin öğretim özerkliği bağlamında gerçekleştirdikleri uygulamaları derinlemesine ortaya koymak amacıyla çalışma yapılmıştır. Çalışma, Türkiye'nin İzmir ilinde farklı okullarda görev yapan sekiz öğretmenle yürütülmüştür. Çalışma sonuçlarına göre yüksek düzeyde öğretim özerkliğine sahip öğretmenler çağdaş öğretim yöntemlerini başarıyla uygulamakta, alternatif değerlendirme tekniklerini, yüksek düşünme becerilerini ve etkili sınıf yönetimini başarılı bir şekilde uygulamaktadırlar. Düşük öğretim özerkliğine sahip öğretmenler ise bu alanlarda eksik

durumdadırlar (Yolcu ve Akar-Vural, 2021). Öğretmenlerin özerklik ve ilişki ihtiyaçlarını karşıladıklarında huzur buldukları, psikolojik ihtiyaçlar bakımından rahatladıkları tespit edilmiştir. Bu sebeple öğretmenlerin özgür bir şekilde çalışabilecekleri şartların yaratılması ve gerekli yetkilerle donatılması yararlı olacaktır (Deveci, 2007).

Okul örgütlerindeki özerklik ve sessizliği ele alan çalışma yapılmıştır. Öğretmenlerin örgütsel özerklikleri, sessizliği ile negatif bir ilişki içerisindedir. Öğretmenler kendilerini özerk hissedemedikleri ortamda kendilerini sessizliğe doğru çekmekte ve fikir paylaşma, karar alma süreçlerine katılmada düşük seviyede katılım göstermektedirler (Yolcu ve Selvitopu, 2022). Çakalcı (2019) özerkliğin, öğretmenlerin yeniliklere karşı istekli olmaları, yenilikleri benimser bir tutum içinde olmaları üzerine olumlu bir etkisi olduğu sonucunu paylaşmıştır. Araştırmacı öğretmenlerin bireysel yenilikçiliklerinin artırılması adına öğretmenlere özerklik sağlanması gerektiğini belirtmektedir. Süreç özerkliği bakımından ise öğretmenlerin büyük çoğunluğunun yüksek düzeyde olduğu

Ertürk, (2021)'ün öğretmen özerkliğinin öğretmenlerin mesleğe adanmışlıklarına etkisi ile ilgili çalışmasına göre Öğretmenlerin, öğrencilerin durum ve ihtiyaçlarına göre eğitimi şekillendirebilme özerkliği olursa öğrenci başarısı artacaktır. Öğretmen özerkliği ile öğretmen adanmışlığı arasındaki yüksek ilişki de düşünüldüğünde öğretmen özerkliğine gerekli ehemmiyetin verilmesi faydalı sonuçlar yaratacaktır. Kavgacı ve Çalık (2017)'a göre okulda sağlanan özerklik öğretmenlerin öz yeterlilik algılarını yükseltmekte ayrıca kendilerini toparlama güçlerini de artırmaktadır. Bunlar ile de öğretmenlerin işleri ile hemhal olmalarını olumlu olarak etkilemektedir. Özdemir ve Turan, (2018)'a göre Öğretmen özerkliği ile okul müdürlerinin öğretmenlere karşı olan davranışları arasında bir ilişki vardır. Müdürlerin pozitif manipülatif davranışları ile öğretmen özerkliği arasındaki ilişki pozitif olarak gözlemlenmiştir

Öğretmen profesyonelliği kapsamında öğretmenlerin mesleki ve kişisel gelişimlerinin önündeki engelleri belirlemek ve bu engellerin ortadan kaldırılması için öneriler geliştirmek amacıyla çalışma yapılmıştır. Öğretmenlere göre meslekleri ile ilgili ve kişisel anlamda gelişimlerinin önlerindeki engeller; statükocu yapı, ekonomik sıkıntılar, bakanlıktan kaynaklanan durumlar, okullardaki fiziksel şartlardan kaynaklanan durumlar olarak sayılabilir. Ancak yine öğretmenlere göre bu konuda bütün bunlardan daha büyük engel öğretmenlerin kendileridir. Öğretmenler bu alanlardaki gelişim için mevcut statükocu yapının değişmesi, nitelik yönünden güçlü amaca hizmet edecek yeterlilike hizmet içi eğitim faaliyetlerinin yapılması gerektiğini belirtmektedirler (Yirci, 2017). Yıldırım (2013) yaptığı portfolyo

çalışması ile öğretmen adaylarının öğretmen özerkliğinin arttığını ortaya koymuştur. Bu örnekte olduğu gibi öğretmen özerkliği çeşitli çalışmalarla artırılabilir.

2.4.2. Yurt dışında Yapılan Araştırmalar

Öğretmenlerin eğitimdeki yönetim kültürünü nasıl anladıklarını, bu anlayışlarını öğretim ve öğrenme ile ilişkilendirdikleri ve mesleki ilgi ve bireysel kariyer hedefleriyle nasıl uzlaştıklarını araştıran çalışma yapılmıştır. Çalışma ortamlarının yapılarını hem yeniden üretmek hem de dönüştürmek için öğretmenler sadece yönetsel anlamda dayatılanlara tepki vermekle kalmaz, aynı zamanda seçimler yapar ve hareket ederler. Daha az deneyimli öğretmenler, yüksek iş yüklerinden dolayı fiziksel olarak yorgun görünmelerine rağmen, 'işleri doğru yapma' konusunda heveslidirler. Bu öğretmenlerin işe karşı aşırı titiz bir tutum sergilediklerine dair kanıtlar vardır ve bu durum, okul dışında ayrı bir yaşam için pek az zaman bırakmaktadır. Daha yaşlı ve deneyimli öğretmenler ise yeni girişimlerin sınırları içinde çalışarak kendi çözüm stratejilerini geliştirmişlerdir (Forrester, 2000). Öğretmen eğitiminin ana prensibi, öğretmenleri yüksek kaliteli özerk profesyoneller olarak yetiştirmek olan Finlandiya ve bu doğrultuda öğretmenleri bazı yönlerden günlendirmeyi amaçlamaktadır. Bu doğrultuda; eleştirel bilimsel okuryazarlık, araştırma temelli bir profesyonel kültüre sahip olmak, teori ve pratiği birleştirmek ve yerel müfredat tasarımı ve öğrenci değerlendirmelerindeki sorumlulukları yönlerinden öğretmenleri güçlendirmeyi; öğretmenlik mesleğinin sosyal ve ahlaki kodunu kurmayı amaçlamaktadır (Niemi, 2013). Araştırmalarda genel olarak, öğretmenlik mesleğinin, diğer birçok meslek gibi, son yıllarda önemli ölçüde profesyonel olmaktan çıktığı iddia edilmektedir. Bu profesyonellikten çıkış genellikle kaybedilen profesyonel özerklikle açıklanmaktadır (Frostenson, 2015).

Brown, (1995) tarafından öğretmen özerkliği üzerine çalışma yapılmıştır. Özerklik eylemden bağımsız düşünülemez. Ancak bazı öğretmenler, belki kibirlice olarak yorumlanacak olsa da, çocuklar için en iyi olanı bildiklerini düşünmelerine rağmen bu bilgilerine göre hareket etme güçlerinin olmadığını düşünürler Benson (2010)'a göre ders materyalleri ve kazanım sürelerini belirleyen çalışma programları olduğunda dahi öğretmenler bazen farklı yorumlamalar yaparak bazen manipülasyon yaparak bazen de görmezden gelme davranışı ortaya koyarak kendilerine bir özerklik alanı yaratmaktadır.

Lennert da Silva (2022) öğretmen özerkliğini, devlet yönetimiyle de ilişkili olan, karar verme ve kontrolü ifade eden çok boyutlu bir kavram olarak ele alınmaktadır. Araştırmacıya göre Norveç ve Brezilya'da çalışan öğretmenlerle ilgili çalışmanın sonuçları göstermedir ki;

genel olarak, öğretmenler sınıf düzeyinde öğretim ve planlama üzerinde iyi bir kontrol sahibi olduklarını algılamaktadırlar. Öğretmenler ayrıca düşük algılanan sosyal değer ve politika etkisi bildirmektedirler. Araştırmacıya göre bu da politika düzeyinde profesyonel öğretmen özerkliği hakkında bir anlayış sağlayabilir.

Sparks ve Malkus (2015) öğretmenlerin özerklik algılarının 2003-2004, 2007-2008 ve 2011-2012 okul yılı boyunca nasıl değiştiğine odaklanmakta ve öğretmen özerkliği düzeylerinin seçilen öğretmen ve okul özellikleri arasında nasıl değiştiğini analiz etmekte olan çalışma yapmışlardır. Öğretmenlerin sınıf içi etkinlikler üzerindeki kontrol derecesi, yani öğretmen özerkliği, 2003-2004, 2007-2008 ve 2011-2012 eğitim yılları boyunca incelenmiştir. 2003'ten 2011'e kadar öğretmenlerin düşük özerklik algısı artmış, yüksek özerklik algısı ise azalmıştır.

Tadic (2015) Sırbistan'daki 444 ilkokul öğretmeni üzerinde yapılan çalışma, öğretmenlerin okulda özerklik algısı ile bazı sınıf disiplini stratejileri arasında pozitif, ancak düşük bir korelasyon olduğunu bulmuştur. Ancak, öğretmenlerin baskı algısı ile özerklik destekleyici davranışları arasında negatif bir korelasyon olduğu varsayımı ile yapılan bu çalışmada bu varsayım doğrulanamamıştır.

Lyle ve Peurach, (2024)'ın yaptıkları karşılıklı durum çalışmasına göre tarihsel olarak, ABD'deki kamu okullarında sınıf eğitiminin düzenlenmesi ve yönetimi için öğretmenlere birincil sorumluluk verilmiştir. Bu yetkilendirme, öğretmenlere mesleki özerklik sağlamış olsa da, sınıflar arasında, okullar arasında ve sistemler arasında öğrencilerin eğitimsel deneyimlerinde ve sonuçlarında farklılıklara neden olmuştur. Eğitimi iyileştirmek ve öğrenciler arasındaki farklılıkları azaltmak için ABD'deki reform çabalarından biri, öğretmenlerle merkezi ofis ve okul liderlerinin işbirliği yaparak eğitimi düzenlemek ve yönetmek üzerine odaklanan öğretim odaklı eğitim sistemleri (IFES) oluşturmaya yönelmiştir.

Torres (2014) CMO (ABD'de devlet desteği alan vakıf okulları) öğretmenlerinin geçmişte klasik tipteki okullarda çalışan öğretmenlere göre daha özerkken bugün aynı noktada olmadıklarını belirtmektedir. Bu kurumlardaki sözleşmeli öğretmenlerin sözleşmelerini feshettikleri belirtilmektedir. Öğretmenlerin özerklik konusunda yüksek beklentileri veya yönetim kurulları ile örtüşmeyen fikirleri sonucu öğrencilerini hayata ve yükseköğretime hazırlamada istedikleri adımları atamama düşüncesine girerek ayrılma kararı aldıkları anlaşılmaktadır. Vakıf okulları ile ilgili yapılan bir diğer araştırmanın sonuçlarına göre ise okul

sayısı 10 veya daha yüksek olan vakıf okullarında öğretmen özerkliğinin diğer vakıf okullarına göre daha düşük olduğu anlaşılmaktadır (Worth ve Van den Brande, 2020).

Strong ve Yoshida (2014) ABD'de yaptığı araştırmada öğretmenlerin okul finansmanına katılım ve mesleki gelişim alanlarında kendilerini en düşük düzeyde özerk hissettiklerini ortaya koymuştur. Yöneticilerin okul liderliği konusunda öğretmenleri dâhil ederek onlara güç vermesi gerektiğini belirtmektedir. Bu şekilde öğretmen özerkliğinin artırılabileceği araştırmacı tarafından ifade edilmektedir.

ABD'de öğretmen özerkliği ile ilgili çalışma yapan Hyslop-Margison ve Sears (2010)'a göre, mevcut öğretmen sorumluluk girişimleri, özellikle de ABD'deki "No Child Left Behind" yasasında yer alanlar, profesyonel eğitimcilerin performansını olumsuz etkileyen belirli zorluklar yaratmaktadır. Öğretmenler, kendilerine, meslektaşlarına ve mesleki derneklerine değil, dış bir otoriteye karşı sorumlu tutulduğunda, kamusal eğitimin kalitesi zayıflar. Öğretmenlerin sınıf performanslarını güçlendirmeleri için iki ayrı alanda politika yenilenmesi gerekmektedir: İlk olarak, öğretmenlerin eğitime ilişkin özerk mesleki faaliyetlerini desteklemek için çalışma koşulları yeniden yapılandırılmalıdır. İkinci olarak, öğretmenlerin, hem bireysel olarak hem de kolektif olarak, pedagojik çalışmalarını geliştirmek için kişisel mesleki gelişimlerini takip etme konusundaki sorumlulukları öğretmenlere kabul ettirilmelidir. Boser ve Hanna (2014)'ya göre ABD'de hemen bütün eyaletlerde öğretmenlerin %80den fazlası özerk olduklarını düşünmektedir. Araştırmacıya göre özerklik az değil aksine fazla bir düzeydedir. Bu kadar özerklik olması bir meslekle ilgili ortak bilgi birikimini, değerleri ortadan kaldırmaktadır. Moomaw (2005) ABD'de yaptığı çalışmada öğretmen özerkliğinin kademeler arası farklılık gösterdiğini, ilkokul öğretmenlerinin daha katı bir müfredatı ve yönergeleri takip etmek zorunda olduklarını ortaya koymuştur.

"Herkes için bir kamu okulu" geleneği olan bir ülke bağlamında, kamu ve özel okullarda öğretmenlerin çalışmalarındaki özerklik ve müfredat kontrolünü keşfetmek amacıyla çalışma yapılmıştır. Öğretmen özerkliği öğretmenlerden beklenen eğitim çıktılarından çok öğretmen uygulamaları ile ilgilidir. Bütün okullar hükümetlerin eğitime dair politikalarına uyum sağlasalar da öğretmen özerkliği bakımından okullar arası farklılıklar bulunmaktadır (Dieudé ve Prøitz, 2024).

Grant, Hann, Godwin, Shackelford ve Ames (2020), yeni mezun öğretmenlerin özerkliği ile ilgili yaptığı çalışmada farklı alanlarda farklı özerklik seviyeleri tanınmasının öğretmenler için daha verimli olacağını ifade etmektedir. Öğretmenlerin planlama ve hazırlık alanında

tecrübesizliklerinden doğan eksiklikleri vardır ve bu alanda düşük özerklik sahibi olmalıdırlar. Sınıf ortamının düzenlenmesi ile ilgili ise konularda tam özerklik verilmesi daha verimli olacaktır. Davranış yönetimi ve prosedürlerin seçiminde tam özerklik verilebilir. Eğitim Alanında gelişmekte olan yeterlilik sergilemektedirler. Çünkü öğrencileriyle net bir şekilde iletişim kurmalarına rağmen, esnek ve uygun sorgulama ve tartışma tekniklerini uygulayamamaktadırlar. Bu nedenle, yapısı olmayan ancak eğitim için yapı ve metodoloji sağlayan bir rehber müfredat verilebilir. Bu rehber müfredat, bu konuda yetenekli öğretmenleri gözlemleme fırsatıyla desteklenebilir ve öğrencilerle yapılan konuşmaların nasıl başlatıldığı ve yapılandırıldığı hakkında tartışmalar içerebilir. Son olarak, Profesyonel sorumluluklar alanında, bu öğretmenler, profesyonel gelişime ve profesyonel öğrenme topluluklarına katılımlarıyla bazı gelişmekte olan yeterlilik sergilemektedir. Ancak, ailelerle iletişimi sık sık aceleci ve düşüncesizdir, bu da karışıklığa ve yanlış anlamalara yol açar. Bu öğretmenlerden aile iletişim günlükleri kullanmaları veya gelişme için tavsiyeler veya stratejiler sunan bir akıl hocası ile yazışmaları tartışmaları istenebilir.

Chung (2023)'a göre Finlandiya eğitim sistemi, Uluslararası Öğrenci Değerlendirme Programı'ndaki (PISA) olağanüstü performansıyla dünya çapında dikkat çekmektedir. Finlandiya'nın başarısını araştıran çalışmalar, sadece öğretmenlerin yetkinliğini değil, aynı zamanda Finlandiya'nın öğretmen eğitiminin sağlamlığını da vurgulamaktadır. Finlandiya'daki öğretmen adayları, bir yüksek lisans derecesi ile sonuçlanan araştırma tabanlı öğretmen eğitimine katılmak zorundadır, bu da öğretmen-araştırmacılar oluşturur. Nordic/Kıta Avrupası eğitim yönetimi görüşü, Finlandiya'da milli bir çekirdek müfredat kontrolü olmadan girişim kontrolüne izin verir. Finlandiya'nın eğitim sisteminin yapılanması, öğretmenlere sınıf, okul ve mesleki düzeyde, hem bireysel hem de kolektif olarak kendi pedagojik kararlarını vermeleri için yetki verir. Finlandiya'da, sosyal demokrat değerler temelinde eğitim, toplumsal değişimin bir aracı olarak görülmektedir. Bu nedenle, öğretmenler, araştırma temelli öğretmen eğitimi sayesinde sağlanan girişimcilikle toplumsal dönüşümü gerçekleştirirler. Ülkedeki siyasi uzlaşma ve toplumun öğretmenlere duyduğu güven, öğretmen özerkliğini ve etkiyi daha da güçlendirmektedir.

Öğretmenlerin öğretim yöntemleri ve uygulamaları üzerinde tam özerkliğe sahip olup olmamaları gerektiği ve uygulamalarının bazı yönlerinin okul veya devlet politikaları tarafından belirlenip belirlenmemesi gerektiğini belirlemek amacıyla çalışma yapılmıştır. Öğretmen özerkliği ile öğrenci başarısı arasında anlamlı bir ilişki bulunmamaktadır. Yalnızca deneyimsiz öğretmenlerin özerkliğin alt türlerinden olan öğretim yöntemi özerkliğine sahip

olmaları ile öğrenci yeterliliği arasında yüksek ve negatif bir ilişki vardır. Buna göre deneyimsiz öğretmenlere bu konuda özerklik değil aksi gereklidir. Ancak öğretmen iş tatmini ile özerklik arasında düşük seviyede anlamlı bir ilişki vardır. Bu daha çok özerk hissetmeyen öğretmenlerin düşük iş tatmininden kaynaklanmaktadır (Jerrim, Morgan ve Sims, 2023).

Öğretmen özerkliği ile iş stresi, iş doyumu, güçlendirme ve profesyonellik arasındaki ilişkiyi incelemek amacıyla çalışma yapılmıştır. Müfredatta özerklik verilmesi öğretmenlerin iş stresini azaltmaktadır. Ancak müfredat özerkliği ile iş tatmini arasındaki ilişki çok düşük düzeydedir. Genel öğretmen özerkliği arttıkça öğretmenin, kendinde hissettiği güç ve profesyonelliği de artmaktadır (Pearson ve Moomaw, 2005).

Narayanan, Shields ve Delhagen (2024) 155 öğretmenle yaptıkları çalışmada öğretmenlerin ders planlama ile ilgili özerklik algılarını araştırmışlardır. Öğretmenlerin hazır ders planlarına uymak zorunda kalması ders planı hazırlama ve materyal bulmada zorluk yaşayan öğretmenler tarafından olumlu karşılanmaktadır. Öğretmenler kendileri ders planlarını hazırlayıp buna göre ders işlediklerinde iş yüklerinin arttığını düşünecektir. Bu sebeple kendilerine verilen hazır ders planları ile çalışmaları öğretmenlerin yüksek düzeyde özerklik algısına sahip olmalarını engellememiştir

Parcerisa, Verger ve Browes (2022) öğretimde ulusal çapta ölçme ve değerlendirmenin standartlaşma politikalarının öğretmen özerkliğine etkisini ele almıştır. Araştırmacıya göre bu standartlaşma sonucu bazı ülkelerde düşük performans gösteren öğrencilerin okul yöneticileri ve öğretmenlerine karşı bir baskı, performansa dayalı maaş, işten çıkarma, okul yönetimine karışma gibi büyük sonuçlar ortaya çıkabilir. Bazı ülkelerde ise öğrenci başarılarının düşük olduğu okulların tercih edilmemesi gibi itibar kaybı yaratan sonuçlar ortaya çıkabilir. Öğretmenler bu tarz ulusal standart ölçme değerlendirme araçlarını ve bunla ilgili süreçleri profesyonel özerkliklerini ve yaratıcılıklarını sınırlayan bir dışsal dayatma olarak algılayabilirler. Bu tarz sınavların öğretmen özerkliği ve uygulamaları üzerindeki etkisi; okul liderliği, profesyonel gelişim için mevcut kaynaklar ve öğretmenlere sağlanan destek düzeyi gibi kurumsal faktörlerden de etkilenebilir. Öğretmenlerin daha fazla özerkliğe sahip olduğu ve mesleki değerlendirme temelinde öğretim kararları almak için güvendikleri ortamlarda, standart ölçe değerlendirme aracı politikalarının etkileri daha az belirgin olabilir. Buna karşılık, öğretmenlerin en küçük alanlarda bile yönetildiğini ve sürekli olarak performans hedeflerine ulaşma baskısı altında olduklarını hissettikleri ortamlarda, standart ölçe değerlendirme aracı politikaları stres hislerini artırabilir ve iş tatminini azaltabilir.

Mustafa ve Cullingford (2008)'a göre öğretmenler neyin ve ne zaman öğretileceği konusunda az kontrol sahibi ve bu da nasıl öğrettiklerini etkiliyor. Farklı öğretim yöntemlerini seçme özgürlükleri yok. İlk ve temel neden, zorunlu ders kitaplarının içeriğini bitirme baskısıdır. İkinci neden, birinci nedenin bir sonucudur; öğretmenler, sadece ders vermeye dayanan geleneksel öğretim yöntemi dışında daha fazlasını kullanma konusunda gerekli becerilere sahip değiller.

Ürdün'de öğretmen özerkliği ile ilgili çalışma yapan Al-Bataineh, Mahasneh ve Al-Zoubi (2021)'ye göre, cinsiyete göre öğretmen özerkliği düzeyinde kadın öğretmenler lehine anlamlı bir farklılık vardır. Okul düzeyine göre öğretmen özerkliği düzeyinde istatistiksel olarak anlamlı farklılıklar bulunamamıştır. Öğretmen kıdemine göre öğretmen özerkliği düzeyinde istatistiksel olarak anlamlı farklılıklar vardır ve bu farklılık 0-5 yıl ve 6-10 yıl deneyime sahip öğretmenler lehinedir. Tayvan'da yapılan araştırma sonuçlarına göre öğretmen özerkliği ve okul değeri, öğretmen motivasyonunu yordayıcı durumdadır. Ayrıca bu çalışma, özerklik, okul değeri ve motivasyon bakımından ilkokul öğretmenlerinin ortaokul öğretmenlerine göre daha yüksek bir düzeyde olduklarını ortaya koymaktadır (Wu, 2015).

Roth (2014) öğretmenlerin özerklik motivasyonları ile ilgili çalışma yapmıştır. Eğitim ortamları okul personeline, kısıtlamalar, reformlar, standartlar ve hedefler dâhil olmak çeşitli dış baskılar uygulamaktadır. Öğretmenlerin özerklik motivasyonları öğretmenler ve öğrenciler için olumlu psikolojik sonuçlar yaratmaktadır. Özerklik destekleyici çevresel etkenler öğretmenlerin özerklik motivasyonunu artırırken, özerklik baskılayıcı çevresel etkenler, öğretmenlerin özerklik motivasyonunu azaltmaktadır

Kengatharan (2020) öğretmen özerkliği, öğrenci davranışı, öğrenci katılımı ve öğretmen iş memnuniyeti arasındaki ilişki ağını kurmayı amaçlayan çalışma yapmıştır. Öğretmen özerkliği öğretmen iş memnuniyeti ile pozitif ilişkilidir. Öğretmen özerkliğinin daha yüksek bir düzeyi öğrenci davranışı ile öğretmen iş memnuniyeti arasındaki pozitif ilişkiyi de güçlendirmektedir.

İran'da yapılan çalışmada iş tatmini, öğretmen tükenmişliği ve öğretmen otonomisi arasındaki ilişki araştırılmıştır. Öğretmen özerkliği ile iş tatmini arasında düşük ve negatif ilişki olduğu ortaya konmuştur. Öğretmen özerkliği ile öğretmen tükenmişliği arasında ise anlamlı bir ilişki bulunamamıştır (Esfandiari ve Kamali, 2016). Okul yöneticilerinin yönetim tarzlarının öğretmen özerkliği ve alt boyutları ile ilişkisini incelemek amacı ile çalışma yapılmıştır. Okul yönetiminin işbirlikli yönetim tarzı göstermeleri ile öğretmenlerin öğretim süreci özerkliği arasında iki yönlü anlamlı bir ilişki vardır (Akçay ve Sevinç, 2021).

Öğretmen özerkliği ile ruh sağlığı arasındaki ilişkiyi ele alan çalışma yapılmıştır. Öğretmen özerkliği, öğretim etkinliği, iş tatmini ve zihinsel sağlık arasında güçlü pozitif ilişkiler bulunmaktadır. Öğretim etkinliği ve iş tatmini, özerklik ile zihinsel sağlık arasındaki ilişkiyi anlamlı derecede yordamaktadır (Peng, Wu ve Guo, 2022). Öğretmenlerin özerklik algıları, kıdemlerine, cinsiyetlerine, medeni durumlarına göre farklılık göstermemektedir. Öğretmenlerin özerklik algıları ortalama üzeri olarak tespit edilmiştir (Aktan vd. 2023)

Öğretmen sınıf özerkliği ve okul kültürünün kolektif öğretmen yenilikçiliği üzerindeki etkilerini incelemek amacı ile çalışma yapan Nguyen, Pietsch ve Gümüş, (2021)'e göre okullarda, sınıf özerkliği ve işbirlikçi okul kültürü olması durumunda öğretmenlerin yenilikçilik özellikleri artmaktadır. Little (1995) öğrenen özerkliğinin sağlanabilmesinin yolunun da öğretmen özerkliğinden geçtiğini belirtmektedir. Öğretmen özerkliği ile öğrenci özerkliği arasındaki ilişkiyi inceleyen Han (2020)'a göre öğretmen eğitim programları hem öğretmen özerkliği hem öğrenci özerkliğini teşvik edecek, artıracak şekilde tasarlanmış dersler ve staj uygulamaları içermelidir.

Lundström (2015) İsveç eğitimi ile ilgili yaptığı çalışmada, yapılan reformlar neticesinde öğretmen özerkliğinin 1980'li yıllardan bu yanan gitgide azaldığını belirtmektedir. Steen-Olsen ve Eikseth, (2010)'e göre Öğretmenler genel olarak zamanlarının kendilerine yetmediğinden şikâyet etmekte ve bunun mesleki özerkliklerine dair bir engel olduğunu düşünerek sendikalarla birlikte bu konunun mücadelesini vermektedirler.

Estonya, Finlandiya ve Almanya olmak üzere ülkeler arası öğretmen özerkliği yaklaşımlarını incelemeyi amaçlayan çalışma yürütülmüştür. Finlandiya'daki öğretmenler öğretmen çalışmaları üzerindeki kontrolü lüzumsuz görmekteyken Almanya ve Estonya'daki öğretmenler özerklik istemekle birlikte, öğretmenlere sağlanan özerkliğin belli sınırları olması gerektiğini savunmaktadırlar (Erss, 2018). Devletlerin küresel politikalar bakımından farklılıklarına rağmen, bazı eğilimler ortak kalır: standartlaştırılmış testler, müfredatın final sınavlarına yaklaşırken giderek daralmasına neden olarak öğretmen özerkliğini her yerde sınırlar (Erss, Kalmus ve Autio, 2016).

Evers, Verboon ve Klaeijsen (2017) araştırmasında 1111 Hollandalı öğretmen örneklemi ile öğretmenlerin otonom davranışını ölçen bir ölçek geliştirmiştir. Araştırmada ilkokul, ortaokul ve mesleki eğitim sektörlerindeki öğretmenlerin otonom davranışını ölçen çok boyutlu bir ölçek paylaşılmıştır. İlaveten, dönüşümcü liderliğin öğretmen otonomisini nasıl kolaylaştırdığı araştırılmıştır. Araştırma teorik temellerden oluşturulan öğretmen otonom

davranışının dört boyutunu ampirik olarak doğrulamış ve ölçeğin psikometrik özelliklerini kanıtlamıştır. Ölçeğin okul liderleri ve politika yapıcılar için öğretmenler arasında otonom davranışı izlemek ve teşvik etmek açısından faydalı olabileceği düşünülmüştür. Araştırma sonucuna göre öğretmen özerkliği; öğrenmeyi, daha spesifik olarak deney yapmayı, yansıtmayı ve okul gelişimini yordamaktadır. Dönüşümsel liderlik öğretmen özerkliğini kolaylaştırmaktadır.

Iwata (2013) Amerikalı öğretmenlerin özerkliğinin öğrencilerinin yaratıcılığını yordamadaki rolünü anlamak amacı ile çalışma yapmıştır. ABD'de yaptığı araştırmada öğretmen özerkliği ile öğrenci yaratıcılığı arasında anlamlı bir ilişki olduğunu, öğretmen özerkliğinin öğrenci yaratıcılığını artırdığını belirtmektedir. Oberfield, (2016) vakıf okulları ve devlet okullarındaki öğretmenlerin özerklikleri ilgili bir çalışma yürütmüştür. Bu çalışma sonuçlarına göre vakıf okullarında çalışan öğretmenlerin özerklik algıları geleneksel devlet okulunda çalışan öğretmenlerin özerklik algılarından daha yüksektir.

Yan (2010) Öğretmen özerkliği kavramını inceleyerek, yazar, tanımlarını, özelliklerini ve öğrenci özerkliği ile olan ilişkisini analiz etmeyi, bu yolla öğrenci özerkliği konusunda öz farkındalık sunmayı ve ikinci dil edinimini kolaylaştırmayı amaçlayan çalışma yapmıştır. İkinci dil öğrenimi konusunda öğrenci özerkliğini desteklemek isteyen eğitim sistemleri, öğretmen özerkliğini iyi araştırmalıdırlar. Öğretmen özerkliği tanımı ve özerklikle ilgili durumları iyi analiz etmelidirler. Öğretmenlerin bilgi, beceri ve tutumlarındaki kapasitelerini ve özgürlüklerini geliştirerek ikinci dil öğretimi kolaylaştırabilirler.

Itzchakov, Weinstein, Vinokur ve Yomtovian (2023) öğretmenlerin özerklik, psikolojik güvenlik ve ilişkisel iklim üzerine dinleme eğitiminin sonuçlarını inceleyen uzunlamasına bir araştırma gerçekleştirmiştir. Araştırmada iki ilkokul, bir yıl boyunca boyunca benzer dinleme eğitim programlarına katılmıştır. Araştırmada öğretmenlerin iyi olma halleri için önemli olan özerklik, psikolojik güvenlik ve ilişkisel enerji gibi göstergeler ölçülmüş ve dinleme eğitimine daha fazla katılımın, öğretmenler arasında daha olumlu ilişkisel iklimle ilişkili olduğu görülmüştür. Katılımcılar, yüksek kalitede dinleme deneyimlediklerine dair geri bildirimler alınmış ve özerklik tatmini, psikolojik güvenlik ve ilişkisel enerjide artış sağlandığı görülmüştür. Araştırma sonucunda dinleme eğitiminin öğretmen-meslektaş ilişkilerini iyileştirdiği ve öğretmenlerle bir yıl süren dinleme eğitimi çalışması ile öğretmenlerin özerkliği arasında pozitif ve anlamlı bir ilişki olduğu görülmüştür. Katz ve Shahar (2015)'a göre kendileri öğretmen olarak özerk olduklarında daha motive halde olan öğretmenler, öğrencilerin de daha

fazla özerk olduklarında motive olmuş bir halde öğrenme süreçlerine katılacaklarına inanmaktadırlar. Öğretmen özerkliği ve öğretmenlerin öz düzenleme becerileri arasındaki ilişkiyi ele alan Azari Noughabi ve Amirian, (2020)'a göre öğretmen özerkliği öğretmenlerin öz düzenleme becerilerini de etkilemektedir.

Helgøy ve Homme (2007), araştırmasında Norveç ve İsveç'te öğretmen özerkliğini karşılaştırmıştır. Araştırmada hesap verebilirlik ve şeffaflık reformlarının Norveç ve İsveç'teki öğretmenlerin mesleki özerkliği üzerindeki etkilerini incelemek amaçlanmıştır. Araştırma sonucuna göre yerel özerklik, zorunlu eğitimdeki reformların son eğilimlerinden biridir. Ancak, hesap verebilirlik, performans ve görünürlük gibi eğilimler, profesyonel özerkliğin önünde engel oluşturmaktadır. Wang ve Zhang, (2013)'a göre öğretmen özerkliğini güçlendirmek için öğretmenler ile yapılacak çalışmaları desteklemek gerekmektedir. Smith, (2003)'e göre öğretmen eğitimi programlarında, eğitimi almakta olan öğretmenlerin özerkliğini artırmak onların bu eğitimlerle ilgili süreçlerde tutumlarına olumlu yansıyacaktır. Genel olarak öğrenmeleri istenen konuda süreci içselleştirmelerini sağlayacağı için mesleki gelişim açısından verimin artmasını sağlayacaktır.

Tort-Moloney (1997), Lev Vygotsky'nin bilişsel gelişim alanındaki çalışmalarının ikinci dil öğretiminde öğrenen ve öğretmen otonomisinin gelişimi üzerindeki etkilerini inceleyen bir araştırma gerçekleştirmiştir. Eğitimsel konulardaki uygulamalarda öğretmenlerin eğitimini sınıf ortamını, ilk dilin rolünü ve son Vygotskian yaklaşımları ele almıştır. Araştırmasında öğretmen eğitimi programlarının öğretmen özerkliğine hizmet etmesi gerektiğine dikkat çekmiştir. Bu programlar öğretmenlere ne yapmaları gerektiğini dikte etmek yerine öğretmenlerin bilinçli seçimler yapmalarına yardımcı olmalıdır. Hammersley-Fletcher, Kılıçoğlu ve Kılıçoğlu, (2021)'na göre öğretmenleri yaratıcı olmaya teşvik ederken onları hesap verebilir kılmanın daha yapıcı yollarını bulmak, hem öğretmenlerin hem de öğrencilerin eğitim deneyimlerine ve katkılarına katılımını ve keyif almasını sağlayan daha derin kavramsallaştırılmış bir eğitim formu inşa etmenin önemli bir bileşenidir.

BÖLÜM III: YÖNTEM

Bu bölümde araştırmanın modeli, çalışma grubuna ait özellikler, veri toplama araçları, verilerin toplanması ile ilgili bilgileri verilerin nasıl analiz edildiği ile bilgiler ve araştırmanın geçerliği ve güvenirliğinin nasıl sağlandığı, bu çalışmadaki araştırmacının rolü ile ilgili bilgiler yer almaktadır.

3.1. Araştırmanın Modeli

Bu araştırma nitel araştırma yöntemi desenlerinden olgubilim çalışması deseni ile yürütülecektir. Nitel araştırmalar bilinmeyen, keşfedilmek istenen problemlerin ele alınması için uygundular. Bu araştırmalarda bir kavram, fikir veya süreç ele alınmaktadır (Creswell, 2020). Olgubilim deseninde, farkında olduğumuz ama derinlemesine bilmediğimiz olgu ve yapıların, kişi ve veya grupların deneyimleri bakımından ele alınarak değerlendirilmesi söz konusudur (Yıldırım ve Şimşek, 2013). Olguların altında yatan ortak anlamların keşfedilmesi ve insanlarca yaşanmış deneyimlerin özünün açıklanmaya çalışılması olgu bilim çalışmalarının amacıdır (Baker, Wuest ve Stern 1992; Rose, Beeby ve Parker, 1995; akt. Kocabıyık, 2016). Bu çalışma öğretmen ve okul yöneticilerinin özerklik kavramına dair algı ve fikirlerini detaylı bir şekilde ele almayı ve ortaya koymayı amaçlamaktadır. Bu nedenle çalışmanın nitel araştırma desenlerinde olgu bilim çalışması olarak yapılması uygun görülmüştür.

3.2. Çalışma Grubu

Çalışmada ilköğretimin iki kademesi olan ilkokul ve ortaokul düzeylerinin her birinden altı öğretmen (altı ilkokul, altı ortaokul) ve iki okul yöneticisi (iki ilkokul, iki ortaokul) ile yarı yapılandırılmış görüşmeler yapılmıştır. Araştırmada genelleme kaygısı yoktur bu sebeple yüksek bir oranda örnekleme ulaşmak amaçlanmamaktadır (Kuş, 2007 akt; Lüleci, 2019). Olgu bilim çalışmalarında çalışma grubunun seçimi amaca yönelik olmaktadır. Olgubilim çalışmalarında çalışma grubunun araştırılan olgu ile ilgili deneyimleri sebebiyle çalışma grubunun seçilmesi durumu ile karşılaşılır (Baker, Wuest ve Stern, 1992, akt; Tekindal ve Uğuz-Arsu, 2020). Bunun yanında çalışma farklı yaş grubu, cinsiyet, medeni durum ve branşlardan öğretmenlerle yürütülmüştür. Farklı özelliklerin varlığı farklı deneyim ve düşüncelerin aktarılması konusunda faydalı olabilir.

Katılımcılara ait demografik bilgiler aşağıda bulunan Tablo 3.1'de yer almaktadır.

Tablo 3. 1 Çalışma Katılımcılarına Ait Demografik Bilgiler

Katılımcılar	Görev	Yaş	Cinsiyet	Mesleki Kıdem (Yıl)	Görev Yaptığı Okul Türü
K1	Müdür	52	Erkek	28	İlkokul
K2	Müdür Yard.	38	Erkek	14	İlkokul
K3	Sınıf Öğretmeni	37	Kadın	14	İlkokul
K4	Sınıf Öğretmeni	36	Kadın	13	İlkokul
K5	Sınıf Öğretmeni	25	Kadın	2	İlkokul
K6	Sınıf Öğretmeni	30	Erkek	8	İlkokul
K7	İngilizce Öğr.	34	Kadın	12	İlkokul
K8	DİKAB Öğr.	36	Kadın	13	İlkokul
K9	Müdür	51	Erkek	26	Ortaokul
K10	Müdür Yard.	41	Erkek	13	Ortaokul
K11	Türkçe Öğr.	34	Erkek	11	Ortaokul
K12	Matematik Öğr.	31	Kadın	7	Ortaokul
K13	Fen Bilimleri Öğr.	27	Kadın	3	Ortaokul
K14	Sosyal Bil. Öğr.	33	Kadın	9	Ortaokul
K15	İngilizce Öğr.	30	Erkek	8	Ortaokul
K16	DİKAB Öğr.	39	Erkek	15	Ortaokul

3.3. Veri Toplama Araçları

Araştırmada veri elde etmek adına bir yarı yapılandırılmış bir görüşme formu kullanılmış ve görüşme içerisinde anlık olarak bu formun maddelerine yenilerini eklenmiştir. Özmusul (2012)'a göre nitel araştırmanın doğası gereği veri toplama aracının araştırmacının bizzat kendisidir.

3.4. Verilerin Toplanması

Araştırmanın verileri yarı yapılandırılmış görüşme formlarına göre yapılan görüşmeler aracılığı ile yapılmıştır. Görüşmelerin 12'si yüz yüze olarak 4'ü internet ortamı üzerinden bilgisayar uygulamaları ile bire bir olarak yapılmıştır. Görüşmeler 18 ile 62 dakika arasında sürmüştür. Görüşmelerde sohbet havasının hâkim olması sağlanmaya çalışılmıştır. Bu sebeple görüşmeler katılımcıların izni ile ses kaydı altına alınmış araştırmacı bu ses kayıtlarını görüşme sonrasında yazıya geçirmiştir.

3.5. Verilerin Analizi

Verilerin analizinde tümevarım içerik analizi yöntemi kullanılmıştır. Tümevarımsal analizler bir veriyle ilgili model, tema ve kategorileri keşfetmeyi içermektedir (Platton, 2002 akt; Yeşilpınar-Uyar, 2017). İçerik analizi için verilerin önce işlenmesi sonra kodlanması ve temaların oluşturulması gerekmektedir. Ardından kodlar ve temalar düzenlenir, tanımlanır ve yorumlanır (Yıldırım ve Şimşek, 2006 ak; Lüleci, 2019).

Bu çalışmada da ses kaydına alınan ham veriler bilgisayar üzerinde yazıya geçilirmiştir. Yazıya geçirilmiş görüşmeler okunmuş, öz olarak düşünülen fikirler farklı renkle belirginleştirilmiş ardından bu ifadelerden kodlar elde edilmiştir. Elde edilen kodlar temalar etrafında birleştirilmiştir. Bu işlem üç gün sonra sıfırdan tekrar değerlendirilmiş ardından bir uzmana da sunularak uzmandan uygunluk onayı alınmıştır.

3.6. Araştırmanın Geçerliği ve Güvenirliği

"Geçerlik" bir araştırmanın doğruluğuna işaret etmekteyken "güvenirlik" araştırmanın tekrar edilebilmesi durumuna işaret etmektedir. Bu araştırmanın geçerliği ve güvenirliği için araştırmacı oluşturduğu formları iki uzmana sunmuş ve bu kişilerden görüş almıştır. Görüşme başında katılımcıların rahat bir şekilde görüşlerini açıklamaları için açıklamalar yapılmış ve gergin hissetmemeleri için samimi bir yaklaşım gösterilmiştir. Görüşmenin son sorusu olarak eklemek istedikleri bir şey olup olmadığı sorulmuştur. Araştırmasında çalışma grubu, veri toplama araçları, verilerin nasıl toplandığı ve nasıl analiz edildiği konularında detaylı bir anlatımda bulunmuştur. Bulgular olduğu şekliyle aktarılmıştır. Sonuç ve tartışma kısımları araştırma yöntemine uygun bir şekilde hazırlanmıştır.

3.7. Araştırmacının Rolü

Araştırmacının rolü nitel araştırmalarda nicel araştırmalara göre ayrı bir hal almaktadır. Araştırmacı yakın bir şekilde etkileşim içinde olduğu için katılımcıların duyularını, hislerini gözlemleme şansına sahiptir (Yıldırım ve Şimşek, 2013). Araştırmacı araştırması boyunca gelen cevaplara karşı onaylar veya reddeder tavından kaçınmış, katılımcıların düşünce akışını kesmemek adına konudan çok çıkılmadığı müddetçe konu dışına çıkmamış gerektiğinde tekrar sorular sorarak konuyu bağlamı içinde ele almaya çalışmıştır.

BÖLÜM IV: BULGULAR

Bu bölümde araştırmada katılımcı görüşlerine göre elde edilen bulgular temalara, alt temalara ve kodlara ayrılarak tablolaştırılmış, her bir kodla ilgili öğretmen görüşleri paylaşılarak elde edilen bulgular yazılmıştır.

Öğretmen ve okul yöneticilerinin özerklikle ilgili görüşleri incelenmiş ve bu inceleme sonucunda katılımcı görüşleri kodlanarak tematize edilmiştir. Bu doğrultuda 7 ana tema belirlenmiştir. Bu temalar tablo 4.1.'de yer almaktadır.

Tablo 4. 1. Ana Temalar

Ana Temalar	Öğretmen özerkliğinin tanımı
	Öğretmenlerin özerklik algıları
	Özerkliğin olumlu ve olumsuz yönleri
	Özerkliğin ideal hali
	Öğretmen özerkliğini etkileyen öğretmen özellikleri ve durumları
	Okul yönetimi ve özerklik
	Özerklikle ilgili karar alıcıların yapabilecekleri

4.1. Öğretmen Özerkliğinin Tanımına İlişkin Görüşler

Katılımcılara, "Öğretmen özerkliğinin tanımını nasıl yaparsınız?" sorusu yöneltilerek görüşleri alınmış, elde edilen kodlar ayrıntılı olarak Tablo 4.2'de incelenmiştir.

Tablo 4. 2. Öğretmen Özerkliğinin Tanımına İlişkin Görüşler

Tema	Alt Temalar	Kodlar	Katılımcılar
Öğretmen özerkliğinin tanımı	Özgürlükler	Planlama, yöntem, teknik, uygulama	K1, K3, K5, K6, K7, K11, K13, K14, K15, K16
		Baskı ve dış etken olmaması	K1, K2, K5, K13, K14, K15
		Okul dışı etkinlikler	K9, K10, K15
		Bağımsızlık	K4, K8, K15
		Özgünlük, farklılık	K9, K16
	Sınırlar	Kanun, kural, yönetmelik	K4, K6 ,K9, K11, K16
		Müfredat	K3

Öğretmenlerin özerkliği "özgürlük" ve "sınırlar" bakımından ele aldıkları; plan, yöntem ve teknik ve uygulama, baskılar, özgünlük, bağımsızlık, kanun kural ve yönetmelikler ve müfredatla ilgili ifadelerde bulundukları belirlenmiştir.

Öğretmen özerkliğini "özgürlükler" alt temasında, "planlama, yöntem, teknik ve uygulama alanları bakımından" kodu ile tanımlayan örnek öğretmen görüşleri şu şekildedir:

> K1: *"Öğretmen özelliklerini sınıf içinde öğretmenlerin özgürlüklerinin biraz daha genişlediği bir alan olarak görüyorum."*
>
> K3: *"Karışanı görüşeni olmadan öğretmenin sınıfta istediği şekilde dersleri yürütmesidir."*
>
> K6: "*Öğretmen özerkliğinin tanımını yaparsam, sınıf içinde öğrencilerin davranışları veya benim velilere, öğrencilere karşı davranışlarımda kendi kurallarım kendi düzenime göre ilerlemeyi söyleyebilirim."*
>
> K7: *"Öğretmenlerin bazı yaptığı işlemler üzerinde özgür olması. Planlama, müfredat, müfredatı işleme gibi konularda özgür olması özerkliktir herhalde. Ben özgürlük olarak algılıyorum. Öğretmemin özgür olarak karar vermesi olmasıdır."*
>
> K9: *"Müfredatta verilenlerin, yapılması gerekenlerin dışında ben bu müfredatı nasıl verebilirim, ne yapabilirim sorusu geliyor aklıma. Özerklik tam olarak burada başlıyor işte. (...) Bunu şimdi özerkliğe bağlayacak olursak ben öğretmen olarak bir inisiyatif aldım ve bir gezi planladım fakat hiçbir idareci im bu konuda sorumluluk almamıştı o yüzden o özelliğimi sergilerken aynı zamanda risk de almadım. Bugünkü sınırlarla o yüzden öğretmen çok bir özerk alanı olmuyor bir gezi yapacağım bir etkinlik yapacağını zaman bile okul müdüründen izin alman gerekiyor zaten."*
>
> K10: *"Öğretmenin belli çerçeve içinde öğrenci ile paylaştığı her şeydir. Bu aslında sadece okul içinde değil okul dışında da devam etmesi Olması gereken bir paylaşım alanıdır."*
>
> K11: *"Öğretmen özerkliği dediğinde benim alıma, plana belli oranlarda bağlı kalarak bir şeyler katabildiğin ders işleme esnasındaki özgürlük geliyor."*
>
> K13: *"Öğretmenin dersi planlaması ve uygulamasındaki özgürlük alanı diyebiliriz. Dersini nasıl işlemesi gerektiği kazanıma ne kadar uyması gerektiği..."*

K:14: *"Öğretmenin istediği eğitimi, öğrencilerine istediği gibi ulaştırması diyebilirim."*

K15: *"Yani ders içinde öğretmenin özgür olması diyebiliriz. (...) Yani her öğretmenin ödevidir öğretme metodudur buralardaki kendi özgürlüğüdür. Öğretmenden başkasının bu alanlara karışmamasıdır.(...) Bir öğretmenin branşında özgürlüğü diyelim hatta bence okul dışı aktiviteleri de kastediyor bu kavram."*

K16*: "Öğretmenin dersiyle ilgili veya etkinliklerle ilgili kendisine bir alan oluşturabilmesi daha rahat davranabilmesi öğretmen için özerkliktir diyebilirim."*

Öğretmen özerkliğini "özgürlük" alt temasında "baskı ve dış etken olmaması" kodu ile tanımlayan örnek öğretmen görüşleri şu şekildedir:

K1: *"Evet bir müfredat var ama bu müfredatı verirken kendi üzerinde bir baskı hissetmemesi olarak söyleyebilirim."*

K2: *"Yani öğretmenin veli baskısı olmadan, idare baskısı olmadan rahat hareket etmesi diyebilirim özerklik için."*

K5*:" İdarenin, bakanlığın baskısı olmadan kendi yolumu tutmak olarak söyleyebilirim."*

K13*: "Kendi branşımla ilgili söyleyeyim, deneylerin ne ölçüde yapılabileceği, kazanımın hangi olaylarda uygulanmadığı ya da idare tarafından izin verilip verilmediği ile ilgili özgürlükleri olabilir."*

K14: *"Veli olsun, idare olsun, beklentiler çok farklı… Değişen şartlar çok fazla ve herkesi memnun etmeye çalışıyorsun. Belki bu dış etkenlerin az olması diyebilirim özerkliğe."*

K15: *"Öğretmenden başkasının bu alanlara karışmamasıdır."*

Öğretmen özerkliğini "özgürlük ve bağımsızlıklar" alt temasında "bağımsızlık" kodu ile tanımlayan örnek öğretmen görüşleri şu şekildedir:

K4: *"MEB'in temel esaslarına bağlı kalarak öğretmenin birçok alanda bağımsız olması öğretmen özerkliğidir."*

K8: *"Öğretmen özerkliği derken bağımsızlığı kastediliyor. Her öğretmenin farklılıkları var sonuçta bu farklılıklarını bağımsız bir şekilde ortaya koyabilmesidir."*

K15: *"Öğretmen özerkliği, yani bağımsızlığı diyebiliriz."*

Öğretmen özerkliğini "özgürlükler" alt temasında bakımından " özgünlük, farklılık" kodu ile tanımlayan örnek öğretmen görüşleri şu şekildedir:

K9: "*Müfredat da verilenlerin yapılması gerekenlerin dışında ben bu müfredatı nasıl verebilirim ne yapabilirim sorusu geliyor özerklik tam olarak burada başlıyor işte. Öğretmenin şahsına münhasır olması lazım."*

K16: *"Özerklik öğretmenin özgün bir şekilde eğitime dair doğrularını ortaya koyabilmesidir ve özerk öğretmen bir şekilde aslında farklı bir şeyler yapar."*

Öğretmen özerkliğini "sınırlar" alt temasında "kanun, kural ve yönetmelik" kodu ile tanımlayan örnek öğretmen görüşleri şu şekildedir:

K4: *"MEB'in temel esaslarına bağlı kalarak öğretmenin birçok alanda bağımsız olması öğretmen özerkliğidir."*

K6: *"Öğretmen özerkliği denildiğinde de MEB'in genel kuralları vardır. Öğretmen özerkliği, içinde bulunduğu toplumum, kurumun yapısına göre MEB'in bazı kurallarının esnetilmesi durumu olabilir."*

K9: Özerkliğe gelecek olursak tabi olduğumuz belli başlı kanunlar yönetmelikler var. Bizler Milli Eğitim personeliyiz. Belirli bir çerçevede hareket etmemiz gerekir. Bu sebeple öğretmen tam olarak özgür olamaz zaten hatta milli eğitimi geçtim rehberlik servisi bile öğretmenleri bağlar sizin uymanız gereken yıllık rehberlik planı var BEP'li öğrencileriniz var ve eğitim öğretiminizi buna göre planlamanız gerekiyor."

K11: "*İdareye bağlı kalarak yine belli özgürlükleri belli şeyleri yapabildiğin, etkinlik vb. destek eğitim vb. de olabilir biraz bunlar geliyor. Sanki birkaç tane penceresi var gibi. MEB'in bize sağladığı yıllık planlar, bunları ne ölçüde uyguladığım ve bunlardan ne ölçüde kopabildiğimi düşündüm."*

K16: *"Öğretmenin kendine ait bir alanının olmasıdır. Tabi ki yasalar var yönetmelikler var."*

Öğretmen özerkliğini "sınırlar" alt temasında "müfredata uyma" kodu ile tanımlayan örnek öğretmen görüşleri şu şekildedir:

> K3: *"Sınıfta özgürce hareket edebilmek, yani müfredatın izin verdiği ölçüde dersi özgürce işleyebilmek diyebilirim."*

4.2. Öğretmenlerin Özerklik Algıları ve Bu Algıları Oluşturan Etmenler ile İlgili Görüşler

Katılımcılara, "Öğretmenlerin özerklik algısı ne durumdadır?" ve "Öğretmenlerin özerklik algılarını etkileyen etmenler nelerdir?" soruları yöneltilerek görüşleri alınmış, elde edilen kodlar ayrıntılı olarak Tablo 4.3'te incelenmiştir.

Tablo 4. 3. Öğretmen Özerklik Algısı ile İlgili Görüşler

Tema	Alt Temalar	Kodlar	Katılımcılar
Öğretmenlerin özerklik algıları ve bu algıları oluşturan etmenler	Özerklik algısı seviyesi	Özerk hissetmiyor	K1, K4, K5, K7, K8, K9, K10, K12, K13, K14, K15, K16
		Sınıf İçinde özerk hissediyor	K1, K12, K14
		Özerk hissediyor	K2, K3, K6
	Özerklik algısını etkileyen etmenler	İş yoğunluğu - zaman sıkıntısı, müfredat- yıllık plan	K2, K4, K7, K8, K12, K13, K15
		MEB, veli, idare vd. baskısı	K2, K4, K5, K7, K8, K14, K15, K16
		Mevcutlar	K2, K3, K6, K7, K14, K16
		Kitap, materyal, imkân	K2, K7, K8 K12, K15
		Kanunlar, devlet memurluğu	K1, K9, K12, K16
		Öğretmen istekliliği	K9, K10, K11
		Zümre baskısı	K3, K6
		Merkezi sınavlar	K15, K16

Öğretmenlerin özerklik algıları ve bu algıları oluşturan etmenler temasında "özerklik algısı seviyesi" alt temasında 'özerk hissetmiyor" kodu ile tanımlanan öğretmen görüşleri şu şekildedir:

K1: *"Çok da özerk hissetmiyorlar bence hep bir kafalarında soru işareti oluyor. Bir şeyler yaparken hocam bunu yapacağız ama sorun olur mu şunu nasıl yapabiliriz acaba diye düşünüyorlar. İlk başlarda özellikle bu çok oluyor."*

K4: *"Hepsi aynı şeyden şikayetçi. Özerk olmadığından koşturmacadan… Geçen etkinliklerini kullandığım fenomen öğretmen bile istediğim materyali alıp kullanamıyorum, istediğim etkinlikleri yapamıyorum çok zorlanıyorum diyor."*

K5: *"Ben kendi çalışma ortamımdaki arkadaşlarıma baktığımda hepsinin rahat rahat yapmak istedikleri etkinlikleri yapabildiklerini göremiyorum. Geziler, ders anlatımı, öğrenci yaptırımları bu konularda bence hepsi kendisini sınırlandırılmış hissediyor. Son zamanlarda veli baskısı, idare baskısı hepimizi bu şekilde düşünmeye itiyor diye düşünüyorum."*

K7: *"Çoğunluk benim gibi düşünüyor bence (özerk değiliz). Beğenmediğimiz Suriye, İran'dan gelen öğrenciler bile şakır şakır İngilizce konuşuyor. Bu da bizim bu işi ne kadar yanlış yaptığımızı gösteriyor. Hepsi değil tabi bölge bölge belki ama genel olarak iyi düzeydeler. İngilizce öğretimi konusunda çok kötü bir durumdayız ve İngilizce öğretmenlerine özerklik verirse bu alandaki sorunlar çözülür diye düşünüyorum."*

K8: *"Yok öğretmenler genelde şikâyetçi. Bilmiyorum bunu MEB'in bunu çözmesi lazım ama kimse kendinin özerk olduğunu düşünmüyor. Herkes kendisinin daha fazlasını yapabileceğini ama yapamadığını düşünüyor. Tabi burada sadece öğretmen suçlu değil. Kimse özerk olduğunu düşünmüyor herkes şikayet modunda."*

K9: *"Bizler Milli Eğitim personeliyiz. Belirli bir çerçevede hareket etmemiz gerekir. Bu sebeple öğretmen tam olarak özgür olamaz zaten."*

K10: "(Meslektaşlarının özerklik algıları ile ilgili) Çok yüksek görmüyorum."

K12: "*Ben özerklik algımızın biraz sınırlandırıldığını düşünüyorum."*

K13: *"Ben öğretmenlerin özerklik konusunu çok düşündüğü fikrinde değilim. Sürekli şikayet halindeler ama bir şey için çabaları yok. Sorsan özerk hissetmiyorlardır."*

K14: "*Kendimi açıkçası özerk hissetmiyorum. (…) Meslektaşlarımın özerklik algıları konusunda onların da özel sektörde çalışan öğretmenler olarak hem veli*

hem idare baskılarından dolayı çok da kendilerine ait alanlarının olabildiğini düşünmüyorum. Ders işleyişi konusunda belirli kurallar dâhilinde serbest olsak da beklentilerin yüksek olması sebebiyle bu alan çok daralıyor."

K15: "*Ben bu yıl sekizinci sınıflara giriyorum. Sınav sistemi ve öğretim planımı yapmayı istediğim aktiviteleri odaklanmam gereken şeyleri kısıtlıyor. Yani bu sınav durumu illaki özerkliğimi azaltıyor."* ve *"Ben fazla özerk olduklarını, özerk hissettiklerini düşünmüyorum."*

K16: *Özerk değilim şöyle ki ben şu anda bir altıncı sınıf öğretmeniyim altıncı sınıfların dersine giriyorum ve bu sınıflarla bir etkinlik yapmak istediğimde karşıma bazı problemler çıkabiliyor. Çocukları tarihi bir camiye götürmek istiyorum okul bu noktada bana destek veremeyebiliyor. (...) Genel olarak özerk hissetmiyorlar bence çünkü sohbet ettiğimizde işte ben şunu yapmak istedim yapamadım bunu yapmak istiyordum idare yardımcı olmadı destek vermedi izin vermedi gibi söylemleri oluyor öğretmen arkadaşların buradan da ben özel hissetmediklerini anlıyorum. Yani öğretmenler nezdinde özerklikle ilgili genel algının düşük olduğuna inanıyorum."*

Öğretmenlerin özerklik algıları ve bu algıları oluşturan etmenler temasında "özerklik algısı seviyesi" alt temasında "sınıf içinde özerk hissediyor" kodu ile tanımlanan öğretmen görüşleri şu şekildedir:

K1: *"Öğretmen olduğumu düşünüp söylemem gerekirse mesela müfredatta bir çerçeve plan veriliyor bunun içinde istediği gibi özerk bir şekilde istediği gibi hareket edebiliyor öğretmen."*

K12: *"Geçen sene 30 35 kişilik sınıfta çalışıyordum ve kız erkek karışıktı. Bu sene 15 kişilik ve sadece kız öğrenciler olan bir sınıfta ders anlatıyorum. Arasında çok fark var. Ama ikisi için de sınıf düzeni vb. konularda sorun yaşamıyordum. Öğrenciler de diğer öğretmenler de buna saygı duyuyorlardı. Ama okuldan okula farklılıklar oluyor."*

K14: *"İdare o konuda bize çok karışmıyor. Bizde sınıf öğretmenliğinden ziyade koçluk grubu var. Onlarla birebir ilgileniyoruz. Beşinci sınıftan itibaren aldığımız öğrenci öğretmenle bir anlaşmazlık çıkmazsa sekizinci sınıfa kadar devam ediyor. Öğrencinin bir defteri var biz günlük çocukların ne yapması*

gerektiğini yazıyoruz. Sınıf öğretmenliği değil böyle bir durum var. Sınıf oturma düzeni, gezi planı vs. konusunda istediğimizi yapabiliyoruz sorun olmuyor."

Öğretmenlerin özerklik algıları ve bu algıları oluşturan etmenler temasında "özerklik algısı seviyesi" alt temasında "özerk hissediyor" kodu ile tanımlanan öğretmen görüşleri şu şekildedir:

K2: *"Fakat genel olarak öğretmenlerin kendini özerk hissettiğini düşünüyorum istediklerini bir şekilde yapabiliyorlar."*

K3: *"Yakın çevremden düşünerek cevap verebilirim. Özellikle bizim zümrede herkes özerk hissediyor diye düşünüyorum. Kimsenin bu anlamda bir sıkıntı yaşadığını düşünmüyorum."*

K6: *"Özellikle müfredat noktasında genel çevremdeki herkese baktığımda özerklikle ilgili olarak kendi karar alma süreçlerinin iyi durumda olduğunu düşünüyorum. Devlette bu çok da tartışmaya açık değil bence. Sürekli istedikleri gibi şekillendirebiliyorlar. Tepeden bir müdahale olmuyor. En çok okuma yazma öğrenmeme durumunda bunun nedenlerini soruyorlar."*

Öğretmenlerin özerklik algıları ve bu algıları oluşturan etmenler temasında "özerklik algısını etkileyen etmenler" alt temasında ''iş yoğunluğu - zaman sıkıntısı, müfredat- yıllık plan" kodu ile tanımlanan örnek öğretmen görüşleri şu şekildedir:

K2: "*Öğretmenin eline verilen programda kaç saat Türkçe kaç saat matematik kaç saat fen bilimleri işlemesi gerektiği yazıyor. Hâlbuki öğretmen belki birini çok daha çabuk bitirecek birini daha detaylı işlemek istiyor. Bu konuda öğretmenin daha özerk olması gerektiğini düşünüyorum. Ders saatleri konusunda istediği gibi oynama yapabilmeli öğretmen."*

K4: "*Ben kaç yıllık öğretmenim eskiden yaptıklarımı günümüz çocukları ile yapamıyorum. Yapılmıyor, bir müfredat var yetişmesi gerekiyor, çocuklara anlamıyor, konunun tekrar edilmesi gerekiyor. Çok yoğun, çok koşturmacalı hem çocuklara hem bize çok da faydası olmayan ve öğretmen özerkliğinin kesinlikle olmadığı bir ortam yani."*

K7: "*Türkiye için konuşursak çok fazla bölgesel farklılıklar giriyor araya. Karadeniz'de öğretmen ayrı Ege'de ayrı, Akdeniz'de ayrı, Doğu Anadolu'da ayrı yapacaklar. Ben Karadeniz'de çalıştım. Öğrenci belirli bir dönem okula*

gelmiyor. Bu kez planda ders yapıldı görünüyor ama öğrenci yok. He bir taraftan da öğrenciye göre planlayalım da doğru değil. Mesela zaten öğrenemiyorlar müfredatı azaltalım diyorlar. Ya sen 100 verirsen 80'ini öğrenen 80 verdiğinde 80 değil 65 öğreniyor, 65 versen 50 öğreniyor. O yüzden yine de vermek lazım. Çocuklar Karadeniz'de çaya gidiyordu. Dur buralarda az ders işleyelim olmaz. O tarihte ne yapacaksın o zaman. Tatil gibi olur. Gelenler de gelmez. Ama sınavlarda falan biraz ayarlama yapılıyor. Milli Eğitim zaten her şeyi planlamış sen de o plana göre seneye konuları yayıyorsun. E işlemesen konu yetişmez. Tabi önemli konuları en azından çay zamanı falan işlemiyorduk. Doğu'da da mevsimlik işçi olarak gidiyor öğrenciler. Ders planlamayalım desen okul tatil gibi olur. Böyle bir lüksümüz yok."

K8: *"Çocuklarla ilgili daha fazla sorumluluk alıyorlar. Şunun da etkisi var, yoğunlaşıyor ilkokul öğretmeni. Aynı sınıfta aynı öğrencilere aynı sorunlara odaklanıyor. Bu da onu etkiliyor daha fazla şikâyetçi oluyor."*

K12*: "Zaman yetiştirme çok zorluyor özerkliğimizi. Bunu geçen yıl çok net fark ettim. Geçen yıl seçmeli olan matematik uygulamaları dersine de girdiğim bir sınıfta haftada 7 saat ders işleme şansım oldu. Tabi öğrenci için 7 saat ne kadar doğru bilemiyorum. Belki de sıkılıyorlardır. Ama derslerimiz rahat oluyordu. Materyaller kullanıyorduk etkinlikleri güzel bir şekilde yapıyorduk. Oyunla ders anlatma imkânım oluyordu. Bu yıl aynı konuları 5 saatte anlatıyorum ve o 2 saatin eksikliği beni çok zorluyor. Bu sene zaman konuşumda zorlandığımı çok hissettim. Diğer öğretmen arkadaşlarımın da aynı durumda olduğunu düşünüyorum. Biraz fazla sınırlarımız var müfredat ve zamanla ilgili. Bu konuları öğretmenlerle de sürekli konuşuyoruz. Bir kere " Ya ben bu konuları yetiştiremiyorum arkadaşlar, bende mi problem var?" dedim. Onlar da hep aynı durumda olduklarını söylediler. Herkesin bu konudaki şikâyeti benzer durumda."*

K13: *"Biraz açayım, kendi programımla ilgili örnek vereceğim. Mesela fen bilimleri sayısal bir ders olmasına rağmen matematik kısmı yok, sıfır. Özellikle matematiğe girilmemesi gerektiği yazıyor. Hâlbuki matematiğini anlatsam çocuklar çok daha rahat öğrenecekler, konu daha somut olacak havada kalmayacak ama net bir şekilde girmememiz isteniyor.*

K15: *Evet 5, 6 ve 7. Sınıflarda da derse girdim. O sınıflarda sınav baskısı az olsa da yıllık plan bağlı kalınması gereken kitaplar vs. olduğu için kısıtlanıyorsun. Mesela yıllık planda 1 haftada bitmesi gereken bir konu oluyor. O konu 1 haftada yetişmiyor sen de bu durumda aklındaki diğer şeyleri yapamıyorsun bile."*

Öğretmenlerin özerklik algıları ve bu algıları oluşturan etmenler temasında "özerklik algısını etkileyen etmenler" alt temasında ''MEB, veli, idare vd. baskısı" kodu ile tanımlanan örnek öğretmen görüşleri şu şekildedir:

K2: *"Genel olarak özerk olduğumuz düşünüyorum zaten. Ama işin veli tarafında sıkıntılar var bu konuda öğretmen özerkliği artırılmalı. Veliler öğretmenin işine karışmamalı."*

K4: *"Bir sınıf düzeni yapıyorsun " Hocam bunu temizlemesi zor oluyor sen eskisine dön." diyor. Ablaya bile laf anlatamıyorsun. Her şeyi bilenin hiçbir yetkisi yok. Çünkü ablaya yapmazsan yapma da diyemiyoruz. Gelen temizlikçi çocukların pisliğinden bıkıp gidiyor pislik içinde oturuyoruz. Böyle devam ederse giderim dedi gitti kadın hakikaten."*

K5: *"Geziler, ders anlatımı, öğrenci yaptırımları bu konularda bence hepsi kendisini sınırlandırılmış hissediyor. Son zamanlarda veli baskısı, idare baskısı hepimizi bu şekilde düşünmeye itiyor diye düşünüyorum."*

K7: *"MEB'in ilçe müdürlüklerinin, okul idarelerinin silsile yoluyla bir baskısı oluyor. Öğretmenin hiçbir özgürlüğü kalmıyor."*

K8: *"Ama mesela öyle idareler var ki nasıl diyeyim, aklında bir şey var kimse onun dışına çıkmasın, aman başımıza iş almayalım, oraya gitmeyelim şu olur, bunu yapmayalım bu olur. Öğretmeni kısıtlıyor."*

K14: "*Meslektaşlarımın özerklik algıları konusunda onların da özel sektörde çalışan öğretmenler olarak hem veli hem idare baskılarından dolayı çok da kendilerine ait alanlarının olabildiğini düşünmüyorum."*

K15: *"Fakat ben derslerde İngilizce konuştuğumda idareye velilerin şikâyeti oldu. İdare de bu tepkiler üzerine beni uyardı. Ben de artık derslerde eskisi kadar İngilizce konuşmuyorum."*

K16: *"Bunun dışında not vermeyle ilgili de özerk değiliz notu veriyoruz karne zamanı geliyor bu kez idaremiz notlarla ilgili toplantı yapıyor bir değerlendirme yapıyorlar düşük notların nedenini sorguluyorlar sınıfın durumuna bakmaksızın*

öğretmene bir baskı oluşturuyorlar bu konuda bu durumda da özerk hissedemiyorum."

Öğretmenlerin özerklik algıları ve bu algıları oluşturan etmenler temasında "özerklik algısını etkileyen etmenler" alt temasında ‘‘mevcutlar" kodu ile tanımlanan örnek öğretmen görüşleri şu şekildedir:

K2: "*Ben Milli Eğitim Bakanı olsaydım okullaşma oranını arttırmaya çalışırdım çünkü şu anda öğretmenlerin sınıf içinde bağımsız hareket etmesinin önündeki en önemli etkenlerden biri sınıf kalabalıklığı okul kalabalıklığı. Ben olsam hiçbir okulun 500 öğrenciden fazla öğrencisi olmasına müsaade etmezdim hemen o mahalleye o bölgeye yeniden bir okul yaptırırdım. Hem mevcutlar düşmüş olur bu anlamda bir rahatlar öğretmen hem de tekli öğretime dönülür sınıf üzerindeki tasarruf gücü bile artacaktır öğretmenin, yeni okullar yapılması durumunda. Sınıfını istediğin gibi planla arsın u düzeni yaparsın öğretim ilke ve yöntemleri, sınıf yönetimi dersinde öğrendiğimiz farklı oturma düzenlerini yapabilirsin. (...) Mevcutlar düşük olsa daha farklı yöntem ve teknikler uygulayabilirsin daha farklı etkinlikler yapabilirsin. Yani her anlamda öğretmen daha özerk olur."*

K3: *"Sınıf mevcutları ve klasik sınıf düzeni bizi zorluyor."*

K6: "Sınıf mevcutları da düşük olduğu için kurumun da sağladığı imkânlarla öğretmen bu özerkliği en iyi şekilde kullanıyordu."

K7: "*Sınıf 45 kişi derste çocuk başı bir dakika düşmüyor. Class dojo gibi uygulamalarla kura ile söz hakkı verelim o zaman diyorum. Kimine öyle denk geliyor ki çocuk üç haftadır hiç kalkmadım diyor. Kendi çocuğum olduğunu düşünüyorum. Neredeyse bir ay geçmiş çocuk bir kere kalkıp iki kelime konuşamamış ama dil öğrenecek. Ya da bir sınıfta tahta bir dönemdir bozuk ama o sınıfta dinleme çalışmaları yapılacak güya."*

K14: "*Tabi özel okul olduğumuz için sınıf mevcutlarının az olması da burada işimizi kolaylaştırıyor. Şu an çalıştırdığım sınıf seviyesinde 4 sınıf var üçü 18 kişi biri 14 kişilik mevcuda sahip. Ücretli öğretmenken bu daha zordu. İlk yılımda girdiğim bir sınıfın mevcudu 52'ydi hiç unutmuyorum. Benim kendi sınıfım da vardı. Ama buna karşılık bir ücret almıyorduk. Ne nöbet ne sınıf öğretmenliğinde ekstra bir ücret ödemesi almadım. Sınıflar çok kalabalık olduğu*

için bir oturma düzenini değiştirmek, gezi yapmak çok zor oluyordu. Bu kez istediklerimi rahat yapamıyordum. Özel okul bu konuda çok iyi. (…) Yine sınıf mevcutları da öğretmeni kısıtlıyor. Yeni okullar yapılmalı bu yüzden."

K16: "Sınıflar da çok kalabalık zaten bu da ayrıca bir sorun oluyor. Bütün bunları düşününce pek bir özerkliğimiz olamıyor maalesef."

Öğretmenlerin özerklik algıları ve bu algıları oluşturan etmenler temasında "özerklik algısını etkileyen etmenler" alt temasında ''kitap, materyal, imkân" kodu ile tanımlanan örnek öğretmen görüşleri şu şekildedir:

K2: *"Burada zeminimiz güzel olsa bir tırmanma için bir alanımız olsa çok daha çocuk için oyun zamanı verimli geçer. Gördüğümüz gibi teneffüslerde ki oyunlardan bile bahsederken aslında öğretmenin özerkliğinin imkânsızlıklar yüzünden kısıtlandığını görüyoruz. Bizlerin zamanında okulların bahçeleri topraktan andı rahat rahat düşerdi kalkardı şimdi öğretmen bir etkinlik yaptırsam çocukların başına bir şey gelir mi acaba diye düşünüyor. Bu da oyun oynatırken etkinlik yaptırırken bile öğretmenin özerkliğini kısıtlıyor. Bu sebeple önce okulların imkânları iyileştirilmeli ki öğretmenin özerkliği artsın."*

K7: *"Kitaplarımızı düşünüyorum. Yukarıdaki hikâyede Ali ve Ayşe'yi anlatıyor soruda Ahmet olarak soruyor. Ben artık dikkate almayın diyorum çocuklara. Biz bunları yazıyoruz ama dikkate alan var mı okuyan var mı bilemiyorum. Kitap konusunda bir özerkliğimiz yok. Kitabı bize dayatıyorlar. Hem de yasak koyarak dayatıyorlar. Ekstra kitap alamazsın, fotokopi çekemezsin. Size bu kitabı verdik kullanacaksınız diyorlar. Ama kitap kötü ne yapalım. Ya da dinleme vermiş kitapta ama tahta bir bozuluyor yapacak hiçbir şey kalmıyor. Konuşturmaya zaten süre yetmiyor. (…) E planlama bana ait değil, kitap bana ait değil, tahta bana ait değil, sınıf yönetimi ile ilgili, yabancı uyruklu öğrenciler ile ilgili sorunlar bana ait değil e bana kalan özerklik nerede o zaman? Hiç yok desem yeridir. "*

K8: "*Öğretmene imkân tanınması lazım. Maddi olarak da manevi olarak da imkân tanınması lazım. Bu da Türkiye şartlarında çok mümkün değil. Sonuçta öğretmen çocuğu en iyi tanıyan kişilerden birisi. Bence çoğu zaman anne babadan bile iyi tanıyor öğretmen. Öğretmene bir alan tanımamız lazım. Bir öğretmen bir çocuğun spora yeteneği olduğunu fark ettiyse bunla ilgili*

yönlendirme yapacak gücü olmalı. Ama sanki bu Türkiye şartlarında çok mümkün değil şu anda. Öğretmene bir alanda tanınmalı kesinlikle. Ucu açık olmalı. Bir sınıf öğretmeni her şeye ulaşabilmeli. Bir din kültü öğretmeni çok rahat camilere ulaşım imkânına sahip olmalı. Herkese branşı ile ilgili bir alan tanınmalı diye düşünüyorum."

K12: *"Matematik açısından düşündüğümde olması gereken hali, bizim dersimiz soyut olsa da somutlaştırılabilecek bir ders. İmkânlar sağlandığı takdirde bütün konuları yaparak yaşayarak öğretecek yeterliliğe sahibim ama şatlar sağlanmadığı için derslerimi tam olarak hayal ettiğim gibi işleyemiyorum. Hayal ettiğim özerklik durumu da bu imkânların öğretmenlere sağlandığı durumdur."*

K15: *"İmkânlarla ilgili fen bilgisi öğretmenleri genelde laboratuvar olmaması, materyal olmaması yüzünden istedikleri gibi dersi işleyemediklerini söylüyorlar. Okulumuzda resim sınıfı vardı kapatıldı."*

Öğretmenlerin özerklik algıları ve bu algıları oluşturan etmenler temasında "özerklik algısını etkileyen etmenler" alt temasında ''kanunlar, devlet memurluğu" kodu ile tanımlanan örnek öğretmen görüşleri şu şekildedir:

K1: *"Bunun dışında 657 vardı evet bu kanuna uymak zorundaydık hatta bununla ilgili bir anımı anlatayım bir gün dersteyim. Hava da sıcak ceketimi çıkarmışım müfettiş geldi. Neyse müfettiş çocuklarla konuştum sorular sordu falan işte defterlere vesaire baktı. Çıkarken dedi ki, "Hocam evet şu anda yaz kıyafet yönetmeliği var ceketinizi çıkarıp ders işleyebilirsiniz ama bir amirimiz bir üstünüz sınıfa geldiğinde o ceketinizi üzerinize almanız gerekiyor." bana mesela bu çok saçma gelmişti. Ben sınıf öğretmeniyim o anda işlediğim ders ceket giymeye hiç müsait bir ders olmayabilir. Belki bir hareketli bir şey göstereceksin hareketli olman gerekiyor ama o ceket seni kısıtlıyor. Ama böyle bir yaklaşımla karşılaşmıştım."*

K9: "*Özerkliğe gelecek olursak tabi olduğumuz belli başlı kanunlar yönetmelikler var. Bu yüzden özerkliği daha çok uygulama anlamında görebiliriz burada da ben şube bazlı bakıyorum. (...) Öğretmen özerk olamaz hocam özerk hissedemez her şeyden önce bir devlet memuru sınırların belli okulu geçtim dışarıda bile uyman gereken kurallar var öğretmen devlet memuru*

vakarına yakışmayan kılık kıyafet giyemez davranışlarda bulunamaz. Seni okul dışında bile kısıtlıyor devlet memuru olmak. Özel sektördeki öğretmen ayrı ama devlet memuru olan bir öğretmen özerk değildir o yüzden de özerk is edemez zaten."

K12: "Ben devlet memuru olmaktan mutsuz değilim. Düşünüyorum ne desem olmuyor. Artısı da eksisi de vardır. İyileştirmelerde yapılsa evet kısıtlılıklarımız var ama bir sınır olmalı zaten."

K16: "*Ama idare burada bir destekleyicilik yapmazsa öğretmeni arada yoklamazsa öğretmen biraz daha memur kafasına giriyor. Geliyor dersini işliyor çıkıyor gidiyor. Bunun ben bir özerklik olduğunu düşünmüyorum."*

Öğretmenlerin özerklik algıları ve bu algıları oluşturan etmenler temasında "özerklik algısını etkileyen etmenler" alt temasında "öğretmenden kaynaklı" kodu ile tanımlamalardan ''öğretmen istekliliği" kodu ile tanımlanan örnek öğretmen görüşleri şu şekildedir:

K9: "Öğretmen kafasında bir şey olacak onunla ilgili bir özerklik talebi olacak o gelecek bana bir istekte bulunacak. Ben de öğretmenimin isteği devletin sınırlarına uyuyor mu düzenlenmesi gereken noktalar var mı toplumun genel yapısına aykırı mı bütün bu açılardan bakarım - çünkü her kafamıza esen şeyi yapamayız burada - sonra da öğretmenime gerekli özerkliği sağlarım. Zaten ideal anlamdaki özerk bir öğretmen sınırları bilir yapması gerekenleri bilir bu sınırlar içerisinde makul talep ve isteklerde bulunur gerekli iyileştirmeleri düzenlemeleri düşünür geliştirir ve ister o öğretmenle özerklik anlamında bir sıkıntı yaşamazsın."

K10: *"Ama öğretmenler de o alana girmek istemiyor zaten. Ben okuldaki işimi yapayım hemen kaçayım işim bittiyse gerisi beni ilgilendirmez. Çocuk bir net fazla yapsa şu liseye giderim bu liseye gider öğretmen çok umursamıyor ben işimi yapayım saatimi doldurayım düşüncesiyle hareket ediyor."*

K11: "*Burada özerkliği ne kadar istediğin de önemli. İstersen bir boşluk yaratabilirsin. Ben bu boşluğu kullanabildiğimi düşünüyorum. Birazcık MEB'den kopup bir şeyler yapabildiğimi düşünüyorum."*

Öğretmenlerin özerklik algıları ve bu algıları oluşturan etmenler temasında "özerklik algısını etkileyen etmenler" alt temasında ''zümre baskısı" kodu ile tanımlanan örnek öğretmen görüşleri şu şekildedir:

> K3: *"Herkes aynı şekilde ders işlerse öğretmenlerin bu iyi yönleri törpülenmiş olur. Yani başka zümrelerde özerkliğin daha düşük olduğunu hissediyorum. Zümre hep ortak hareket ediyor. Oraya yeni gelen öğretmen de çıkıntılık yapmış olmamak için onlara uyuyor. Ama sorsan rahatsız belki de. Özerkliği elinden alınmış oluyor çünkü. Çünkü dışlanmaktan korkar herkes. Baskı hissedersin üzerinde."*
>
> K6: *"Burada ilk başlarda yanlış yapma korkusu ile diğer insanların, idarenin istekleri ya da yan sınıf bunu yapıyor ben de yapayım, zümrem ile aynı gidişata sahip olalım gibi düşünceler oluyor. Bunu konuşurken aklıma geldi zümre mantığı da öğretmen özerkliğini azaltıyor bu bakış açısı da değişmeli bence. İlk başlarda tecrübeli bir zümre arkadaşın var sen de onun gibi dersleri götürmek istiyorsun. Ama belirli bir deneyimden sonra kendi bildiğin gibi gidiyorsun. İlk yılımda bana hiç sormadan bu kitapları seçtik bundan gidilecek denilmişti. Ben de bu dışsal belirlemelere uymuştum."*

Öğretmenlerin özerklik algıları ve bu algıları oluşturan etmenler temasında "özerklik algısını etkileyen etmenler" alt temasında ''merkezi sınav" kodu ile tanımlanan örnek öğretmen görüşleri şu şekildedir:

> K15: "*Ben bu yıl sekizinci sınıflara giriyorum. Sınav sistemi ve öğretim planımı yapmayı istediğim aktiviteleri odaklanmam gereken şeyleri kısıtlıyor. Yani bu sınav durumu illaki özerkliğimi azaltıyor. (...) Kendi branşımla ilgili velilerin karışması sıkıntı olabiliyor. Derslerde İngilizce konuşma konuları sorun olabiliyor. Sınav ağırlıklı olunması da özerkliği etkiliyor. Bizim dersler iki taraflı olmuyor açıkçası. Hem test hem speaking olunca sorun oluyor. İki taraftan birini seçmek gerekiyor. Speaking'e eğilince veliler test başarısının düşük olmasından dolayı rahatsızlıklarını dile getiriyorlar. Bu durumlar olmasın isterdim."*
>
> K16: "*Ama özellikle LGS de soru çıkan derslerin öğretmenleri mecburen işte klasik bir şekilde Sınıflarda ders işliyoruz çocukları sınavlara hazırlamak*

durumundayız ve çok da bir farklılaştırma özerk bir şekilde eğitime dair İstediklerimizi yapma şansımız olmuyor."

4.3. Öğretmen Özerkliğinin Olumlu ve Olumsuz Yönleri ile İlgili Görüşler

Katılımcılara, "Öğretmen özerkliğinin olumlu ve olumsuz yönleri nelerdir?" sorusu yöneltilerek görüşleri alınmış, elde edilen kodlar ayrıntılı olarak Tablo 4.4'te incelenmiştir.

Tablo 4. 4. Öğretmen Özerkliğinin Olumlu ve Olumsuz Yönleri ile İlgili Görüşler

Tema	Alt Temalar	Kodlar	Katılımcılar
Öğretmen özerkliğinin olumlu ve olumsuz yönleri	Bireysel faktörler	Kişilik özellikleri ve karakterin belirleyici olması	K2,K3,K4, K9, K10
	Olumu yönleri	Verim ve akademik başarı artar	K2, K3, K4, K6, K7, K13, K14, K16
		Olumlu yönü daha çok	K1, K8, K10, K16
		Öğretmen gelişimi	K5, K12
		Meslek itibarı artar	K14
		Farklı becerilere sahip öğrenci yetiştirme	K5
	Olumsuz yönleri	Suistimal ve yanlış kullanım	K2, K5, K11, K13, K14, K15, K16
		Siyasi, ideolojik vb. bağlılıklar	K7, K8, K9, K12, K16
		Öğretmen yetersizlikleri	K4, K6, K10
		Eğitimde eşitlik ve birliği azaltır	K3

Öğretmen özerkliğinin olumlu ve olumsuz yönleri temasında "bireysel faktörler" alt temasında "kişilik özellikleri ve karakterin belirleyici olması" kodu ile tanımlanan öğretmen görüşleri şu şekildedir:

K2: *"Olumsuz olarak da illaki karakter meselesi bunu kötüye kullanmaya kalkanlar da olabilir sonuçta hani her şeyin fazlası zarar."*

K3: "*Bir standart koyulamamış olur ortaya. Ders anlatımlarımız uyguladığımız sınavlar birbiri ile aynı olmayabilir. Kimisi daha çok çabalar kimisi daha az bu da eşit eğitim ulaşamamasına neden olur."*

K4*: "Olumsuz olarak bakarsak maalesef birçok öğretmen arkadaşımızın yeni, modern eğitimi yöntemlerinden, yaklaşımlarından haberi yok ya da haberi varsa da uygulamaya dair gönlü yok. Evet, sınavlara girip öğretmen oluyoruz ama kaçı gerçekten istekli, kaçı başka şansı olmadığı için öğretmen oldu? Herkes istese de aynı düzeyde yetenekli ve başarılı olamayabilir. Okullarda resme yeteneği, spora yeteneği farklı farklı durumlarda sınıf öğretmenlerinin. Bu anlamda resmi, resmi iyi olan müziği, müziği iyi olan arkadaşa göndersek aramızda paslaşsak, halk oyunu bilen, enstrüman çalan çocuklarla bu alanda çalışsa güzel olur. Ama kaç öğretmen buna gönüllü olarak katılır. Bundan 15 sene önce kamu yönetimi, ziraat mezunlarının öğretmen olarak atandığını düşünürsek öğretmenler bu yeterliğe sahip midir? Kaç öğretmen bu konuştuğumuz şeyleri yapabilir, kaçı istenileni verir kaçı veremez?"*

K9: *"Özerkliği eğitimi daha verimli hale getirmek daha iyi bir nesil yetiştirmek için kullanacaksa öğretmen bu olumludur eyvallah başımız üstüne. Ama özerklik ben bunu böyle yaparım kafama göre davranırım hesap vermem gibi bir hale gelecekse bu çok yanlış."*

K10: "Olumsuz sonuçları da tabii ki olur yine bireysel faktörler giriyor devreye. Psikolojik olarak hazır olmayan öğretmenler olabiliyor ya da mesleğe başladığında psikolojisi normal olup zaman içinde bozulan öğretmenler olabiliyor. Ya iş öyle noktalara gidebiliyor ki hırsızlık istismar bir sürü kötü şey duyabiliyoruz."

K8: "*Ben olumlu tarafın daha çok olacağını düşünüyorum. Öğretmenlere güveniyorum ben. Şöyle olumlu durumlar olur bence ülke çok ciddi gelişir."*

Öğretmen özerkliğinin olumlu ve olumsuz yönleri temasında "olumlu yönleri" alt temasında "verim ve akademik başarı artar" kodu ile tanımlanan öğretmen görüşleri şu şekildedir:

K2: "*Olumlu yönde şöyle söyleyebilirim öğretmen özerk olduğunda daha rahat hareket eder ve eğitim öğretimi daha verimli daha iyi bir şekilde gerçekleştirebilir."*

K3: "*Olumlu durumu şöyle istediğin gibi ders işlemeni sağlıyor. Kendince en verimli şekilde, en uygun metotla ders işleyebilirsin."*

K4: "*Olumlu yanları çocukları her açıdan daha iyi geliştirebildiğimiz her açıdan onların gelişimi için elimizden geleni yapabildiğimiz, daha oyuna dönük, çocuğu dönük, çocuğa özgü, kabul ettiğimiz pragmatik eğitim felsefesine uygun bir sistemimiz olur."*

K6: "*Hâlbuki belki de sınıfların kazanım seviyesine göre ders ders oluşturulması çocukların farklı derslerde o anki seviyelerine göre sınıflarda yer almaları özerkliği öğretmene bırakılırsa verim çok artar diye düşünüyorum."*

K7: "*Kitap ve ders işlenişi konusunda öğretmen özgür bırakılsa, tabi yine denetlenecek ama öğretmen özgür olacak, bu durum oldukça verimli olacaktır diye düşünüyorum. Kitap yasakları, maddi sıkıntılardan kaynaklanan durumlar - tabi ki bu yıllarda bu hassasiyeti de anlıyorum – bizi kötü etkiliyor."*

K13: *"Çocuğun akademik başarısı artabilir. Örneğin dersi geçme kalmada öğretmene özerklik verilirse öğrencilere faydası olur. Bu hususta öğretmene çok alan tanınırsa öğrenciye takan, tehdit unsuru olarak var olan öğretmenler olabilir. Şimdi de belki "Seni bırakırım!" diyen öğretmen oluyor ama çocuk bunun gerçek bir tehdit olmadığını biliyor."*

K14: *"Olumlu olarak da öğretmenin özerk olması kendisini baskı altında hissetmemesinden ötürü; derslerini daha verimli işlemesini, toplumda öğretmenlik mesleğinin itibarının artmasını ve daha kaliteli bir eğitimin verilmesini sağlayabilir diye düşünüyorum."*

K16: "*Olumlu taraftan bakarsak öğretmen ders içeriğini kendisi belirlediği için karar alma süreçlerine katıldığı için daha verimli olur ders diye düşünüyorum. Çünkü tepeden inme doğru olduğuna inanmadığınız sadece mecbur olduğunuz için anlattığınız bir şeyde bir konuda karşı tarafın Öğrenmesini tam olarak sağlayamazsınız. Ama kafanıza yatan içselleştiren bildiğiniz kendi doğrularını hızla örtüşen bir şeyi anlattığınızda gerçekten kalıcı bir öğrenme sağlayabilirsiniz. Bu sebeple de olumlu tarafının olumsuz tarafa çok daha baskın geldiğini düşünüyorum özerkliğin."*

Öğretmen özerkliğinin olumlu ve olumsuz yönleri temasında "olumlu yönleri" alt temasında "olumlu yönü daha çok" kodu ile tanımlanan öğretmen görüşleri şu şekildedir:

> K1: "*Olumlu yanın daha fazla olacağını düşünüyorum Sonuçta öğretmen öyle ya da böyle müfredatı uyuyor zaten O yüzden özerkliğin tutup da öğretmeni öğrencileri çok farklı bir noktaya götürebileceğini düşünmüyorum. Olumlu yönü tabii kişilerle ilgili daha çok bir ara milli eğitimin fark yaratan öğretmenler gibi bir projesi vardı sanırım. Mesela orada görüyorduk o öğretmene sağlanan özerkliğin çok farklı olumlu sonuçlar yaratabileceğini. O yüzden hani sınırlar çizilmeli vesaire dedik ama ben şahsen öğretmen özerkliğinin olumsuz sonuç yarattığını hiç görmedim."*
>
> K8: "*Ben olumlu tarafın daha çok olacağını düşünüyorum. Öğretmenlere güveniyorum ben. Şöyle olumlu durumlar olur bence ülke çok ciddi gelişir."*
>
> *K10: "Sosyal bir işten bahsediyoruz işin merkezinde insan var o yüzden bir özerklik olması alan açılması çok olumlu bence, olmazsa olmazı eğitimin."*
>
> K16: "*Bu sebeple de olumlu tarafının olumsuz tarafa çok daha baskın geldiğini düşünüyorum özerkliğin."*

Öğretmen özerkliğinin olumlu ve olumsuz yönleri temasında "olumlu yönleri" alt temasında "öğretmen gelişimi" kodu ile tanımlanan öğretmen görüşleri şu şekildedir:

> K5: *"Öğretmenin özgüvenine kesinlikle katkı sağlayacaktır. Sınıfıma hâkimim öğrencilerime hâkimim duygusunu artırır."*
>
> K12: "*Olumlu tarafı da öğretmen geliştikçe daha çok gelişmek ister. Öğrenciyi de öğretmeni ileriye daha da iyiye teşvik eder."*

Öğretmen özerkliğinin olumlu ve olumsuz yönleri temasında "olumlu yönleri" alt temasında "meslek itibarı artar" kodu ile tanımlanan öğretmen görüşleri şu şekildedir:

> K14: "*Olumlu olarak da öğretmenin özerk olması kendisini baskı altında hissetmemesinden ötürü; derslerini daha verimli işlemesini, toplumda öğretmenlik mesleğinin itibarının artmasını ve daha kaliteli bir eğitimin verilmesini sağlayabilir diye düşünüyorum."*

Öğretmen özerkliğinin olumlu ve olumsuz yönleri temasında "olumlu yönleri" alt temasında "farklı becerileri olan öğrenciler yetiştirme" kodu ile tanımlanan öğretmen görüşleri şu şekildedir:

> K5: "*Biraz daha özerk bırakabilirsek öğretmenleri çocuklarda çeşitlilik de daha çok olacaktır. Tek tip öğrenciden ziyade farklı alanlarda becerileri olan öğrenciler yetiştirebiliriz diye düşünüyorum."*

Öğretmen özerkliğinin olumlu ve olumsuz yönleri temasında ''olumsuz yönleri" alt temasında "suistimal ve yanlış kullanım" kodu ile tanımlanan öğretmen görüşleri şu şekildedir:

> K2: "*Okula gidiş geliş saatleri ders saatleri konusunda eğer bir fazla özerklik durumu olursa öğretmen bu konularda doğru bir şekilde hareket etmeyebilir. Ben çocuklarla 10 15 dakika ders işleyeceğim işte 30 dakika 20 25 dakika dışarıda teneffüs gibi oyun oynatarak getireceğim diyebilir çok fazla özerk olursa öğretmen."*
>
> K5: "*Daha serbest bırakılabilir öğretmenler. Tüm öğrencileri birbirine benzetmeye çalışmaktansa her öğretmen kendi sınırlarını kendi belirleyebilir, kendi sınırlarını kendi koyabilir. Bu durum suiistimal edilebilir mi edilebilir. Her meslekte olduğu gibi bizlerde de hepimiz mükemmel değiliz."*
>
> K11: "*Kitapları düşünüyorum. Burada öğretmeni özerk bırakırsan herkes aynı değil maalesef. Kitap vb. akçeli işler suiistimale açık işler oluyor. Bizim için olumsuz işler olsa da bu işler de öğretmen özerk olmamalı. Herkes bir şekilde duyuyordur. Çocuklara kitap setleri aldırıp kitap başı pay alan öğretmenler, idareciler oluyor. Soruşturmalar açıldığını duyuyoruz. Kimisi şahsi menfaat elde ediyor, belki çoğu okulun imkânlarını artırmak için yapıyor ama veli mağdur edilmiş oluyor. Özerk ol ama dersi işlerken özerk ol diyor devlet. Bu konuda da haklı bence. (...) Olumsuz olarak sınırları aşarsan, mesela çocuğa sözel ve fiziksel müdahalede bulundan sınırı aştın, dengeyi kaçırdın bu durumda olumsuz sonuçlar yaratır. Bazen bir tören hazırlığında bile öğretmenin yaptırdığı bir dans, oyun; aldırdığı bir giysi veliden tepki alıyor. Bu da olumsuz sonuçlar doğuruyor."*

K13: *"Bu hususta (sınıfta kalma) öğretmene çok alan tanınırsa öğrenciye takan, tehdit unsuru olarak var olan öğretmenler olabilir. Şimdi de belki "Seni bırakırım!" diyen öğretmen oluyor ama çocuk bunun gerçek bir tehdit olmadığını biliyor."*

K14: "*Bu riskli bir kavram. Kötüye kullanılabileceğini bilmek gerekiyor. Bunun sınırları çok iyi belirlenmiş olmalı. Eğer devlette çalışan bir öğretmense nasıl olsa devlete atandım artık bir şey olmaz düşüncesi ile hareket etme veya özelde ise ve idare ile arası iyiyse bu durumu güvenmesi ile özerkliği suiistimal etmeleri mümkün. Bu sebeple özerkliğin sınırları iyi belirlenmezse kötüye kullanılabilir."*

K15: *"Açıkçası bizim okulumuzda da böyle arkadaşlar var maalesef. Ben bir öğretmen olarak rahatsız oluyorum onların bu rahat yaklaşımlarından. Türkçe dersinde Recep İvedik izlemiş çocuklara, çocuklar gelmiş bana da "* Hocam bu derste de izleyelim mi*?" diyor. Ya da sosyal bilgiler dersi öğretmeni derste sürekli vampir köylü de oynatmasın bir zahmet. Bu arada ben tam anlamıyla karşı değilim. Ama bunu alışkanlık haline getirip dersi tümüyle boşlamaya karşıyım. Seni görünce öğrencinin aklına dersle alakasız oyunlar geliyorsa sen işini doğru yapmıyorsun demek ki. Bu sebeple bu anlamda özgürlükle ilgili sıkıntılarımız var bence. Derste telefonuyla oynayan öğretmenler var. Ben gerçekten bu kadarını yanlış buluyorum. Ne bileyim yazı yazdırırken bir mesaj gelir falan tamam o sırada bir bakılır. Ama uzun süreli olmamalı. Ben bu yıl bir sınıfa derse giriyorum. Ne anlatsam "*Hocam biz bu konuyu geçen yıl görmedik.*" diyorlar. Şikâyet etmeyin diyorum ama bir değil iki değil her konuda böyle olunca dedim artık demek ki öğretmenin bu konuda fazlaca bir salmışlığı vardı. Çocuklar "Biz bu yıl İngilizce öğrenmeye başladık." diyorlarmış."*

K16: "*Öğretmen sorumluluk sahibi bir insan değilse bu özerkliği bir rahatlık olarak düşünüp dersleri hakkını vererek işleyebilir bu da olumsuz bir başka tarafı özerkliğin."*

Öğretmen özerkliğinin olumlu ve olumsuz yönleri temasında ‘‘olumsuz yönleri" alt temasında "siyasi, ideolojik vb. bağlılıklar" kodu ile tanımlanan öğretmen görüşleri şu şekildedir:

K7: *"Doğu'nun bazı bölgelerinde çocukların okullardan kaçırıldığı bile olur. Alır eline sazı ben burada şunu öğretiyorum der istediğini öğretir. Ne Atatürk, ne ülke sevgisini anlatır. Öğrencilerin beynini yıkama olayı olabilir. Cemaat tarzı oluşumlar olabiliyor dönem dönem. Öğretmen, idare denetlenmez tümüyle özerk olursa kimsenin ruhu duymada bir okulu bir cemaatin icraat alanı haline getirebilirler."*

K8: "*Kimisi siyasi bir kimliğe bürünmüş kimisi maddi sınırlar koymuş kendine. Öğretmen başka bir aidiyete sahip oluyor. Kendini bu millete ait hissetmiyor. Öğrencileri de kendi gibi yapmaya çalışıyor, örgütlüyor. Bu yüzden öğretmen özerkliği olmalı ama sınırlar da olmalı."*

K9: "*Ama özerklik ben bunu böyle yaparım kafama göre davranırım hesap vermem gibi bir hale gelecekse bu çok yanlış hatta biz bu özerkliğin nereye gidebileceğini en sert bir şekilde FETÖ örneğinde gördük. Adamlar bir grubu aldılar kafasına göre yetiştirdiler ülkede belli noktalara getirdiler ve ülkeyi felakete sürüklüyorlardı. O yüzden özerklik konusunda temkinli olmakta fayda var."*

K12: "*Önce olumsuzu konuşayım. Ben Hakkâri'de iken farklı görüşlerdeki öğretmenlerin kendi görüşlerini öğrencilerine empoze etmesi gibi sorunlar olabileceğini gördüm. Biz sadece ders anlatmıyoruz. Toplumda nasıl davranacağını, arkadaşları ile nasıl iletişim kuracağını çalışma hayatında nasıl davranacağını vs. öğretiyoruz. Burada biraz karmaşıklık olabilir diye düşünüyorum."*

K16: "*Öğretmen kendi dünya görüşüne göre kendi fikrine göre öğrencilere bir yönlendirme yapabilir bu olumsuz bir taraf mesela."*

Öğretmen özerkliğinin olumlu ve olumsuz yönleri temasında ''olumsuz yönleri" alt temasında "öğretmen yetersizlikleri" kodu ile tanımlanan öğretmen görüşleri şu şekildedir:

K4: "*Olumsuz olarak bakarsak maalesef birçok öğretmen arkadaşımızın yeni, modern eğitimi yöntemlerinden, yaklaşımlarından haberi yok ya da haberi varsa da uygulamaya dair gönlü yok."*

K6: "*Özellikle yeni atanan arkadaşlarda gördüm. Öğretmenlik niteliklerini taşımayan arkadaşlar var. Belki ben de bir dönem taşımıyordum üstten bakıyor*

gibi olmak istemem. Ama sadece saat doldurmaya yönelik olan veya gerekli teorik bilgiye sahip olmayan öğretmenler var. Bu donanım sağlanmadan özerkliklerin verilmesi olumsuz çıktılar yaratacaktır diye düşünüyorum."

K10: "*Ben biraz muzdaribim bu konuda. Öğretmenlerimizi özerklik konusunda desteklememiz ve onlara alan açmamıza rağmen bu alanın yeterince kullanmıyorlar, kullanmak istemiyorlar kaçıyorlar. Gerçekten biz onlara inanılmaz bir alan açıyoruz. Özerk olabilecekleri her imkânı sağlıyoruz ama onlar kaçıyorlar. Bundan muzdaribim, üzüntülüyüm. Keşke böyle olmasa. 2 senedir çok güzel bir kütüphane yaptık bir tane Türkçe öğretmenimiz o kütüphaneyi kullanmadı o kütüphaneye bir yazar getirip de çocukları bir yazarla tanıştırmadı. İşte özerklik budur. Oradaki bir tozlu kitabın sayfasını çevirmedi öğrenciye belki de çocuk oradan kendine bir ders çıkaracaktı. Ama maalesef hiçbir şekilde kullanılmadı. Yeni nesil öğretmen artık bu tarz işleri kendine bir yük olarak görüyor. Maaşımı alırım görevimi yaparım görevim de okul saatleridir diye görüyor ama öğretmenlik bu değil işte. Öğretmen de belki biraz korkuyor bir farklılık bir şey katmaya çünkü Türkiye'de gelen iktidarlar kendi ideolojilerini hâkim kılmaya çalışıyorlar bir sistemi devam ettirmiyorlar. Öğretmenler de sorumluluk almak kendilerini belki riske sokmak istemiyorlar."*

Öğretmen özerkliğinin olumlu ve olumsuz yönleri temasında ''olumsuz yönleri" alt temasında "eğitim birliğine ve eğitimde eşitliğe zarar verir" kodu ile tanımlanan öğretmen görüşleri şu şekildedir:

K3: *"Olumsuz yönü ise her çocuğun farklı şekilde eğitim alması olur. Senin sınıfındaki çocukla benim sınıfımdaki çocuk farklı eğitim almış olurlar. Bir standart koyulamamış olur ortaya. Ders anlatımlarımız uyguladığımız sınavlar birbiri ile aynı olmayabilir. Kimisi daha çok çabalar kimisi daha az bu da eşit eğitim ulaşamamasına neden olur."*

4.4. Öğretmen Özerkliğinin İdeal Hali ile İlgili Görüşler

Katılımcılara, "Öğretmen özerkliğinin ideal hali nasıldır?" sorusu yöneltilerek görüşleri alınmış, elde edilen kodlar ayrıntılı olarak Tablo 4.5'te incelenmiştir.

Tablo 4. 5. Öğretmen Özerkliğinin İdeal Hali ile İlgili Görüşler

Tema	Alt Temalar	Kodlar	Katılımcılar
Öğretmen özerkliğinin ideal hali	Sınırlar	Sınırların gerekliği	K2, K3, K7, K9, K12, K13, K14, K15
		Müfredat sınırının aşılmaması	K1, K11, K16
	Özgürlükler	Müfredat ve kitaplarla ilgili özerklikler	K2, K4, K6, K7
		Sınıfta bırakma ve disiplin konularında güçlenme	K6, K8, K13, K14
		Dersi ve sınıf ortamını düzenlemede özerk olunmalı	K1, K4
		Veli müdahalesi olmamalı	K2, K15
		Okul dışında özerkliği kullanmak	K10

Öğretmen özerkliğinin ideal hali temasında "sınırlar" alt temasında "sınırların gerekliği" kodu ile tanımlanan öğretmen görüşleri şu şekildedir:

> K2: *"Bunun dışında bir sınır olması lazım diye düşünüyorum, mutlaka bir sınır olmalı. Okula gidiş geliş saatleri ders saatleri konusunda eğer bir fazla özerklik durumu olursa öğretmen bu konularda doğru bir şekilde hareket etmeyebilir. (...) çocukların ders yükünün çok fazla olduğunu düşünüp oyun ihtiyaçlarının yeterince karşılamadığını düşünebilirler fakat burada bir sınır var bir düzen var buna da uyulması lazım."*
>
> K3: *"Ahlaki değerlerde erdemlerde serbestlik olmamalı. Bunun sınırı ahlak bence."*
>
> K7: *"Onun da sınırları olmalı tabi. Tamamen özerk olsaydık bunu da eleştirirdim."*
>
> K9: *"Bunlar şahsım adına cevap verebilirim ben desteklerim ama burada kıstas belli devletin çizdiği sınırlar vardır bu sınırların içinde öğretmenimin özerkliğini desteklerim. Bu kurallara sınırları estet etmenin de anlamı yok çünkü bu sınırlar belli başlı şeyler yaşamış deneyimlemiş tecrübeli insanları bu yaşananlardan sonra ortaya koymuş olduğu kurallar. Bunlara sadık kalarak her türlü özerkliğin sağlanmasını destekliyorum ben."*

K12: *"Artısı da eksisi de vardır. İyileştirmelerde yapılsa evet kısıtlılıklarımız var ama bir sınır olmalı zaten."*

K13: *"Dersle ilgili özerklik olmalı ama derslere giriş çıkış gibi konularda kesinlikle sınırlama, kontrol olmalı. (...) Geniş bakarsak özerkliğin ucunu açık bırakırsak daha büyük problemler olabilir. Her şeye rağmen sınırların daha belli olduğu mevcut durum daha mantıklı geliyor bana."*

K14: *"...özerkliğin sınırları iyi belirlenmezse kötüye kullanılabilir".*

K15*: "Ben denetim gerektiğini düşünüyorum. Özerkliği azaltmak için değil bu. Özerkliğin olumsuz tarafını kontrol altına almak, yok etmek için gerekli."*

Öğretmen özerkliğinin ideal hali temasında "sınırlar" alt temasında "müfredat sınırının aşılmaması" kodu ile tanımlanan öğretmen görüşleri şu şekildedir:

K1: *"Ne yapıyor öğretmen işte matematikte kazanım 2 basamaklı sayılarla 2 basamaklı sayının toplanması öğretmen veli taleplerini de belki dikkate alarak bunu daha bir üst noktaya götürüyor 3 basamaklı sayıları 3 basamaklı sayıyı toplamayı öğretiyor. Veli de burada diyor ki bu öğretmen iyi, öğretmen çocukları önden götürüyor. Hâlbuki müfredat hazırlanırken çocukların genel hazırbulunuşluk seviyesi neyi öğrenmeye uygun oldukları hesaplanarak bu kazanımlar belirleniyor, bu sınırlar çiziliyor. Öğretmen bence burada bu sınırlara uymalı. Öğretmenin burada üst seviye kazanımlar vermesi bence bir özerklik alanı olarak görülmemeli. Bu konuda sınırlara uyulmalı bence."*

K11: *"MEB'in hazırladığı yıllık planlar bizi sonuçta bağlayan şeyler. Oraya da direkt kazanımı yazmış. Kazanımda örneğin "akıcı okur" şeklinde bir kazanım yazmış. Sana bunu nasıl sağlayacağını söylememiş. Sen burada özerk bir halde toplu olarak veya yarışma şeklinde veya etkinlikle işleyebiliyorsun. Bence şu anki bu durum gayet makul. Kazanımların belirlenip nasıl işleneceğinin öğretmene bırakılması özerkliği sağlıyor."*

K16: *"Ben şöyle düşünüyorum tabii ki bir sınır bir plan olmalı herkes kafasına göre dersini işlerse bir bütünlük olmaz ama öğretmene de bir alan açılmalı."*

Öğretmen özerkliğinin ideal hali temasında ''özgürlükler" alt temasında "müfredat ve kitaplarla ilgili özerklikler" kodu ile tanımlanan öğretmen görüşleri şu şekildedir:

K2: *"Öğretmenler kendilerine sunulan kitaplar arasından seçim yapsalar hem bu kez yayın evleri arasında da bir rekabet oluşur ve daha kaliteli kitaplar üretirler. Tabi şu anda sadece kitaba bağlı değiliz artık akıllı tahtalar çeşitli materyaller birçok şeyden faydalanıyoruz zaten ama kitap tercih etme durumu faydalı olur diye düşünüyorum. Öğretmen özerkliği bakımından da kitapların verimi bakımından da."*

K4: *Müfredatla öğretmenin boğulmaması lazım ki diğer dediğim işlere yönelebilsin ama şu an ne mümkün.*

K6: *"Öğretmene farklı seviyelerde müfredat sunmalı ve öğretmen buradan tercihte bulunmalı. (...) Yani müfredat noktasında grubun özelliklerine göre öğretmenin müfredatı şekillendirme özerkliği olmalı. Bu şu şekilde olabilir, belirli bir konunun mesela toplama işlemine bakalım. Üç veya dört aşamalı bir müfredat oluşturulup, çok basit, basit, orta ve zor gibi öğretmen grubuna göre bu müfredatı ve kaynakları MEB'den temin edebilir. Böyle bir özerklik güzel olur bence. Özerklik ve denetim örtüşmüyor. Şu an öğrencilerin kazanım seviyelerini ölçmede zorluk yaşıyoruz. Öğretmene farklı seviyelerde müfredat sunmalı ve öğretmen buradan tercihte bulunmalı. Şu da olabilir. Çocuklar seviyelerine göre gruplanabilir. Seviyelerine göre farklı zorluktaki müfredata tabi olmalılar. Böylelikle herkes seviyesine uygun eğitim almış olur."*

K7: *"Kitap ve ders işlenişi konusunda öğretmen özgür bırakılsa, tabi yine denetlenecek ama öğretmen özgür olacak, bu durum oldukça verimli olacaktır diye düşünüyorum. Kitap yasakları, maddi sıkıntılardan kaynaklanan durumlar - tabi ki bu yıllarda bu hassasiyeti de anlıyorum – bizi kötü etkiliyor. Devlet en azından farklı 7 – 8 seçenek sunsa bir okulun öğretmenleri ya da öğretmen kendisi beğendiği kitabı seçse bir özerklik sağlanmış olur, öğrenci de para vermemiş olur. Bu da öğretmenin verimi artıracak, olumlu olacaktır. Bu durum hiçbir sorun yaratmayacaktır. Ben öğrencinin maddi manevi değerini yaralayacak hiçbir kitap görmedim. Buna Cambridge Oxford gibi yabancı kitapları bile dâhil ediyorum. Evet, yabancı kültürlerle ilgili bilgi var ama dil kültürsüz öğrenilemez zaten. Burada bize özerklik zaten verilmeli verilmemesi yanlış. Burada özerklik olsa öğrenciye, okul seviyesine uygun kitap seçeriz bu olumlu olur."*

Öğretmen özerkliğinin ideal hali temasında ‘‘özgürlükler” alt temasında “sınıfta bırakma ve disiplin konularında güçlenme” kodu ile tanımlanan öğretmen görüşleri şu şekildedir:

> K6: *“Böyle bir şeyin mantığı yok. Bizler veli talebi olmadan çocukları sınıfta bırakamıyoruz. Burada özerklik tanınmalı öğretmen (…) Ama biraz önceki bahsettiğim sınıfta bırakma konusunda kimle konuşursam konuşayım herkes bundan muzdarip bir durumda. Özellikle benim çalıştığım bölgede çocuklar yazın çalışmaya gidebiliyor veya belirli dönemlerde gelmeyebiliyorlar. Bazen başka bir şehre taşınıyorlar. Burada kışlar zorlu geçiyor başka bir şehre taşınıyorlar ama gittikleri şehirde 6 – 8 aylık süreç yaşıyorlar ama nakli bizde duruyor. Gittiği yerde de okula gitmiyor. Ben çocuğu ilk ay ve son ay görüyorum ama burada çoğu geçirmek zorundayım. Hâlbuki çocuğu iki ay görmüşüm. Bunun da ilk ayı tanışmayla falan geçmiş zaten. Kalmasını söylüyorum veli istemiyor ve böylece bir üst sınıfa geçiyor. Öğrenmeme durumu, bilgi eksikleri yumak gibi artarak devam ediyor. Bu kez bu çocuklar her sene bulundukları sınıfı yavaşlatan bazen yarattığı sorunlarla sınıfın düzenini bozan bir öğrenci haline geliyor. Bir defa sınıfta kalsa veya gerekiyorsa iki kere sınıfta kalsa hem kendisi ilerleyecek hem de arkadaşlarını yavaşlatmamış olacak. Buradaki öğretmen özerkliğinin kesinlikle artırılması gerekiyor.”*
>
> K8: *“Bence sınıfların disiplini konusunu sınıf öğretmenlerine bırakmalıyız. Çünkü çocuğun kafası da karışıyor her öğretmen ayrı bir kural koymaya kalkarsa. O yüzden sınıfı sınıf öğretmenine bırakmalıyız bence.”*
>
> K13: *“Bir de şunu eklemek istiyorum, bazı öğrenciler sınıfta kalması gerekirken ŞÖK(Şube Öğretmenler Kurulu) kararı ile geçiriliyor. Bu kez diğer öğrenciler haksızlık olduğunu düşünüyor. Bu kez bize bir alan tanınmamış oluyor. Bence üniversite gibi faklı bir sistem olabilir, sınıf değil de ders bazlı kalma geçme ya da yaz okulu olabilir. Bir yandan da öğretmene çok özerklik verilirse bu konularda bir öğrenciye takıp onu geçirmeyen öğretmenler olabilir. Bu sebeple özerklik alanlarının çok ultra bir şekilde genişletilmesi gerektiğini düşünmüyorum. Ama devamsızlık kalma konularında biraz daha özerk olsak iyi olurdu sanki.”*
>
> K14: *“Sınıfta kalmalarına dair görüşüm önemsenseydi daha özerk hissederdim. Ya da özel okulda çalışırken not konusunda hak edene hak ettiğini verebilseydik*

özerk hissederdim. Bu durumların çocuklara fayda değil zarar getirdiği kanaatindeyim. Elimizde not ve sınıfta bırakma da olmayınca öğrencinin öğretmene bakışı çok farklı oluyor bence. Disiplin cezaları konusunda da elimiz kolumuz bağlı. Bu konuda da öğretmenlerin, idarecilerin bir özerkliği olmalı. Herkes zorla okula gönderilmemeli."

Öğretmen özerkliğinin ideal hali temasında ‘‘özgürlükler" alt temasında "dersi ve sınıf ortamını düzenleme" kodu ile tanımlanan öğretmen görüşleri şu şekildedir:

K1: *"Sınıf içinde öğretmen hiçbir işine müdahale etmemek gerekiyor bence. Bazı okullarda var sınıf kapısına cam yapmışlar ben bunu özerklik anlamında çok kısıtlayıcı görüyorum. Çünkü oradaki cam sanki öğretmene güvenmiyorsun da onu denetlemem gerekiyor gibi bir algı yaratıyor. Ya da kimi idareci sınıflara giriyor ders anlat izliyor vesaire. Ben 18 yıllık idareciyim bir kere bile bunu yapmadım. Bu uygulama öğretmenin özerkliğine müdahale gibi geliyor bana. Zaten öğretmen orada sana karşı işlediği derse normalde işlediği derste aynı olmuyor orada en ideali sunmaya çalışıyor sonuçta bir anlamı faydası olmuyor bence. Yine hani ilkokul için değil belki ama lise düzeyinde işte bir edebiyat öğretmeni sınıfa istediği bir şiiri istediği yazarın şairin eserini getirebilmeli. Tek şart milli liderlere insanlığın ortak değerlerine aykırı olmasın yeterli bence. (…) Ben özellikle sınıf öğretmenlerine fiziken sınıfla ilgili de bir özerklik verilmesi gerektiğini düşünüyorum. Bir öğretmen 4 sene boyunca bir sınıfı birinci sınıftan alıp çocukları mezun edene kadar istediği gibi o sınıfı tasarlayabilmeli. Oturma düzeni, etkinlik alanları, oyun alanları, sınıfın ortamı o öğretmenin isteklerine göre şekillenmeli."*

K4: *"Çok ilkel bir düzende eğitim veriyoruz. Sınıf düzeni de çok sınırlı. Bence Türkiye'de okul yok. Benim eşim idareci geçen onla da onu konuştuk. Bütün özel eğitimlik öğrencileri onlara gönderiyorlarmış onlarda da kapasite yok. Çok fazla okula ihtiyaç var. Bu alan işi bizi çok sınırlıyor. Çok fazla okul olacak ki sınıflar en fazla 20 kişi olsun. Aynı zamanda sınıflarda sıralar arka arkaya sıkıcı bir halde olmayacak. Benim bir öğretmen olarak en büyük hayalim şudur. İlla ki görmüşsündür. Hasan Kartal diye bir adamcağız fenomen oldu. Diyarbakır'da köy okulunu bahçesini öyle güzel kullandı ki her açıdan çok güzel bir okul yarattı. Bizim ailelerin doldurmadığı alanları bile doldurmamız*

gerekiyor. Bir çocuğun sevgiden dolayı ruhu aç biz ona matematik öğretiyoruz. Bu iş işlemez. Öncelikle bu alanın doldurulması gerektiğini düşünüyorum."

Öğretmen özerkliğinin ideal hali temasında ‘‘özgürlükler" alt temasında "veli müdahalesi olmamalı" kodu ile tanımlanan öğretmen görüşleri şu şekildedir:

K2: *"Genel olarak özerk olduğumuz düşünüyorum zaten. Ama işin veli tarafında sıkıntılar var bu konuda öğretmen özerkliği artırılmalı. Veliler öğretmenin işine karışmamalı."*

K15: *"Veliler test başarısının düşük olmasından dolayı rahatsızlıklarını dile getiriyorlar. Bu durumlar olmasın isterdim. Ödev çok diye ya da ödev verilmiyor diye veli okula gelmesin yani."*

Öğretmen özerkliğinin ideal hali temasında ‘‘özgürlükler" alt temasında "okul dışında özerkliği kullanmak" kodu ile tanımlanan öğretmen görüşleri şu şekildedir:

K10: "*Öğretmenlik mesai saatlerinde sığdırabilecek bir meslek değil böyle düşünürsen bir özerkliğin kalmaz. Biraz meslektaşlarımız okul saati dışında aman benim işim mi bununla ben mi uğraşayım diye böyle farklı alanlara girmek istemiyorlar o zamanda özerk de olmuyorlar mesleğini düzgün yapmış olmuyorlar öğretmen yatarken de öğretmendir kalkarken de öğretmendir. Bu yüzden öğretmen her an öğretmen olduğunun bilincinde hareket etmeli ve sınırsız bir özerkliği olmalı bence. Okul dışındaki bu özerliğe ben çok önem veriyorum bence çok değerli bu özerkliği sağlayabilmek."*

4.5. Öğretmen Özerkliğinin Etkileyen Öğretmen Özellikleri ve Durumları ile İlgili Görüşler

Katılımcılara, "Öğretmen özerkliğinin etkileyen öğretmen özellikleri ve durumları nelerdir?" sorusu yöneltilerek görüşleri alınmış, elde edilen kodlar ayrıntılı olarak Tablo 4.6'da incelenmiştir.

Tablo 4. 6. Öğretmen Özerkliğinin Etkileyen Öğretmen Özellikleri ve Durumları ile İlgili Görüşler

Tema	Alt Temalar	Kodlar	Alt Kodlar	Katılımcılar
Öğretmen özerkliğinin etkileyen öğretmen özellikleri ve durumları	Kişisel özellikler	Kıdem	Kıdemli öğretmenler daha özerk	K1, K2, K6, K8, K13
			Kıdemi az olan öğretmenler daha özerk	K5, K7, K9, K10
		Kişilik, tutum ve yaşam deneyimi	Kişisel özellikler etkili	K10, K15
			Mesleğe karşı tutum etkili	K1, K4
			Yaşam deneyimleri etkili	K9
		Cinsiyet	Erkekler özerk	K6, K8
		Medeni Durum	Kadın öğretmenlerde bekârlar daha özerk	K10
	Mesleki özellikler	Branş	Sınıf öğretmeni daha özerk	K7, K8, K16
			Beden eğitimi ve müzik öğretmenleri daha özerk	K10, K16
		Ücretli Öğretmenlik	İş güvencesi yok	K6, K8, K10, K14, K16
			Kaybedecek bir şeyi yok	K5, K13
		Sözleşmeli öğretmenlik	Adaylıkla ilgili korkular	K2, K3, K16
		Özel okulda çalışmak	İmkânlar ve düşük mevcutlar	K5, K16
			Baskı ve veli memnuniyeti	K8, K9
		Kadrolu öğretmenlik	Özlük hakları	K10, K16
		Eğitim	Eğitim durumu	K9

Öğretmen özerkliğini etkileyen öğretmen özellikleri ve durumları temasında ‘‘kişisel özellikler” alt temasında “kıdem” kodu ve “kıdemli öğretmenler daha özerk” alt kodu ile tanımlanan öğretmen görüşleri şu şekildedir:

> K2: “*Yeni başlayan öğretmenler çok fazla özerk olmaz çünkü biraz acemilik oluyor aynı zamanda bir de sözleşmeli olarak başladıkları için işin bu tarafı da var biraz stres halinde oluyorlar sözleşmelilikten kaynaklı. Deneyimi çok fazla yani emekliye yakın öğretmense gereğinden fazlaca özerk hissediyor bence fazla salmış oluyorlar 30 40 yaş arasında öğretmen özerkliği de verimi de en iyi seviyede oluyor bence.”*

K6: "*Kıdem kesinlikle bence fark ortaya koyabilir. Mesleğe başlarkenki benle şimdi arasında fark var. Her ne kadar teorik olarak donanımlı olsak da pratik eksikliğimiz oluyor mesleğin başında. Bu da yanlışlar yaptırıyor ve bu yanlışlar doğruyu bulmamızı sağlıyor. Burada ilk başlarda yanlış yapma korkusu ile diğer insanların, idarenin istekleri ya da yan sınıf bunu yapıyor ben de yapayım, zümrem ile aynı gidişata sahip olalım gibi düşünceler oluyor. Bunu konuşurken aklıma geldi zümre mantığı da öğretmen özerkliğini azaltıyor bu bakış açısı da değişmeli bence. İlk başlarda tecrübeli bir zümre arkadaşın var sen de onun gibi dersleri götürmek istiyorsun. Ama belirli bir deneyimden sonra kendi bildiğin gibi gidiyorsun. İlk yılımda bana hiç sormadan bu kitapları seçtik bundan gidilecek denilmişti. Ben de bu dışsal belirlemelere uymuştum. Ama şu an burada devlet kitaplarına dahi uymuyorum. Çünkü kendi kafamda daha güzel daha verimli bir akış oluşturabildiğimi düşünüyorum. İdare niye kitabı kullanmıyorsun sorusunu yöneltebilir. İlk yıllarda belki bunun cevabını vermekte zorlanabilirdim. Ama şimdi sonuçta veliye ek kaynak aldırmadığım için dersi istediğim gibi işleyebileceğimi söylerim. Yani deneyim bir nebze özgüven vererek özerkliği artıyor."*

K8: "*Tecrübe de biraz fark yaratır. Tabi şöyle bir durum var idareler de çok karışmıyor bence tecrübeli öğretmenlere. Ne de olsa yapar diye bakıyor. Bizde maalesef biraz yaş ırkçılığı var. Genç görünce yapamaz diye düşünülüp sınırlandırılıyor gençler. Doğal olarak da daha sinirli daha öfkeli oluyorlar. Yaşlılara çok dokunulmuyor ama. Biraz da bu yaştan sonra öğretmeni değiştiremeyiz diye düşünüyor idareler MEB. Bu da özerklik bakımında fark yaratıyor."*

K13: "*Daha deneyimli olanlar daha rahatlar. Yeni başlayanlar daha kuralcı, daha idealist başlayıp etrafına bakınca diğerlerine ayak uydurma çabasına girebiliyorlar. Gözlemlediğim şu, bizde zaten maksimum 10 yıllık öğretmen var. 10 yıllık öğretmen daha rahat. Ben başlayalı iki yıl oldu. Daha kuralcı görüyorum kendimi. Bu tabi hem idealizm hem de biraz çekincelerden kaynaklanıyor. Bir taraftan düşününce hiçbiri de değil tam olarak, vicdani bir durum bendeki. Fazla çalışma yılına sahip öğretmenler nöbetlerde, derse giriş çıkışlarda daha rahatlar."*

Öğretmen özerkliğini etkileyen öğretmen özellikleri ve durumları temasında ‘‘kişisel özellikler” alt temasında “kıdem” kodu ve “kıdemi az olan öğretmenler daha özerk” alt kodu ile tanımlanan öğretmen görüşleri şu şekildedir:

> K5: “*Baktığım zaman genç öğretmenlerimiz yenilikleri daha fazla uygulamak isteyen öğretmenler ve sınırları daha fazla sınırlıyorlar bu anlamda. İdarenin bakanlığın koyduğu sınırları zorlama yoluna gidiyorlar. Daha yaşlı, kıdem yılı yüksek öğretmenlerimiz var olan düzeni devam ettirme düşüncesindeler. Mevcut durumda bir sıkıntı görmüyorlar bu şekilde geldikleri için.”*

> K7: “*Yeni atanmış bir öğretmenin algısı farklıdır. Benim ilk başladığımla şimdiki bakışım çok farklı. Yeni atanmışken her şeyi bıraksalar mükemmel yaparım diye düşünürdüm. Bana bıraksalar bu çocukları dize getiririm diye düşünürdüm. Hâlbuki nasıl yapacaksın. Bana “Hocam sen idealizmi burada bırak, çocukları sınıfta tut yeter.” dediler. Çünkü kaçıp denizde boğulan öğrenciler falan olmuş. Meslek lisesinde motor bölümü öğrencisine deli gibi İngilizce anlatmaya çalışıyorum. Sonra sonra anladım ki İngilizce öğrenemese de olur bazı öğrenci, insan olmayı öğrense yeter. Eskiden, çocuklar liseye gelene kadar bir taban oluşsaydı bu durumlar oluşmazdı diye düşünürdüm. Sonra ortaokulda da ilkokulda da çalıştım durumun öyle olmadığını anladım. Her şey tecrübeye bakıyor. Hem başta öğretmenin özerklik isteği daha yüksek oluyor, davranış bakımından daha özerk oluyor. Ben yeni başladığımda daha kafama göre davranıyordum. Hocam böyle yapma falan diyorlardı uyarıyorlardı. Yıllar geçtikçe işini kaybetmekten korkuyorsun. Şimdi öyle ağzıma geleni konuşmam. O zamanlar ben bir bireyim sen bana saygısızlık yaparsan şu müdürü de olsan cevabını alırsın diye düşünürdüm. Şimdi şube müdürü içeri girse bacağımı indiririm. Saygı gösteririm. Nasıl ilkokulda çocukları özgür bir halde alıp tornadan çıkmış gibi bir hale getiriyoruz. Biz de zamanla öyle oluyoruz. Daha kurallara uyan özerkliği kısıtlanmış bir hale geliyoruz.”*

> K9: “*Başka bir noktaya bakacaksak genç öğretmenlerin daha özerk olduğunu düşünüyorum belki tecrübesizliğinden belki henüz kötü bir olay yaşadıklarından uygulamada hem daha böyle özerk hareket ediyorlar. Bu aslında deneyimsizlikten kaynaklanıyor belki ama sonuç olarak özerklik mi ortaya çıkıyor evet özerklik ortaya çıkıyor.”*

K10: "*Kıdem de şöyle etkiler yıllar geçtikçe öğretmen bir standart oturtuyor böyle daha genel işliyor dersleri. Ama bu da sıradan ulaştırıyor hani o özerklik azalıyor aslında bence."*

Öğretmen özerkliğini etkileyen öğretmen özellikleri ve durumları temasında ‘‘kişisel özellikler" alt temasında "kişilik, tutum ve yaşam deneyimi" kodu ve "kişisel özellikler etkili" alt kodu ile tanımlanan öğretmen görüşleri şu şekildedir:

K10: "*Kıdem de şöyle etkiler yıllar geçtikçe öğretmen bir standart oturtuyor böyle daha genel işliyor dersleri. Ama bu da sıradanlaştırıyor hani o özerklik azalıyor aslında bence. Ama temelde aslolan kişisel farklılıklar bence insandan insana değişiyor."*

K15: *"O öğretmenden öğretmene değişiyor. Beni pek uyarmışlıkları yok ben zamanında girip çıkıyorum derslere. Biz 120 öğretmenli okuldayız illaki çok farklı farklı öğretmenler var. Bu sebeple idareciler tarafından uyarılan, öğretmenler oldu. Kimisi sürekli uyarılıyor. Ben böyle işleri yanlış buluyorum. Derse zamanında girilmeli bu konu öğretmenin özgür hareket etmesi gereken bir konu değil."*

Öğretmen özerkliğini etkileyen öğretmen özellikleri ve durumları temasında ‘‘kişisel özellikler" alt temasında "kişilik, tutum ve yaşam deneyimi" kodu ve "mesleğe karşı tutum etkili" alt kodu ile tanımlanan öğretmen görüşleri şu şekildedir:

K1: "*Mesleği sevip sevmediği etkiler."*

K4: "*Evet sınavlara girip öğretmen oluyoruz ama kaçı gerçekten istekli, kaçı başka şansı olmadığı için öğretmen oldu? Herkes istese de aynı düzeyde yetenekli ve başarılı olamayabilir. Okullarda resme yeteneği, spora yeteneği farklı farklı durumlarda sınıf öğretmenlerinin. Bu anlamda resmi, resmi iyi olan müziği, müziği iyi olan arkadaşa göndersek aramızda paslaşsak, halk oyunu bilen, enstrüman çalan çocuklarla bu alanda çalışsa güzel olur. Ama kaç öğretmen buna gönüllü olarak katılır. Bundan 15 sene önce kamu yönetimi, ziraat mezunlarının öğretmen olarak atandığını düşünürsek öğretmenler bu yeterliğe sahip midir? Kaç öğretmen bu konuştuğumuz şeyleri yapabilir, kaçı istenileni verir kaçı veremez? Bir ölçme için sene sonu sınavları yapmak gerekir. Sosyal sorumluluk projeleri verilebilir. Ama neticede imkânsızlıklar ve öğretmenlerin yetersizlik ve gönülsüz olmalarının özerklikle ilgili olumsuz*

sonuçlar yaratacağını düşünüyorum. Benim çalıştığım okullarda öğretmenler gönüllü olarak katılıyorlardı bu tarz işlere ama başka okullarda aksini çok duydum, gördüm. Van'da bir öğretmen arkadaşım şikâyet edip duruyordu. 'Niye öğretmen oldun oğlum?' dedim. 'Ne yapayım aç mı kalayım? Ben kadın değilim ki evlenip kocamın parası ile geçineyim mecbur iş bulma derdimin olmadığı bir bölüm seçtim öğretmen oldum.' dedi. He o çocuk da halk oyunlarında falan iyiydi. Bu o çocuğun değil sistemin suçu. Yetenekli olduğu alana değil de ekmek bulabileceği alana yönelmiş mecbur. Bu sebeple önce şartlarımız öyle olmalı ki bu mesleği severek yapacak kişiler öğretmen olmalı."

Öğretmen özerkliğini etkileyen öğretmen özellikleri ve durumları temasında ''kişisel özellikler" alt temasında "kişilik, tutum ve yaşam deneyimi" kodu ve "yaşam deneyimleri etkili" alt kodu ile tanımlanan öğretmen görüşleri şu şekildedir:

K9: *Hatta ben şöyle diyorum çocukluktan itibaren yaşadığımız bütün travmalar aldığımız kararları yaptığımız tercihleri ister istemez etkiliyor.*

Öğretmen özerkliğini etkileyen öğretmen özellikleri ve durumları temasında ''kişisel özellikler" alt temasında "cinsiyet" kodu ve "erkekler özerk" alt kodu ile tanımlanan öğretmen görüşleri şu şekildedir:

K6: "*Cinsiyetle ilgili olarak toplumsal yapıya girerek cevap verebilirim. Toplumdaki kadın figürünün kendini gerçekleştirmesi ile ilgili olabilir. Erkeklerin belirli konulara çok daha hızlı tepki verme becerileri toplumsal olarak daha çok gelişmiş. Bütün kadınları demiyorum ama bizim toplumumuzun genelde kadınlar tartışmalara hızlıca girmede erkeklerden oransal olarak daha düşük. Bu noktada bir etken olabilir ama bu tamamen kişisel bir durumdur. Kişiden kişiye kendini ifade etme, tartışmacı olma özelliklerine göre farklılık gösterir."*

K8: "*Erkek öğretmenlerin de kadınlardan biraz daha özerk olduklarını düşünüyorum Kadınlar biraz daha kuralcı oldukları için kendilerini baskı altında hissediyorlardır. Erkekler biraz daha rahat yapıda oldukları için kendilerini bağımsız hissediyorlardır."*

Öğretmen özerkliğini etkileyen öğretmen özellikleri ve durumları temasında ‘‘kişisel özellikler” alt temasında “medeni durum” kodu ve “kadın öğretmenlerde bekârlar daha özerk” alt kodu ile tanımlanan öğretmen görüşleri şu şekildedir:

> K10: “*Kadın öğretmenlerin evliyken ki ve bekârkenki tutumları çok farklı oluyor. Kadınlar bekârken daha fazla okulla ilgili vakit harcayabilir erken evlendikten sonra özellikle de çocuk sahibi olduktan sonra önce kendi çocuklarını belki de haklı olarak ön plana alıyorlar okulda sadece ders saatine işte doldurup gitme durumuna dönüyor o yüzden çok fazla bir özerk bir iş ortaya koymuyorlar özerklik olmuyor. Yani ben özellikle deyince zaten başta da demiştim okul dışındaki aktiviteleri de çok önemsiyorum çocuk olduktan sonra zaten okul dışında öğrencilerle hiç vakit geçiremiyor doğal olarak özerklik de kalmıyor yani. Bir dakika bile fazladan okulda duramıyor ders saatleri bittikten sonra. Yapacağı şeyler yapabileceği şeyler belki aslında çok geniştir o alana ama vakti yetmediği için yapamıyor.”*

Öğretmen özerkliğini etkileyen öğretmen özellikleri ve durumları temasında “mesleki özellikler” alt temasında “branş” kodu ve “sınıf öğretmeni daha özerk” alt kodu ile tanımlanan öğretmen görüşleri şu şekildedir:

> K7: “*Şu anda ilkokuldayız. Sınıf öğretmenlerinin bazı konularda daha özgür olduğunu söyleyebilirim. Ders planlaması üzerinde oynama yapabiliyorlar. Bir hafta matematik dersleri gitse bir sonraki hafta Türkçe yetine matematik işleyebilir. Benim öyle bir şansım yok.”*

> K8: “*Sınıf öğretmenleri ile bazen farklı olabiliyor. Bence sınıf öğretmeni sınıfı ile ilgili bizden daha özerk olmalı. Sınıf onun sınıfı sonuçta. Onun kuralları hâkim olmalı. Hatta bazen o alanlara girdiğimde kendime de kızıyorum. Bence sınıfların disiplini konusunu sınıf öğretmenlerine bırakmalıyız. Çünkü çocuğun kafası da karışıyor her öğretmen ayrı bir kural koymaya kalkarsa. O yüzden sınıfı sınıf öğretmenine bırakmalıyız bence. Bu tabi disiplinle ilgili. Ders konusunda da bazen müdahale etmeye kalkan sınıf öğretmenleri oluyor. Bu konuda onları kibarca uyardığım zamanlar olmuştur. Ders içi çünkü benim kendi alanım o alana sınıf öğretmeni girmeye çalışmamalı.”*

> K16: “*Sınıf öğretmenleri istedikleri gibi sınıflarını derslerini düzenleme becerisine alanına sahip oldukları için daha özellikler bence. Örnek veriyorum*

matematiği yetiştirmiş oluyor işte o hafta Türkçe yerine matematik işliyor Ya da bir konuyu çok önemli görüyor onun üzerine daha fazla saat durarak başka bir dersten alıyor bu anlamda bir özellikleri var bence."

Öğretmen özerkliğini etkileyen öğretmen özellikleri ve durumları temasında "mesleki özellikler" alt temasında "branş" kodu ve "beden eğitimi ve müzik öğretmenleri daha özerk" alt kodu ile tanımlanan öğretmen görüşleri şu şekildedir:

K10: "*Ben beden eğitimi öğretmeniyim bu sebeple de çocuklarla paylaşımım daha fazlaydı buradaki özerkliğin daha yüksek. Çocuklarla maçlara gidiyorduk turnuvalara gidiyorduk Çocukları tek tek, isim isim biliyordum mesela. Bu sebeple de branşımdan kaynaklı özerkliğim yüksekti. Az önce söylediğim öğretmenlerde olmayan özerklik bende vardı çünkü okul dışında da görüşüyordum okul dışında da antrenman yapıyorduk bu yüzden daha özerktim. Yeniyorduk üzülüyorduk yeniyorduk seviniyorduk bu duyguları beraberce yaşadığım için çocuklara daha fazla etkileşim oluyordu."*

K16: "*Ya da beden eğitimi öğretmeni futbol basketbol voleybol takımlarını turnuvaya hazırlayabiliyor Bu süreçte küçük ve amaca dönük bir grupla çalıştıkları için çok daha rahat özerk bir şekilde hareket edebiliyorlar bence. Müzik öğretmenleri de koro vb. çalıştırırken aynı şekilde oluyor. Ayrıca bu tarz etkinlikleri hem milli eğitim müdürlükleri hem idareler desteklediği için de daha güçlü hissediyorlar bu da yine özerkliklerini artırıyordur."*

Öğretmen özerkliğini etkileyen öğretmen özellikleri ve durumları temasında "mesleki özellikler" alt temasında "ücretli öğretmenlik" kodu ve "iş güvencesi yok" alt kodu ile tanımlanan öğretmen görüşleri şu şekildedir:

K6: "*Özerklik ağıları daha düşük diye düşünüyorum. Herhangi bir sınıfta akademik veya davranışsal, sosyal bir sıkıntı olduğunda ücretliler idareye çok fazla kendilerini ifade etme gereği hissediyorlar. Ama ben sınıfta akademik başarısızlık da olsa başka durumda olsa bunu idareye açıklamak zorunda hissetmem ben neyi ne seviyede yaptığımı biliyorum. Birinden onay almaya ihtiyacım yok. Ya da yeri geldiğinde çocuklara sert müdahale etmek geriyor. Ben burada idare ne der diye çok fazla düşünmüyorum. Tabi burada fiziki bir müdahale ya da hakaretten bahsetmiyorum. Yeri geldiğinde net bir duruş sergilemekten bahsediyorum. Ama ücretliler olaylara müdahale ederken hep bir*

sıkıntı olur mu idare bir şey der mi diye düşünerek davranış sergiliyorlar. Bu da özerkliklerini çokça kısıtlayan bir durum diye gözlemledim. Akademik olarak da ben çocuğun seviyesini biliyorum, gelişimini biliyorum her şeyi aman idareye nasıl anlatırım diye düşünmüyorum. Ama ücretli öğretmenler çocukları birbiriyle kıyasladığı için illaki geride kalan öğrenciler oluyor bu kez bunlarla ilgili bir açıklama kaygısı içine düşebiliyorlar."

K8: "*Özel okullarda öğretmenlerin özerkliği çok sıkıntılıdır. Ücretli öğretmenler için de böyle. Beğenilmezse gönderileceğinden korkar. Yapmak istediği şeylerle ilgili acaba idare engeline takılır mıyım diye düşünüyorlardır. Bizlerde de var ama o kadar kısıtlanmış hissetmiyoruz özerkliğimizi."*

K10: "*Ücretli öğretmenler 657'nin koruma kalkanı altında değiller. Bu yüzden de biraz temkinli dikkatli ve daha fazla çaba gösterir halde görüyorum ben onları. Ücretli öğretmenlerin geneli genç. Çok daha arzular çok daha ateşliler. Kadrolu öğretmenlerden çok daha fazla çabalayan ücretli öğretmenler gördüm ben ama az önce söylediğim sebepten ister istemez kısıtlanmış hissediyorlardır."*

K14: "*Vakit olarak daha özerktim. Çalışma şartlarım daha az kısıtlıydı. Velinin müdahalesi daha azdı. Maddi yönü düşük olduğu için herhalde veliler de idare de size karşı çok bir hakkı olduğunu düşünmüyor. Velilerde şöyle de bir durum var asıl ilgilenmesi gereken konularda ilgisi ama alakasız konularda ilgiliymiş gibi görünmeye çalışıyor. Ama orada yine söylüyorum beklenti daha azdı. Özel okuldaki gibi baskı hissettirmiyor idare. Ama orada maddi anlamda özerk hissedememiştim."*

K16: "*Ama bir ücretli öğretmen için ya da özel okulda sözleşmeyle çalışan bir öğretmen için düşündüğümde aynı rahatlığın olacağını zannetmiyorum çünkü orada iş kaybetme korkusu giriyor işin içine. Bu sebeple kadrolu öğretmenlerin daha rahat olduğunu ve dolayısıyla da daha özerk hareket edebileceklerini düşünüyorum. İkisini birbiriyle kıyaslarsak da yine özel okul öğretmeninin bir adım önde olduğunu düşünüyorum. Çünkü ücretli öğretmeni koruyan hiçbir şey yok. Ücretli öğretmenin işinin devam edip etmeyeceği okul idarecilerinin iki dudağının arasında ama özel okul öğretmeninin elinde bir sözleşme var. İşten çıkarılması bir tazminat yükü doğuruyor, o kadar kolay değil. O yüzden yine de bir güç hisseder kendinde özerk hareket etmek bakımından."*

Öğretmen özerkliğini etkileyen öğretmen özellikleri ve durumları temasında "mesleki özellikler" alt temasında "ücretli öğretmenlik" kodu ve "kaybedecek bir şeyi yok" alt kodu ile tanımlanan öğretmen görüşleri şu şekildedir:

> K5: "*Ücretli öğretmen olduğum için bağımsız hissediyorum. Örneğin kaynak kitap yasak. Ben devlet kitaplarını yeterli görmüyorum. Bu sebeple kaynak kitap aldırmakta bir beis görmüyorum. Çünkü idare beni uyarsa bu bir sorun değil. Çok çok başka bir okula çalışırım. Sicilime işleyen bir ceza olmayacak sonuçta. Bu benim özerklikte gücümü artıyor."*

> K13: "*Evet, ücretli öğretmenlik yapan arkadaşlarla çalıştım. Onlarda rahatlardı. İşlerini kaybetmeye dair bir kaygıları yoktu çünkü. En fazla ne olabilir ki diye düşünüyor gibiydiler."*

Öğretmen özerkliğini etkileyen öğretmen özellikleri ve durumları temasında "mesleki özellikler" alt temasında "sözleşmeli öğretmenlik" kodu ve "adaylıkla ilgili korkular" alt kodu ile tanımlanan öğretmen görüşleri şu şekildedir:

> K2: "*Yeni başlayan öğretmenler çok fazla özerk olmaz çünkü biraz acemilik oluyor aynı zamanda bir de sözleşmeli olarak başladıkları için işin bu tarafı da var biraz stres halinde oluyorlar sözleşmelilikten kaynaklı."*

> K3: "*Şimdi bu açıdan bakınca özellikle adaylık dönemi özerkliği etkiliyor. Daha korkarak hareket ediyorsun. Şimdi olsa o şekilde bir yaklaşıma asla izin vermem, yaptırmam yani. Ama işte genç öğretmenlerin üzerine biraz rahat geliyorlar bu da özerkliği ister istemez etkiliyor."*

> K16: "*Kıdem olmaması durumunda da özellikle sözleşmeli öğretmenlik bakımından öğretmen kendini güvende hissedemiyor. Bir etkinlikte bir şey yaparken acaba bir hatamdan dolayı başıma bir şey gelir mi mesleğimle ilgili bir sıkıntı sorun yaşar mıyım diye korkuyor. Bu da öğretmeni ister istemez kısıtlıyor tabi."*

Öğretmen özerkliğini etkileyen öğretmen özellikleri ve durumları temasında "mesleki özellikler" alt temasında "özel okulda çalışmak" kodu ve "imkânlar ve düşük mevcutlar" alt kodu ile tanımlanan öğretmen görüşleri şu şekildedir:

> K5: *"Bence özel okul ve devlet okulu arasında da fark var. Evet, özel okulda da sınırlandırmalar var ama onlar yeniliğe daha açıklar bence. Etkinler*

planlamalarını, sınıf içindeki aktivitelerini, öğrenci ile olan konuşmalarını daha rahat planlayıp uygulayamaya koyabiliyorlar diye düşünüyorum. Arkadaşlarımdan özel okulda çalışanlarla konuştuğumda bu düşünceye kapılıyorum. Evet, onlarla üst mercilerle sıkıntı yaşayabiliyorlar ama son noktayı kendileri söylüyorlar. Burada velilerini arkaya alabilmiş olmaları etken oluyor. Sonuçta öğretmenlerini seçerek geliyorlar o okullarda ve öğretmen de özgüvenli oluyor. Bizde veli başka bir öğretmeni isterken kurada başka bir öğretmen çıkıyor. Baştan olumsuz başlıyor ilişki. Özel okullarda daha fazla özerklik veriliyor ve bu daha fazla verim yaratıyor bence. Zaten özel okulların özerklik tanıma nedeni de bu sonuçta onlar özel kurum verim odaklı oluyorlar."

K16: "*Ama bir ücretli öğretmen için ya da özel okulda sözleşmeyle çalışan bir öğretmen için düşündüğümde aynı rahatlığın olacağını zannetmiyorum çünkü orada iş kaybetme korkusu giriyor işin içine. Bu sebeple kadrolu öğretmenlerin daha rahat olduğunu ve dolayısıyla da daha özerk hareket edebileceklerini düşünüyorum. İkisini birbiriyle kıyaslarsak da yine özel okul öğretmeninin bir adım önde olduğunu düşünüyorum. Çünkü ücretli öğretmeni koruyan hiçbir şey yok. Ücretli öğretmenin işinin devam edip etmeyeceği okul idarecilerinin iki dudağının arasında ama özel okul öğretmeninin elinde bir sözleşme var. İşten çıkarılması bir tazminat yükü doğuruyor, o kadar kolay değil. O yüzden yine de bir güç hisseder kendinde özerk hareket etmek bakımından."*

Öğretmen özerkliğini etkileyen öğretmen özellikleri ve durumları temasında "mesleki özellikler" alt temasında "özel okulda çalışmak" kodu ve "baskı ve veli memnuniyeti" alt kodu ile tanımlanan öğretmen görüşleri şu şekildedir:

K8: "*Özel okulda çalışan öğretmen daha çok kısıtlandığını düşünüyor. Özel okullarda maalesef öğrencilere müşteri gözüyle bakan okullar çok fazla. Doğal olarak müşteriyi memnun etmesi lazım. Bu yüzden idareden çok baskı görüyorlar bence. Özel okullarda öğretmenlerin özerkliği çok sıkıntılıdır. Ücretli öğretmenler için de böyle. Beğenilmezse gönderileceğinden korkar. Yapmak istediği şeylerle ilgili acaba idare engeline takılır mıyım diye düşünüyorlardır. Bizlerde de var ama o kadar kısıtlanmış hissetmiyoruz özerkliğimizi."*

K9: Özel okul dediğimizde 2 farklı nokta var burada işin içine bir maddiyat giriyor bir kere maddiyattan kaynaklanan bir sorumluluk var. Özel okul veliden para aldığı için belli seviyede kazanımların çocuklar tarafından alınmasını istiyor, bu noktada da öğretmene baskı yapıyor. Bu anlamda başarılı bulmadığı öğretmeniyle de yollarını ayırabiliyor. Böyle bakınca öğretmen özerkliğinin kısıtlandığını düşünebiliriz

Öğretmen özerkliğini etkileyen öğretmen özellikleri ve durumları temasında "mesleki özellikler" alt temasında "kadrolu öğretmenlik" kodu ve "özlük hakları" alt kodu ile tanımlanan öğretmen görüşleri şu şekildedir:

K10: "*Ücretli öğretmenler 657'nin koruma kalkanı altında değiller. Bu yüzden de biraz temkinli dikkatli ve daha fazla çaba gösterir halde görüyorum ben onları. Ücretli öğretmenlerin geneli genç. Çok daha arzular çok daha ateşliler. Kadrolu öğretmenlerden çok daha fazla çabalayan ücretli öğretmenler gördüm ben ama az önce söylediğim sebepten ister istemez kısıtlanmış hissediyorlardır."*

K16: "*Bence kesinlikle fark yaratıyor kadrolu öğretmen olunca ister istemez kendine bir güç hissediyorsun. Çünkü neticede belli anlamda özlük hakları korunan bir devlet öğretmenisin. Örnek veriyorum hafta sonu bir geziye götüreceğim öğrencileri izin almadan ayarlamadan da gitmeyi göze alabiliyordu. Evet, bir kadrolu öğretmen için de bu sorunu ama yine de bütünüyle mesleğini yakacak seni işinden edecek bir sorun olmaz bu."*

Öğretmen özerkliğini etkileyen öğretmen özellikleri ve durumları temasında "mesleki özellikler" alt temasında "eğitim" kodu ve "eğitim durumu" alt kodu ile tanımlanan öğretmen görüşleri şu şekildedir:

K9: "*Öğretmenin öğretmenleriyle ilgili yapacağı her şeyde her becerisinde öğretmenin eğitim durumu Üniversitesinde aldığı eğitimin kalitesi fark yaratır o yüzden bence bu mesela özerklikte etkilidir."*

4.6. Okul Yönetimi ve Özerklik ile İlgili Görüşler

Katılımcılara, "Okul yönetimlerinin özerkliği ne durumdadır?" ve "Okul yönetimlerinin öğretmen özerkliğine etkisi nasıldır ve okul yönetimleri öğretmen özerkliği ile ilgili neler yapabilirler" soruları yöneltilerek görüşleri alınmış, elde edilen kodlar ayrıntılı olarak Tablo 4.7'de incelenmiştir.

Tablo 4. 7. Okul Yönetimi ve Özerklik ile İlgili Görüşler

Tema	Alt Temalar	Kodlar	Alt Kodlar	Katılımcılar
Okul yönetimi ve özerklik	Okul yönetiminin özerkliği	Özerk	Konusu suç değilse / Sorun yaratmayacak durumlarda özerk	K1, K10
		Özerk değil	Sistemsizlik	K10
			Net sınırlar, prosedürler	K9
			İş yoğunluğu, yetişememe	K2
			İstediklerini yapamama	K1
	Okul yönetiminin öğretmen özerkliğine etkisi ve yapabilecekleri	Destekleyici tutum	Destekçi olma	K3, K9, K10, K12, K16
			Öğretmenle iletişim, görüşlerini alma	K5, K10, K11, K13, K15
			Materyal desteği	K1, K2, K3, K12, K13
			Arkasında durma	K4, K12, K15
		Engelleyici tutum	Karışma	K3, K4, K6, K14
			Denetçi	K1, K9
			Baskı uygulama	K5
		Etki durumu	Etkisi yüksektir	K7, K8, K10, K11, K14, K16
			Özerkliği kadar etkili	K1, K7

Okul yönetimi ve özerklik temasında "okul yönetiminin özerkliği" alt temasında "özerk" kodu ve "konusu suç değilse / sorun yaratmayacak durumlarda özerk" alt kodu ile tanımlanan öğretmen görüşleri şu şekildedir:

> K1: *"Ben sonucu konusu suç teşkil etmeyen bütün alanlarda özerkliğini kullanıyorum öğretmen arkadaşlarıma da bu özerkliği sağlıyorum bana diyor ki mesela arkadaşım hocam dışarıda ders işleyeceğiz diyorum izin almanıza gerek yok sadece bizi haberdar edin yeterli.""*

K10: *"Burada başımızı derde sokmayacak şekilde soruşturma yemeyecek şekilde plan programımızı yapmaya çalışıyoruz. Yani yine aklımdakileri yapıyoruz ama biraz daha kendimizi koruyacak şekilde yapıyoruz."*

Okul yönetimi ve özerklik temasında "okul yönetiminin özerkliği" alt temasında "özerk değil" kodu ve "sistemsizlik" alt kodu ile tanımlanan öğretmen görüşleri şu şekildedir:

K10: *"Biz sistem olsa önümüzü açsalar tabii ki daha istediklerimizi yapabiliriz biz de imkânlar ölçüsünde yine de bir şeyler yapmaya çalışıyoruz."*

Okul yönetimi ve özerklik temasında "okul yönetiminin özerkliği" alt temasında "özerk değil" kodu ve "net sınırlar, prosedürler" alt kodu ile tanımlanan öğretmen görüşleri şu şekildedir:

K9: *"Ama genel olarak her şeyin sınırı çizilmiş hep de aynı şeyi tekrar etmek istemiyorum. İnan şu önümdeki kağıdın bile şuradan alıp şuraya nasıl konulacağı yazılmış. İdareci adam bunun dışına çıktığında sorun yaşayacağını bilir bilmek zorundadır. Dolayısıyla bunun dışına çıkamaz. Dışına çıkarsın 2-3 gün sonra sen denetlediğinde başına bir iş gelir. Bak epey bir süredir okul aile birlikleri denetlenmiyor sordu. Geçen bir denetim yapıldı hiçbir okul denetimden tam geçemedi. Çünkü denetim yapılmaya yapılmaya - özerklik diyoruz ya herkes sınırların dışında kitaba tam uymayarak iş ve işlemler yürütmüş bir art niyet yok bakın sadece gerekli prosedürleri uygulamaktan bahsediyorum - ama ne oldu, Milli Eğitim yaptığı bu denetleme ile hepimize tekrar bir hizaya çekmiş oldu bakın sınırlarımız kurallarımız belli demiş oldu."*

Okul yönetimi ve özerklik temasında "okul yönetiminin özerkliği" alt temasında "özerk değil" kodu ve "iş yoğunluğu, yetişememe" alt kodu ile tanımlanan öğretmen görüşleri şu şekildedir:

K2: "Bizi *kısıtlayan iş yoğunluğu meselesi oluyor eğer bu olmasa özerk olarak hareket edebiliriz şu anda çalıştığımız okulun normu dört. Hatta ana sınıfını da dâhil edersek beş. Buranın toplam 2.100 küsur öğrencisi var. Fakat biz iki müdür yardımcısı çalışıyoruz bu da bizi zorluyor."*

Okul yönetimi ve özerklik temasında "okul yönetiminin özerkliği" alt temasında "özerk değil" kodu ve "istediklerini yapamama" alt kodu ile tanımlanan öğretmen görüşleri şu şekildedir:

K1: *"Mesela bana kalsa öğretmen arkadaşlarımızın yazın iki ay tatili oluyor diğer meslek gruplarının bu kadar tatili yok ben öğretmen arkadaşımızın bir ay yine tatil yapmasını isterim ama diğer bir ayın da ihtiyacı olan konularda onu geliştirecek ona çıkart faydası olacak Eğitimler etkinlikler planlayan bilmeyi isterim. Bunun dışında bir idareci olarak işte okulun fiziki şartlarıyla ilgili kafanda bir şeyler oluyor ama imkânlar buna el vermeyebiliyor örnek veriyorum ben hem öğretmenler odasının hem okul idarecilerinin pencerelerinin okul bahçesine bakması gerektiğini düşünüyorum. Öğrenci davranışlarını gözlemleyebilmek için bu çok önemli ama gelin görün ki bu okulda maalesef bunu yapma şansımız yok. Ben de ne yapıyorum en azından kamerayla izleyebiliyorum kamera tabir sadece öğrencileri değil öğretmenleri de teneffüste nöbetlerinde gözlemleme şansı veriyor bana. Bunun dışında şunu düşünüyorum mesela Finlandiya'da öğretmen men seçme hakkı oluyor okul idarelerinin ben de kendi istediğim öğretmenlerle çalışabilmeli çok isterdim aslında. Ama tabi bizim böyle bir özelliğimiz asla yok."*

Okul yönetimi ve özerklik temasında "okul yönetiminin öğretmen özerkliğine etkisi ve yapabilecekleri" alt temasında "destekleyici tutum" kodu ve "destekçi olma" alt kodu ile tanımlanan öğretmen görüşleri şu şekildedir:

K3: *"Ama bu müdür dışında idarecilerim hep destekleyiciydi. Sınıf içinde yaptığım bir farklılığı gördüğünde takdir eden, emeğine sağlık diyen idarecilerim oldu hep. Böyle olunca da kendini özerk hissediyorsun. İdarem de beni destekler halde diyorsun."*

K9: *"Bunlar şahsım adına cevap verebilirim ben desteklerim ama burada kıstas belli devletin çizdiği sınırlar vardır bu sınırların içinde öğretmenimin özerkliğini desteklerim. Bu kurallara sınırları estet etmenin de anlamı yok çünkü bu sınırlar belli başlı şeyler yaşamış deneyimlemiş tecrübeli insanları bu yaşananlardan sonra ortaya koymuş olduğu kurallar. Bunlara sadık kalarak her türlü özerkliğin sağlanmasını destekliyorum ben."*

K10: *"Öğretmenlerimizi özerklik konusunda desteklememiz ve onlara alan açmamıza rağmen bu alanın yeterince kullanmıyorlar, kullanmak istemiyorlar kaçıyorlar."*

K12: *"Bana alan açan destekleyen okul idarecilerim vardı. (...) Çok destekleyen 'Tabi hocam, yaparız. Sen yeter ki çocuklarla ilgilen, onların matematiği gelişsin. Sadece sevdirsen bile yeter öğretmesen de olur' diyen idarecilerim de oldu. (...) İdareler destekleyici olmalılar.*"

K16: *"Bazı idareciler öğretmenin önünü açıyor destekliyor hatta kendisi bazen önayak oluyor hocam şöyle yapabiliriz böyle yapabiliriz diyerek."*

Okul yönetimi ve özerklik temasında "okul yönetiminin öğretmen özerkliğine etkisi ve yapabilecekleri" alt temasında "destekleyici tutum" kodu ve "öğretmenle iletişim, görüşlerini alma" alt kodu ile tanımlanan öğretmen görüşleri şu şekildedir:

K5: "Eğer öğretmen özerkliğini artırmak isterlerse öğretmenlerle görüşerek, öğretmeni anlamaya çalışarak bir şey belirleme. Benim öğretmenin bunu istiyor diye düşünmeli. Kendi kafasına göre değil öğretmenlerle görüşerek öğretmemelerin sınırların belirlemesi gerekir. Sonuçta sınıfı en iyi gözlemleyen kişi yine biziz. Bu konularda öğretmenin görüşlerini almalı diye düşünüyorum."
K10: "Öğretmenden fikir almak çok değerli ya kapının kolunun rengini bile gruba bir anket açarak sormak çok zor bir şey değil ve öğretmen bu karara dahi katıldığında kendini gerçekten özerk hissediyor. Her şeyin tepeden inme dayatıldığı gibi bir düşünceye kapılmıyor."
K11: "Öğretmen nasıl özerklik alır idareden? İdareci bakış açısı ile konuşursam burada da aslında öğretmenlerin görüşü alınarak bütün kararlar veriliyor. Öğretmenler kurul toplantısında sene başı sen sonu toplantıları, veli toplantıları, öğretmenin tavrı, idare buna göre şekilleniyor. Kişisel bir husumet yoksa bunlar esas alınır. Bir öğretmenle, öğrencileri ile ilgili bir karar verilecekse öğretmenin fikrini sorardım. İdarecilerim de öyle yapıyor. Dediğim gibi öğretmenler idare ile görüşebileceği toplantılar yapıyorlar. Herkes söz alıp fikrini belirtebiliyor. Demek ki idare bu özerkliği öğretmene verebilmiş."

K13: "Gözlemlediğim kadarıyla idare öğretmen arasında bir iletişim, işbirliği varsa özerklik o kadar dert edilmiyor. Ama arada bir iletişimsizlik varsa öğretmen idareciyi çok da tanımadığı için güvenemiyor. Aradaki iletişim zayıf olunca idare öğretmenin derdini bilmiyor, öğretmen de idareye gitme konusunda çekingen davranıyor."

K15: *"Mesela okul içi iletişimi artırmaya dönük adımlar atılabilir. Kalabalık bir okuluz biz birbirini tanımayan öğretmenler olabiliyor. Birbirimizi tanımamız birbirimizden bir şeyler öğrenmemizi sağlar bizi güçlendirir."*

Okul yönetimi ve özerklik temasında "okul yönetiminin öğretmen özerkliğine etkisi ve yapabilecekleri" alt temasında "destekleyici tutum" kodu ve "materyal desteği" alt kodu ile tanımlanan öğretmen görüşleri şu şekildedir:

K1: *"İmkânlar olduktan sonra öğretmen arkadaşların istedikleri materyalleri alabilmesini sağlayan bir idare özerkliği desteklemiş olur."*

K2: *"Bunların da dışında genel olarak öğretmenin istediği materyallerin sağlanması öğretmene ortam sunulması da öğretmen özerkliğini artıracaktır."*

K10: *"Okul içerisinde bizi en çok etkileyen materyal eksikliği bence."*

K12: *"Ben özerklik algımızın biraz sınırlandırıldığını düşünüyorum. Sadece matematik açısından bakıyorum materyallerimizin dağınık ve ulaşılması güç bir durumda olması. Aslında çoğu okulda materyalimiz var ama idareciler yerini bile bilmiyor."*

K13: *"Beş farklı müdür geldi hepsine söyledim ama gerekli materyali sağlayamadılar. Ben de bu durumda aklımdakileri yapamıyorum. Özerkliğim kısıtlanmış oluyor."*

Okul yönetimi ve özerklik temasında "okul yönetiminin öğretmen özerkliğine etkisi ve yapabilecekleri" alt temasında "destekleyici tutum" kodu ve "arkasında durma" alt kodu ile tanımlanan öğretmen görüşleri şu şekildedir:

K4: *"İdare ben izim verdim, ben öğretmenimin arkasındayım derse öğretmene özerklik sağlamış olur."*

K12: *"Diğer alanlarda da idareciler öğretmenin arkasında olmalı. Öğretmenine inanmalı. Velilerden gelen basit şikâyetlerde bile uyarılınca öğretmen kırıla kırıla yola devam etmek zorunda kalıyor."*

K15: *"Ama maalesef bazı idariler öğretmeni yeterince koruyamıyorlar ya da çok önemsemiyorlar bu konuları. Ama öğretmenin arkasında durmaları önemli.*

Öğretmen bilecek ki ben yanlış bir şey yapmıyorsam idarem arkamda olacak bu da öğretmenin özerkliğine katkı sağlar."

Okul yönetimi ve özerklik temasında "okul yönetiminin öğretmen özerkliğine etkisi ve yapabilecekleri" alt temasında "engelleyici tutum" kodu ve "karışma" alt kodu ile tanımlanan öğretmen görüşleri şu şekildedir:

K3: *"Geçmişte çalıştığım bir müdür katları dolaşırken sınıfların u düzeninde olamayacağını söylemişti bana. Ben de ona bunun benim kararım olduğunu onun karışamayacağını söyledim. Öğretmen sınıfında nasıl bir oturma düzeninin daha verimli olacağını düşünüyorsa o şekilde bir düzen yapar. İdare buna karışamaz. Kendisi kendince bir otorite kurmaya çalışıyordu bu yolla. Ama eminim kendisi öğretmenlik yıllarında kimseyi bu konularda işine karıştırtmıyordur."*

K4: *"Ya idareyi şunu bunu bırak temizlikçi ablalar bile karışıyor. Bir sınıf düzeni yapıyorsun 'Hocam bunu temizlemesi zor oluyor sen eskisine dön.' diyor. Dediğim örnekte sınıfa müdahale etme hakkını dahi kimden alıyor ablalar? İdareden."*

K7: *"Bir sürü özel okulda çalıştım. Biz her öğrenci ile ilgili defter tutuyoruz. Veli toplantısı olacağı zaman bu defterdeki notlara idare bakıyor. Olumsuz notların hepsini idare siliyor." dedi. Bu okulda hiç karışılmıyor dedi. Bir öğretmen olarak bu benim için bu okul adına artı yazdı ama genel olarak özel okullar böyle. Veliye olumsuz hiçbir notu aktaramıyorlarmış."*

K14: *"Ama özellikle tabi özel okul olduğu için not verme konusunda belli bir standardın altında not vermemiz uygun görülmüyor idare tarafından. Devlet okulunda bile notların şişirildiğini bizim özel okul olarak bunu çok daha rahat yapmamız gerektiğini söylüyorlar. Bu konuda özerk değiliz."*

Okul yönetimi ve özerklik temasında "okul yönetiminin öğretmen özerkliğine etkisi ve yapabilecekleri" alt temasında "engelleyici tutum" kodu ve "denetçi" alt kodu ile tanımlanan öğretmen görüşleri şu şekildedir:

K1: *"Bazı okullarda var sınıf kapısına cam yapmışlar ben bunu özerklik anlamında çok kısıtlayıcı görüyorum. Çünkü oradaki cam sanki öğretmene güvenmiyorsun da onu denetlemem gerekiyor gibi bir algı yaratıyor."*

K9: *"İdareci bir denetimidir kurallara uyulup uyulmadığını öğretmenin işini düzgün yapıp yapmadığını da denetlemek için oradadır, sevilmeyen kişidir aslında."*

Okul yönetimi ve özerklik temasında "okul yönetiminin öğretmen özerkliğine etkisi ve yapabilecekleri" alt temasında "engelleyici tutum" kodu ve "baskı uygulama" alt kodu ile tanımlanan öğretmen görüşleri şu şekildedir:

K5: *"Son zamanlarda veli baskısı, idare baskısı hepimizi bu şekilde düşünmeye itiyor diye düşünüyorum. Belki böyle düşünmeyen rahat rahat kendi istediklerini, kendi yöntemlerini, kendi metotlarını, uygulayan arkadaşlarımız olabilir ama genel olarak öğretmenler kendilerini kısıtlanmış hissediyor bence."*

Okul yönetimi ve özerklik temasında "okul yönetiminin öğretmen özerkliğine etkisi ve yapabilecekleri" alt temasında "etki durumu" kodu ve "etkisi yüksektir" alt kodu ile tanımlanan öğretmen görüşleri şu şekildedir:

K7: *"Okul idaresinin öğretmen özerkliğine etkisi yüksek."*

K8: *"Okul idareleri çok önemli, en etkili faktör bence bu konuda. Veliyi de işe sokan okul idaresi. İdare teknolojik yeniliklere açık, daha disiplinli daha kurallı çalışıyorsa öğretmen daha özerk daha rahat hissediyor."*

K10: *"İdarenin rolü çok önemlidir. Burada idarenin çok güzel bir sistem inşa etmiş olması gerekir. Sistemi adil düzgün bir şekilde kurarsan özerklik anlamında da hiç sıkıntı yaşamazsın. Çoğunluğun onaylayacağı kabul edeceği bir sistem yatırsan özerklik zaten kendiliğinden oturmuş olur. Benim çalıştığım idarelerde hep bu sistem vardı sadece biz idarede bu anlamda sorun yaşadım orada da bireysel çabalarımla kendime o özerk alanı açmayı başardım. Keşke ülkemizde bu özerklik bireysel çabaya kalmasa bunun bir sistemi olsa."*

K11: *"Ben bir dönem idarecilik de yaptım. Bu konunun iki tarafında da yer aldım. İdareci öğretmenin iş yerinde mutlu ya da mutsuz olmasını etkileyen bir numaralı faktör. Hangi sınıfa gireceği, çalışma saatlerini ayarlayan bir mekanizma. Bu yüzden çok etkilidir diye düşünüyorum idare. Burada MEB'in varlığından daha ziyade idarenin varlığını görür öğretmen. MEB'in kararlarını da uygulayan, uygulatan idaredir."*

K14: *"Doğrudan etkide bulunuyorlar. Bizim müdürümüz var, bu sene okuldaki ilk senesi. Bu yıl kendini ispatlama senesi gibi oldu. Her olayın içinde her şeyden önce haberim olsun diye düşünüyor. Etkinlik varsa o da yer almak istiyor o olmadan başlamamamızı istiyor. Hele sene başında daha çoktu bu durum. Zaten arkadaşları ile ilgili kayırmacılık olduğundan bahsetmiştim bu her işin içinde olma konusu da sıkıntılı maalesef. Ne yapılabilir sorusunun cevabı da "liyakat" bence. Ben idareci olsam olaya buradan başlardım. Hak konusundaki dengeyi çok iyi korumak gerektiğini düşünüyorum. Bir de sene başından net olunmalı. Ben anlaşmamda 6. gün çalışmam yoksa çalışmamalıyım ya da çalışırsam ücret almalıyım. Baştan her şey çok net konuşulmalı. Biz kendi nöbetimize ek öğle arası nöbet tutmaya başladık mesela. Tabi sonradan yeni durumlar çıkabilir. Ama o zaman öğretmenin hakkı verilmeli. Ben idareci olsam böyle yapardım. Özel okul olduğu için kar zarar dengesini gözetiyorlar. Ama öğretmenin durumu da göze önünde bulundurmaları gerekiyor."*

K16: *"Bence öğretmeni en fazla etkileyecek şey özerklik bakımından okul idaresinin tavrıdır. İdare öğretmen özelliklerini destekler bir halde mi yoksa tam tersi mi bu çok büyük etken bence. İdareden sonra da veliyi söyleyebilirim."*

Okul yönetimi ve özerklik temasında "okul yönetiminin öğretmen özerkliğine etkisi ve yapabilecekleri" alt temasında "etki durumu" kodu ve "özerkliği kadar etkili" alt kodu ile tanımlanan öğretmen görüşleri şu şekildedir:

K1: *"Çevrede bir gezi yapılacak bir şey yapılacak bunlarla ilgili gerekli izinleri düzenlemeleri sağlayabilir idare. Yasal mevzuatla ilgili alanlara dâhil olarak özetleyen bir müdahalede bulunabilir idare bunlar aklıma geliyor. Yani biz de çok özerk olmadığımız için tabii bizim de bu anlamda hani sağlayabileceğimiz bir özellikten de çok bahsedemiyorum."*

K7: *"Ama ilçe ve il müdürlükleri idareleri ne kadar özgür bırakırsa idareciler de öğretmeni o kadar özgür bırakıyor. Küçük şehirlerde bu sıkıntılı biraz. Benim kız kardeşimin okulunda vali okulun kaloriferlerinin yanıp yanmadığına karışıyormuş. Vali işsiz kalmış galiba. Ben İstanbul'a geldim. Çeşitli konular oldu. Hocam ilçe Milli Eğitim karışmaz bu konulara dediler. Burada bundan kaynaklı daha fazla özerklik olduğunu düşünüyorum."*

4.7. Öğretmenlerin Özerkliği ile İlgili Karar Alıcıların Yapabilecekleri ile İlgili Görüşler

Katılımcılara, "Öğretmenlerin özerklikleri ile ilgili karar alıcıların yapabilecekleri nelerdir?" sorusu yöneltilerek görüşleri alınmış, elde edilen kodlar ayrıntılı olarak Tablo 4.8'de incelenmiştir.

Tablo 4. 8. Öğretmenlerin Özerkliği ile İlgili Karar Alıcıların Yapabilecekleri ile İlgili Görüşler

Tema	Alt Temalar	Kodlar	Alt Kodlar	Katılımcılar
Öğretmenlerin özerklikleri ile ilgili karar alıcıların yapabilecekleri	Paydaşlara yönelik yapılabilecekler	Öğretmenlere yönelik yapılabilecekler ilgili	Öğretmene serbestlik tanıma	K3, K4, K11, K13, k16
			Öğretmen gücü ve itibarını yükseltme	K3, K8, K9, K13, K14
			Mesleki gelişim desteği sağlama	K1, K7, K9, K12
			Öğretmen sorunlarını dinlemek	K5, K6, K11
			Öğretmen maddi şartlarını iyileştirme ve ödenek sağlamak	K14, K16
			Öğretmen seçme ve yetiştirme süreci	K10, K14
		Velilere yönelik yapılabilecekler	Velilerden kaynaklanan sorunları ortadan kaldırma	K3, K5, K14
	Sistemle yönelik yapılabilecekler	Fiziki imkânlarla ilgili yapılabilecekler	İmkânları artırma	K1 K4, K6
			Yeni derslikler/okullar yapılmalı- Mevcutlar azalmalı	K2, K4, K14
		Yapılabilecek yönetsel hamleler	Okullara yetki verme	K1
			Milli Eğitim Bakanı öğretmenlik deneyimi yaşamış olmalı	K5
			Program sorunlarını çözme	K13
			Denetimle olumsuzlukları kontrol etme	K15

Öğretmen özerklikleri ile ilgili karar alıcıların yapabilecekleri temasında "paydaşlara yönelik yapılabilecekler" alt temasında "öğretmenlere yönelik yapılabilecekler" kodu ve "öğretmene serbestlik tanıma" alt kodu ile tanımlanan öğretmen görüşleri şu şekildedir:

K3: *"Bir de bu konuda şu aklıma geldi, müfettişlerin de öğretmen özerkliğine saygılı olması gerekir. İlk atandığım zamanlarda okula bir müfettiş gelmişti. Bana "Her hafta bir başkan değiştirilmez, şöyle yapma, böyle yapma…" dedi. Bir müfettiş öğretmenin sınıf başkanlık sistemini belirlemedeki özerkliğine müdahale etme hakkını kendinde görmemeli bence. Ben her çocuk bu duyguyu bu sorumluluğu yaşasın diye böyle bir sistem yapmışım ama müfettiş buna müdahale etmeye kalktı. He o gidince yine bildiğim gibi davrandım ama ister istemez o üst mertebedeki insanların sığ bakması özerklik hissiyatını ister istemez olumsuz etkiliyor.*

K4: "Müfredat konusunda ana hatları verir bunu istediği gibi serbestçe işlemek öğretmenin elinde size güveniyorum derdim. En ufak bir sorunda sorumlu öğretmen ama özerkliği yok maalesef."

K11: *"Öğretmen aslında belli bir özerkliğe sahip ki diğer memurlar bundan rahatsız bile oluyor. Bizi bile fazla özerk görüyorlar. Paralı işlerle ilgili yaşanan sıkıntılar yüzünden gelen yasaklamaları düşünüyorum. Mezuniyetler olsun, kitaplar olsun, burada MEB'i haklı görüyorum. Tabi burada illa ki art niyet var demiyorum. Okullar buradan gelen paralarla okulların tadilat işlerini vs. hallediyor bazen. Ama yine de art niyetlilere meydan bırakmamak adına burada bir özerklik genişletilmesi gerektiğini düşünmüyorum."*

K13: *"Okul öncesi gibi kazanımlar konusunda öğretmene özerklik tanınabilir. Öğretmen konunun özüne bağlı kalmak kaydı ile süresini belirleyebilmeli. Yıllık planlarda bu biraz keskin. Şimdi yıllık planı zümre olarak biz hazırlıyor gibi görünüyoruz ama Talim Terbiye kazanımları belirliyor. Konu ve kazanımlar belli sınav tarihleri belli sen de zaten onları çok evirip çeviremiyorsun birer ikişer saat olarak planlıyorsun mecbur. Bir özerklik yok bu konuda."*

K16: *"Düşündüğünüz zaman özerklik çalışmak isteyen bir öğretmen için çok değerli bir kavram inşallah karar alıcılar da bu konuda gerekenleri yapacaklardır. Öğretmen özerkliği ile ilgili şunu söylemek istiyorum öğretmene alan açılması öğretmene imkân tanınması eğitimin kalitesini de arttırır, Öğretmenin iş verimini de artırır öğrenci üzerinde de okul kültürü üzerinde de çok olumlu etkileri olur. Bu sebeple öğretmenlere baskı yapılması yerine onlara*

alan açılması özerklik sağlanması gerektiğini düşünüyorum inşallah bu konuda gerekli adımlar atılır."

Öğretmen özerklikleri ile ilgili karar alıcıların yapabilecekleri temasında "paydaşlara yönelik yapılabilecekler" alt temasında "öğretmenlere yönelik yapılabilecekler" kodu ve "öğretmen gücü ve itibarını yükseltme" alt kodu ile tanımlanan öğretmen görüşleri şu şekildedir:

K3: *"Eski öğretmen itibarını yeniden sağlamaya çalışırdım."*

K8: *"Bence öğretmen özerkliği kesinlikle yasalarla korunmalı. Çok ciddi! Ben bu şiddet yasasını çok önemsiyorum. Öğretmenin elinde çok ciddi koz olmalı ve bu idare ile değil yasa ile korunmalı. Bir idareci ile torpille değil yasa ile korunmalı."*

K9: *"O yüzden öğretmen farklılığı giyimde kuşamda saçında sakalında değil düşüncesinde davranışlarında ortaya koymalı biraz daha toplumdaki o saygınlığı yaratacak imaja dönülmesi gerekiyor bence. Sokaktaki bir adam gibi davranamayız biz bir doktor gibi bile davranamayız çünkü doktorun yapması gereken hiç böyledir hastasına bakacak iyileştirecek, ona bir rol model gözüyle bakmıyor Toplum sen ise çocukların örnek aldığı kişisin. O yüzden çok daha dikkatli davranmalı öğretmen."*

K13: *"Okul için konuşursak öğretmenin yaptığı sınavların daha değerli olmasını sağlardım. Ders bazlı geçme kalma gibi bir uygulama olabilirdi. Yetkimizin var ama yok olduğu ŞÖK'ü kaldırırdım."*

K14: *"Ama öğretmen şikâyet hattı öğretmeni itibarsızlaştıran öğrenci merkezli anlayışın yanlış anlaşılması ile öğretmenin değerini düşüren bir noktaya geldi. Tabi öğrenci merkezli olmalıyız ama bu yaklaşım öğretmeni itibarsızlaştırmak demek değil."*

Öğretmen özerklikleri ile ilgili karar alıcıların yapabilecekleri temasında "paydaşlara yönelik yapılabilecekler" alt temasında "öğretmenlere yönelik yapılabilecekler" kodu ve "mesleki gelişim desteği sağlama" alt kodu ile tanımlanan öğretmen görüşleri şu şekildedir:

K1: "Öğretmenin kendisini geliştirmesiyle ilgili ona çıkart bir altyapı hazırlardım. Şimdiki seminer dönemlerindeki gibi ya da eğitimlerde deki gibi bir eğitimden bahsetmiyorum. Bir arkadaş gitti şimdi Ankara'ya müfredatla ilgili

eğitici eğitimi için. Slaytlardan dümdüz anlatıyorlarmış. Böyle olmaz bu işler. Arada işte 2007'deydi sanırım bir de 2011 miydi bir müfredat değişiklikleri oldu ama biliyoruz ki müfredat değişiyor ama 20 yıldır değişmeyen öğretmen var. O yüzden öğretmen gelişimini sağlamak için aktif öğrenme modellerinin olacağı bir öğretmen yetiştirme öğretmeni eğitme süreçleri tasarladım. Bu eğitimleri de öğretmenlerin hayatında değişiklik yapmamaları gereken saatlerde planlamak lazım çünkü öğretmen hayatını planlamış oluyor. Sen mesaisi bittikten sonra bir eğitim koyarsan öğretmen buna katılmak istemeyecektir. İstemeyecektir derken çocuğu vardır başka bir o saatlerde düzenli başka bir aktivitesi kursu vardır istese de katılamayacaktır belki. O yüzden öğretmenin normal çalışma saatleri içinde yapılmalı."

K7: "Seminer olayının daha ciddiye alınmasını isterdim. Bence plansızlık büyük bir problem. Bu en başta Cumhurbaşkanlığı ve MEB'den geliyor. Bir bayram tatili olacak. Tatil hafta sonu ile birleşecek mi birleşmeyecek mi son gün belli oluyor. Bunlar sene başında belli olmalı. Seminerlerle ilgili son dakikada açıklama yapılıyor "Seminerle online olacak." deniyor. Bakan da plansız onun da hangi tarihte ne var haberi yok. Seminerlerle bayram çakışıyor bakanın haberi yok."

K9: "Eğitim konusunda öğretmeni destekleri yüksek lisansını yapmak istiyor gidip başka bir ülkenin eğitim sistemini mi gözlemlemek istiyor en iyi şekilde yapsın gelsin ama bugünkü yüksek lisansı bahsetmiyorum çünkü iyice işi boşaltılmış bir hale gelmiş özellikle vakıf üniversitelerinde falan iş başka bir noktada."

K12: "Kendimi çok da geliştirdiğimi düşünüyorum. Öğretmenin kendisini geliştirmesi için fırsat sunulması gerektiğini düşünüyorum. Vakit oluşturulabilir belki, seminerler, atölye çalışmaları vs. bir fırsat sunulması gerektiğini düşünüyorum. Çünkü özerklik alanı tanınmasından önce bu alanı tanıdığında ortaya verimli bir şeyler koyabilmesi için öğretmenin önce farklı şeyler yapabilecek yeterlilikte olması lazım. Şu an bu farklılığı ortaya koyabilecek halde olduğumuzu inanmıyorum."

Öğretmen özerklikleri ile ilgili karar alıcıların yapabilecekleri temasında "paydaşlara yönelik yapılabilecekler" alt temasında "öğretmenlere yönelik yapılabilecekler" kodu ve "öğretmen sorunlarını dinlemek" alt kodu ile tanımlanan öğretmen görüşleri şu şekildedir:

> K5: *"Tamam, müdürümüze gidelim anlatalım ama bir sonuç çıkmıyor buralardan. Her okuldan bir temsilci seçilse veya her toplantıya farklı bir öğretmen gitse sorunlar konuşulsa ve tabi ki bu sorunlara çözümler üretilse çok güzel olur. Arkadaşlarımızdan duyduğumuz kadarıyla bu toplantılar yapılıyor ama bir çözüm üretilmiyor."*
>
> K6: *"Öğretmenlerin okulda neleri görmek, nasıl alanlar oluşturmak istediklerini dikkate alır onlara bu anlamda olanak sağlardım."*
>
> K11: *"Önce öğretmenin yaşadığı sorunları ele almak lazım. Bunlara nasıl çözümler getirilecek. Öğretmen özerkliğini geliştirecek hangi adımlar atılabilir düşünülmesi lazım. Ben karar verici olsam bir ara puanlama sistemi çıkmıştı. Yok veli, yok öğrenci öğretmeni puanlayacaktı. Pilot olarak da uyguladılar bu kesinlikle öğretmenin özgüvenini kaybettirecek bir uygulama. Bir de oylama olunca işin içinde çok farklı olaylar da döner. Bundan ziyade öğretmenlerin birbirini değerlendirebileceği bir ortam yaratılabilir."*

Öğretmen özerklikleri ile ilgili karar alıcıların yapabilecekleri temasında "paydaşlara yönelik yapılabilecekler" alt temasında "öğretmenlere yönelik yapılabilecekler" kodu ve "Öğretmen maddi şartlarını iyileştirme ve ödenek sağlamak" alt kodu ile tanımlanan öğretmen görüşleri şu şekildedir:

> K14: *"Aldığımız maaşın günlük hayatta bizi etkilemesi kaçınılmaz. Zorunlu harcamalar dışında hiçbir ekstra harcama yapamamak, eşinden vs. ekstra destek görmüyorsan birçok sosyal şeyden feragat etmeniz gerekebiliyor. Maslow'un hiyerarşisini düşünürsek en temel ihtiyaçları karşılayamayınca üst basamaklara, kendini gerçekleştirmeye, üretken olmaya ulaşmak zor oluyor. Omzunda böyle bir geçim derdi olan kişinin sınıfında bir farklılık bir yenilik ortaya koyması kendi eğitim doğrularının peşinden gitmesi çok mümkün değil. Yapılan işten maddi doyum olması insanı motive ediyor. Özel okulda bunla ilgili sıkıntılar hissediyorum. Burada da çoğunlukla 6 gün çalışıyoruz bazen 7 gün bile oluyor. Şu boyut çok önemli ekonomik olarak burada karşılık alınmalı. Fazladan gittiğimiz günler parasını fazladan almıyoruz. Bu kez aman ben bir*

farklılık katayım kendimden bir şey vereyim durumu olmuyor. Önce neden orada olduğunu sorguluyorsun. Bu yüzden özerklik için de önce makul ücretler almamız gerekir."

K16: *"Öğretmene hem okul içi hem okul dışında yapacağı çalışmalarla ilgili bir ödenek bırakırdım Faturalandırma kaydıyla diyelim bir müzeye gitmek istiyor öğretmen onun geziyle ilgili kullanacağı araçların ayarlanması bunun ihalesinin belki de yapılmasını sağlardım çünkü gerçekten şu anda bir gezi düzenlemek araç bulmak kolay değil. Yani hem müfredat boyutu var bu işin hem de maddi yönü var. Yine öğretmene özerk alan açtıktan sonra öğretmenin burada yaptığı etkinliklere projelere katılan öğrencilere de bir ödül verilebilir ya da karnede özel bir alan açılabilir bununla ilgili çünkü sadece öğretmenin özerk olması yetmez yapmak istediklerine farklılaştırmak istediklerine öğrencilerin de katılmak istemesi lazım. Yani hocam ben karar alıcılardan biri olsaydım bu üç noktada öğretmenin elini güçlendirdi hem müfredat hem maddi boyut hem de öğrencilerin teşvik edilmesi anlamında öğretmenin desteklerdim."*

Öğretmen özerklikleri ile ilgili karar alıcıların yapabilecekleri temasında "paydaşlara yönelik yapılabilecekler" alt temasında "öğretmenlere yönelik yapılabilecekler" kodu ve "Öğretmen seçme ve yetiştirme süreci" alt kodu ile tanımlanan öğretmen görüşleri şu şekildedir:

K10: *"Öğretmen yetiştirme ve öğretmen seçme süreçlerini kesinlikle değişmesi lazım. Öğretmenin hitabet yeteneğinin iyi olması lazım iyi bir konuşmacı olması lazım Bir yerde konuşma yapmaktan utanan çekinen bir kişi öğretmen olamaz Günümüzdeki gibi bir mülakat sisteminden bahsetmiyorum ama üniversite 2'de bir mülakat olması lazım orada artık o gencin öğretmen olup olmayacağına karar verilmesi lazım. Tabi burada sınav kazanmış gelmiş eğitim fakültesi okuyan bir gencin de geleceğini yakmamak adına ona da yine bir alan açılması lazım o gençlere de ama eğer yeteneği kabiliyeti yoksa kesinlikle öğretmen yapılmaması lazım. Konuşmayı bilmeyen konuşmakta zorlanan öğretmenimiz var. Geçmişten gelen psikolojik problemi olan öğretmenimiz var mesela ve üniversitedeyken de böyleymiş bu kişi ama öğretmen olmuş. Mecburen biz onu geri hizmete aldırttık. Bu işin öğrenciden de veliden de önemli parçası öğretmen*

o yüzden öğretmeni yetiştirme süreci seçme süreci çok önemli ben üniversitede başlardım bu işe."

K14: *"Ayrıca formasyon denen olayı kaldırırdım. Çünkü adı öğretmen kendi öğretmen vasfını taşımayan birçok kişi var."*

Öğretmen özerklikleri ile ilgili karar alıcıların yapabilecekleri temasında "paydaşlara yönelik yapılabilecekler" alt temasında "velilere yönelik yapılabilecekler" kodu ve "velilerden kaynaklanan sorunları ortadan kaldırma" alt kodu ile tanımlanan öğretmen görüşleri şu şekildedir:

K3: *"Özerklik anlamında beni en çok zorlayan veli. Çocuk çok zorlamıyor. Çocuğu eğitebiliyorsun çünkü. Ama bir yetişkini bu konuda değiştirmek, yanlış yaptığını fark ettirebilmek kolay olmuyor. Bu anlamda öğretmenin otoritesini güçlendiren, veliye yaptırım gücü sağlayan kanuni düzenlemeler yapardım. Velinin öğretmene etkisini en aza indirecek düzenlemeler yapardım. Çocuğun yanlışını hatasını görüyoruz ve bunu söyleyebilmemiz lazım öğretmenler olarak. Ama biz bunu yaptığımızda veli ya bizle konuşmaya geliyor ya bizi şikâyet ediyor. Ben çocuğa kutu kola daha doğrusu kutu meyve suyu alma kantinden demişim. Veli gelip "Niye böyle dediniz?" diyor. Velinin burada "öğretmen dediyse bir nedeni vardır" diye düşünmesi lazım ama gelip soruyor. E küçük çocuk bunlar bu ürünler hem sağlıksız hem de içerken ağzını teneke kutuya kestirme riski var. Ben çocuğun iyiliği için bir şey söylemişim ama velim bundan bile rahatsız oluyor. Bu alanda öğretmeni güçlendirirdim. Veliye bu kadar alan tanımazdım."*

K5: *"Velilere daha çok bilinçlendirme programları zorunlu olarak yapılabilir. Bizim itibarımızı ve özerkliğimizi kaybetme nedenlerimizden biri velilerdir. Onların baskıları, şikâyetleri, gerekli gereksiz bilmişlikleri sonucu bu hale düştüğümüz için velileri bilinçlendirmek amacıyla bu tarz konferanslar mecburi katılım şartı ile yapılabilir. Çocuğu olan herkes katılmak zorunda gibi bir durum olursa daha farklı sonuçlar olabilir diye düşünüyorum."*

K14: *"CİMER'i herhalde yani öğretmen şikâyet hakkını falan kapatmakla başlardım. Bunun suiistimal edildiğini düşünüyorum. Tabi öğretmen mükemmeldir her şeyi iyi yapar demiyorum. Biraz önce meslektaşlarımızla ilgili*

sıkıntılardan bahsettim. Ama öğretmen şikâyet hattı öğretmeni itibarsızlaştıran öğrenci merkezli anlayışın yanlış anlaşılması ile öğretmenin değerini düşüren bir noktaya geldi."

Öğretmen özerklikleri ile ilgili karar alıcıların yapabilecekleri temasında "sistemle yönelik yapılabilecekler" alt temasında "fiziki imkânlarla ilgili yapılabilecekler" kodu ve "imkânları artırma" alt kodu ile tanımlanan öğretmen görüşleri şu şekildedir:

K1: *"Materyal konusunda öğretmenlere gerekli imkânı sağlardım."*

K4: *"Örnek vereyim, katlarda nöbetçiyken çocuklara bahçeye inin orada oynayın diyoruz ama bahçede çarpışıp düşme ihtimali daha yüksek. Bahçemiz küçücük. Öğretmen özerkliği diyoruz ama çocuğun daha en temek çocukluk hakkı olan oyun oynama özerkliği yok. Bizim toplumda çocuğa saygı duyulmaz. Çocukların oyun oynama hakkı diğer alanlardaki hakkı dikkate alınırsa okul ortamları daha güzel hale gelir ve özerklikle ilgili sorunlar da aşılır diye düşünüyorum."*

K6: *"Başka yerdeki okulların çok daha güzel imkânları olabiliyor. Bu eşitsizliği bitirecek çalışmalar yapardım. Her idareden okulun ihtiyaçlarını bildirmelerini isterdim. Ama bu ihtiyaçlar idare değil öğretmen tarafında belirlenip idareye bildirilecek idare de bu listeyi bana ulaştıracak. Eldeki imkânlar belli olacak ve buna göre ihtiyaç durumuna göre eldeki imkânlar ulaştırılacak. Derslerin işlenişindeki temel materyallerde eksiklik olmamasını sağlardım."*

Öğretmen özerklikleri ile ilgili karar alıcıların yapabilecekleri temasında "sistemle yönelik yapılabilecekler" alt temasında "fiziki imkânlarla ilgili yapılabilecekler" kodu ve "yeni derslikler/okullar yapılmalı- mevcutlar azalmalı" alt kodu ile tanımlanan öğretmen görüşleri şu şekildedir:

K2: *"Ben Milli Eğitim Bakanı olsaydım okullaşma oranını arttırmaya çalışırdım çünkü şu anda öğretmenlerin sınıf içinde bağımsız hareket etmesinin önündeki en önemli etkenlerden biri sınıf kalabalıklığı okul kalabalıklığı. Ben olsam hiçbir okulun 500 öğrenciden fazla öğrencisi olmasına müsaade etmezdim hemen o mahalleye o bölgeye yeniden bir okul yaptırırdım. Hem mevcutlar düşmüş olur bu anlamda bir rahatlar öğretmen hem de tekli öğretime dönülür sınıf üzerindeki tasarruf gücü bile artacaktır öğretmenin, yeni okullar yapılması durumunda.*

Sınıfını istediğin gibi planla arsın u düzeni yaparsın öğretim ilke ve yöntemleri, sınıf yönetimi dersinde öğrendiğimiz farklı oturma düzenlerini yapabilirsin. İkili öğretimde öğlenciysen sabahçı sabahçıysan öğlenci öğretmen geliyor senden sonra bu kez sıra düzeniyle oynayamıyorsun. Yine dersi işlerken farklı yöntem ve teknikleri uygulayabilirsin ama sınıf 40 kişilik olunca işte hatta kimi yerlerde 50 kişilik sınıflar var. Bu sınıflarda tek tip anlatım yapıyorsun mecbur farklı etkinlikler yapamıyorsun, farklı şekillerde ders işleyemiyorsun. Bu da senin özerkliğini kısıtlıyor. Mevcutlar düşük olsa daha farklı yöntem ve teknikler uygulayabilirsin daha farklı etkinlikler yapabilirsin. Yani her anlamda öğretmen daha özerk olur."

K4: *"Karar alıcıların yapabileceği en önemli şey binaları yeterli hale getirmek. Ben olsam bu konuda bir seferberlik ilan ederdim. Tamam, hepsini yıkıp yeniden yapamazsın ama ek binalar, üst katlara atölye alanları yaparak insanları bu bina konusunda alan konusunda rahatlatırdım."*

K14: *"Yine sınıf mevcutları da öğretmeni kısıtlıyor. Yeni okullar yapılmalı bu yüzden. Ayrıca öğrencilerin özel okul tercih etmek zorunda olmasının nedenleri düşünülüp devlet okullarında bu konuda düzenlemeler yapmak gerekir."*

Öğretmen özerklikleri ile ilgili karar alıcıların yapabilecekleri temasında "sistemle yönelik yapılabilecekler" alt temasında "yapılabilecek yönetsel hamleler" kodu ve "okullara yetki verme" alt kodu ile tanımlanan öğretmen görüşleri şu şekildedir:

K1: *"Mesela bugün bir ödüllendirme yapılıyor kaymakamlık başarı belgesi veriyor. Kaymakam öğretmenleri öğretmenin ne yaptığını bilemez ki yukarıdan birileri belge verin diyor onlar da dağıtıyorlar o belgeyi. Kaymakam bir programa katılıyor bir şey istiyor bu programı yapan bütün öğretmenlere belge verin diyor hâlbuki o öğretmen genel olarak belki de iyi bir öğretmen değil. Okullar eğer öğretmenlerine ödül verme belge verme özelliğine sahip olsa bu okula sağlanan bir özerklik eğitimde verimi arttırır bence."*

Öğretmen özerklikleri ile ilgili karar alıcıların yapabilecekleri temasında "sistemle yönelik yapılabilecekler" alt temasında "yapılabilecek yönetsel hamleler" kodu ve "Milli Eğitim Bakanı öğretmenlik deneyimi yaşamış olmalı" alt kodu ile tanımlanan öğretmen görüşleri şu şekildedir:

K5: *"Önceliğim kesinlikle bakanın bir öğretmen olması. Sahadan bir öğretmen olacak tabi bu, sadece lisanstan, yüksek lisanstan bahsetmiyorum. En az 10-15*

yıl sahada görev almış, öğrencilerin durumlarını farklı çevrelerde gözlemlemiş farklı şehir, ilçe ve köylerde çalışmış bir eğitimci bakan olsun isterdim. Bu durumda öğretmene nasıl ne kadar özerklik vereceğini iyi bilirdi bakan."

Öğretmen özerklikleri ile ilgili karar alıcıların yapabilecekleri temasında "sistemle yönelik yapılabilecekler" alt temasında "yapılabilecek yönetsel hamleler" kodu ve "program sorunlarını çözme" alt kodu ile tanımlanan öğretmen görüşleri şu şekildedir:

K13: *"Öğretim programı ile ilgili sorunlar olduğunu düşünüyorum. Fen bilimleri artık sayısal bir ders olmaktan çıkarıldı adeta. Hâlbuki bu hem çok yanlış hem de biz öğretmenlerin özerkliğini kısıtlıyor. İşlenmesi gerektiğini düşündüğüm hali ile dersleri işleyemiyorum. Çocuk sekizinci sınıfta fen bilimleri dersini görüyor bir tane bile matematiksel işlem yok. Çocuk dokuzuncu sınıfa geçiyor. Fizik kimya derslerini görünce şaşırıyor. Bunun daha önce gördüğü fen bilimleri dersleri ile hiç ilgisi olmadığını düşünüyor. Çocuklar bizde fen yapıyor kendini sayısalcı zannediyor ama mevcut programla bu fen dersinin sayısalla alakası yok. Okul için konuşursak öğretmenin yaptığı sınavların daha değerli olmasını sağlardım."*

Öğretmen özerklikleri ile ilgili karar alıcıların yapabilecekleri temasında "sistemle yönelik yapılabilecekler" alt temasında "yapılabilecek yönetsel hamleler" kodu ve "denetimle olumsuzlukları kontrol etme" alt kodu ile tanımlanan öğretmen görüşleri şu şekildedir:

K15: *"Ben denetim gerektiğini düşünüyorum. Özerkliği azaltmak için değil bu. Özerkliğin olumsuz tarafını kontrol altına almak, yok etmek için gerekli. Güzel şeyleri desteklerim, önünü açarım. Ama yok dersle alakasız film izletme, oyun izletme, derse geç gitme gibi özgürlük adı altında mesleğin gerekliliklerini yapmama durumu olursa bunun önüne geçmek gerekir. Bu özgürlük olumsuz bir özgürlük. Açıkçası bizim okulumuzda da böyle arkadaşlar var maalesef. Ben bir öğretmen olarak rahatsız oluyorum onların bu rahat yaklaşımlarından."*

BÖLÜM V: TARTIŞMA, SONUÇ VE ÖNERİLER

Bu bölüm altında araştırmanın "tartışma ve sonuçlar" bölümü ve "öneriler" bölümü yer almıştır.

5.1. Tartışma ve Sonuçlar

Çalışmada elde edilen bulgular; "öğretmen özerkliğinin tanımına ilişkin görüşler", "öğretmenlerin özerklik algısı ile ilgili görüşler", "öğretmen özerkliğinin olumlu ve olumsuz yönleri ile ilgili görüşler", "öğretmen özerkliğinin ideal hali ile ilgili görüşler", "öğretmen özerkliğini etkileyen öğretmen özellikleri ve durumlar", "okul yönetimi ve özerklik ile ilgili görüşler", "öğretmen özerkliği ile ilgili karar alıcıların yapabilecekleri ile ilgili görüşler" olmak üzere 7 ana temada incelenmiştir. Bu bölümde bulgulardan hareketle elde edilen sonuçlar ve bu sonuçların alanyazındaki çalışmalarla karşılaştırılması yapılmıştır.

5.1.1 Öğretmen özerkliğinin tanımına ilişkin tartışma ve sonuç

Öğretmen özerkliğine ilişkin sonuçlar, bulgulara göre şu başlıkları içermektedir:

- Planlamada, yöntem, teknik ve uygulamada özgürlük (K1, K3, K5, K6, K7, K11, K13, K14, K15, K16)
- Okul dışı etkinliklerde özgürlük (K9, K10, K15)
- Baskı altında olmama / Dış etken olmaması (K1, K2, K5, K13, K14, K15)
- Bağımsızlık (K4, K8, K15)
- Kanun kural ve yönetmeliklere, uyma (K4, K6, K9, K11, K16)
- Müfredata uyma (K3)

Öğretmen görüşlerine bakıldığında katılımcılara göre öğretmen özerkliği tanımı, öğretmenlerin; sınırlar dâhilinde, baskılardan arınmış bir halde, planlamalarında, yöntem-tekniklerinde ve okul dışı etkinliklerde özgür, bağımsız hareket edebilmesi olarak yapılabilir. İlgili alanyazın ile karşılaştırıldığında Little (1990), özerkliğin öğretmenlerin sorgulanmadan tercihlerini uygulayabilmesi olduğunu belirtmektedir. Bu ifade çalışma bulguları ile örtüşmektedir. Aynı şekilde Yirci (2017) de özerkliği öğretmenlerin kendi kararlarını alabilmeleri olarak tanımlamaktadır. Yu-hong ve Ting (2012) özerkliği, öğretmenlerin öğretimleri üzerindeki kontrolü olarak ifade etmektedir. Erss (2017) özerkliği müfredat tarafından öğretmene açılan alan, esneklik olarak belirtmektedir. Yine Ayral vd. (2014) özerkliği öğretmenin yetki ve sorumluluk sahibi olması olarak ifade etmişlerdir. Bu çalışmaların çalışmamızla benzer ifadeler barındırdığı anlaşılmaktadır. Ayrıca Özbey-Demir

(2022) özerkliğin yanlış yorumlanmaması tam bağımsızlık gibi ele alınmaması gerektiğini belirtmiştir. Bu ifade de bu çalışmada öğretmenlerimizin belirttiği ‘’kanun kural ve yönetmeliklere uyma ve müfredata uyma’’ ifadelerini desteklemektedir. Altındağ (2022) mevzuatın öğretmen özerkliğini tamamen yok ettiğini belirtmektedir. Bu ifade de araştırma bulgularınca desteklenmektedir. Uğurlu ve Qahramanova (2016) öğretmenlerin özerkliği tanımlarken an fazla sınıf içi uygulamaları ele aldıklarını belirtmişlerdir. Planlama, yöntem-teknik ve uygulamada özgürlük tanımlaması ile görüş bildiren öğretmenlere bakıldığında bu ifade bu çalışmada da desteklenmektedir. Sonuç olarak öğretmenler özerkliği; mesleklerine dair özgürlükler olarak görseler de tam bir bağımsızlık hali olarak değil belirli sınırlar içinde hareket alanına sahip olmaları olarak ele almaktadırlar. Bu da mesleğin sorumlulukları ve devlet memurluğu düşünüldüğünde ve devletin kuşatıcı yapısı hesaba katıldığında son derece anlaşılır bir durumdur.

5.1.2 Öğretmenlerin özerklik algılarına ilişkin tartışma ve sonuç

Öğretmen özerk algılarına ilişkin sonuçlar, bulgulara göre şu başlıkları içermektedir:

- Özerk hissetmemekte (K1, K4, K5, K7, K8, K9, K10, K12, K13, K14, K15, K16)
- Özerk hissediyor (K2, K3, K6)
- Sınıf içinde özerk (K1, K12, K14)
- İş yoğunluğu - zaman sıkıntısı, müfredat- yıllık plan (K2, K4, K7, K8, K12, K13, K15)
- Mevcutlar (K2, K3, K6, K7, K14, K16)
- Kitap, materyal, imkân (K2, K7, K8 K12, K15)
- Kanunlar, devlet memurluğu (K1, K9, K12, K16)
- MEB, veli, idare, zümre vd. baskısı (K2, K4, K5, K7, K8, K14, K15, K16)
- İsteklilik (K9, K10, K11)

Bulgular arasında öğretmenlerin kendilerini özerk hissetmedikleri ifadesi yer almaktadır. Araştırmada yer alan bir grup öğretmene göre ise öğretmenler özerk hissetmektedir. Bozkurt ve Kara (2022)’nın özerkliğin olması gereken seviyede olmadığı sonucunu paylaşmaktadır. Dinçer (2019)’in dil öğretmenlerinin özerkliğinin düşük olduğunu belirtmektedirler. Lundström (2015) 1980’li yıllardan bu yana gitgide öğretmen özerkliğinin azaldığını belirtmektedir. Kurtuluş (2023) öğretmenlerin orta düzeyde özerklik algısına sahip olduklarını belirtmektedirler. Yazıcı (2016), Akgöz (2024), Bütün (2020), Kürkçü ve Köşterelioğlu (2020) öğretmenlerin ortalama üzeri bir özerklik algısına sahip oldukları sonucunu paylaşmaktadırlar. Yorulmaz, Çolak ve Çiçek-Sağlam (2018), Üzüm (2014), Kürkçü (2019), Öztürk-Dursun(2024), Gürsoy (2020), Arkaltı-Gültaktı (2020), Fırat (2021), Erbek (2023), Erdem

(2023), Ünlü ve Çakar-Özkan (2023), Kuloğlu (2023), Demir (2023), Tümkaya ve Demirden (2023), Boser ve Hanna (2014), öğretmen özerkliğinin yüksek olarak algılandığı sonuçlarını ifade etmektedirler. Yurdakul vd. (2016) ise öğretmenlerin %54,2'sinin özerk, %21,3'ünün özerk olmama hissine sahip olduğunu, %24,2'sininse özerklik olup olmadıkları konusunda kararsız olduğunu belirtmektedirler. Bu çalışmaların birçoğu öğretmenlerin özerklik algılarını yüksek bir kısmı ortalama üzeri olarak ifade etmektedir. Yine öğretmen özerklik algısını ortalama ve düşük düzeyde ifade eden araştırmalar da mevcuttur. Bu çalışmada öğretmenlerin çoğu ifadelerinde özerk olmadıklarını belirtmekteyken sınırda hisseden ve özerk hisseden öğretmenler olduğu da görülmektedir. Bunun nedenleri düşünülecek olursa gerçekten öğretmenlere sağlanan özerklikte çeşitli etkenler farklılık yaratabilir. Bu da özerklik algılarını etkileyebilir. Yine şu da göz ardı edilmemelidir ki algı beklentilerle de ilgilidir. Yani çok yüksek bir özerklik beklentisi olan bir öğretmen çok düşük bir özerklik beklentisi olan öğretmenle aynı şartlar içinde çalışıyorsa düşük beklentili öğretmen kendisini özerk hissediyorken beklentisi yüksek öğretmen kendisini kısıtlanmış hissedebilir.

Araştırmamızın bulguları arasında öğretmenlerin sınıf içinde özerk olduğu ifadesi yer almaktadır. Subaşı (2022) Öğretmenlerin kendilerini en özerk hissettikleri özerklik boyutunun öğretme süreci olduğunu vurgulamaktadır. Bu boyut eğitim ve sınıf yönetimi ile ilgili özerkliğe işaret etmektedir. Fidan (2024)'ın öğretmenlerin; öğretim süreci, öğretim programı ve mesleki iletişim özerkliği boyutlarında özerklik algılarının çok yüksek düzeyde olduğu sonuçları ile örtüşmektedir. Yine Yıldız, Günay ve Özbilen (2021) öğretmenlerin müfredat özerkliklerinin yüksek olduğu belirmektedirler. Bu da sınıf içi özerklik ile ilişkilendirilebilecek bir durumdur. Demir (2023) öğretmenlerin özerk olduklarını ifade ederken en yüksek özerklik boyutunun öğretim özerkliği olduğunu belirtmektedir. Yılmaz vd. (2024) öğretim özerkliği boyutunun ortalama üzerinde olduğunu belirtmektedirler. Öztürk (2012), öğretmenlerin dersleri planlamada kısıtlı bir rolü olduğunu, ders kitaplarına bağlı olduklarını, buna karşın derslerde kişisel tercihlerini planlara nazaran daha fazla ortaya koyduklarını ancak bunun da öğrenci ihtiyaçlarını karşılayamadığını belirtmektedir. Genel olarak bulgularımızda da öğretmenlerin özerkliğin diğer alanlarına kıyasla sınıf içi ile ilgili konularda daha özerk oldukları anlaşılmaktadır. Burada öğretmenlerin, sınıf içini kendi kararları ile ilgili bir alan olarak görmeleri ve dış etkenleri bertaraf etmede daha yüksek bir istek halinde olmaları etkin olmuş olabilir. Ayrıca de okul idarecilerinin bu konulara daha az müdahil olmaları da sınıf içindeki özerkliğin artmasını desteklemekte olabilir. Bu durum genel olarak öğretmenin bu alanına diğer paydaşlarca daha fazla saygı duyulduğunu düşündürebilir.

Bulgulara göre öğretmenler, iş yoğunluğu, zaman sıkıntısı ve yıllık plan baskısından şikâyet etmektedirler. Bu sonuç, Yolcu (2019)'nun öğretmenlerin çoğunluğu öğretim yöntem ve tekniklerini farklılaştırmada, farklı etkinlikler yapmada, öğrencilerini eğitim süreçlerine aktif olarak katmada kendilerini yeterli görürken bazıları sınıf ve zaman yönetimi konularında ve tüm öğrencileri öğrenme süreçlerine katabilme konusunda kendilerini yetersiz görmektedirler, görüşü ile örtüşmektedir. Erss vd. (2016) standart testler yüzünden müfredatın final sınavlarına doğru giderek daraldığını ve öğretmen özerkliğinin azaldığını ifade etmektedirler. Mustafa ve Cullinford (2008) da öğretmenlerin ders kitaplarını bitirme baskısı hissettiklerini belirtmektedir. Arslan-Şakar (2013)'a göre ortaokul İnglizce öğretmenleri merkezi sınav baskısı sebebiyle kendilerini özerk hissedememektedirler. Bümen (2019)'e göre merkezi sınavlar öğretmen özerkliği azaltmaktadır. Ayrıca öğretmenlerden müfredata harfiyen uymaları beklenmektedir. Parcerisa, Verger ve Browes (2022) de ölçme değerlendirmedeki standartlaşmanın öğretmen özerkliğini düşürdüğü sonucu alanyazında yer almaktadır. Öztürk (2012) yıllık plan hazırlamadaki öğretmen rolünün sınır olduğunu, müfredatın kısıtlayıcı olduğunu, öğretmenlerin bu sınırların üzerinde bir özerklik davranışı gösterdiğini fakat bunun dahi öğrenci ihtiyaçlarına cevap verir yeterlikte olmadığını belirtmektedir. Pearson ve Moomaw (2005) müfredatta verilen özerkliğin öğretmenlerin stresini azalttığını belirtmişlerdir. Narayanan vd. (2024) ise hazır ders planı ve materyallerinin öğretmenlerin bu alanda işini kolaylaştırarak yükünü aldığı ve bu sebeple de özerklikle ilgili olarak da olumsuz bir sonuç yaratmadıkları sonucu da yer almaktadır. Steen-Olsen ve Eikseth (2010) öğretmenlerin zaman yetersizliğinden şikâyetçi oldukları ve bu yetersizliğin mesleki özerkliği olumsuz etkilediğini belirtmektedirler. Frostenson (2015)'a göre öğretmenler kazanım süreleri ile ilgili bazen kendilerince düzenlemeler yaparak kendilerine özerk bir alan açmaktadırlar. Sonuç olarak bakıldığında alanyazındaki birçok araştırma da bu çalışma gibi öğretmenlerin zaman yetiştirme ve müfredata bağlı kalma ile ilgili sorunlar yüzünden yeterince özerk hissedemediklerini ifade etmektedir. Ancak öğretmenler bazen kendilerine bu müfredatın sağladığı sınırlar ölçüsünde bir özerklik alanı açabilmekte bazen de müfredatın çizdiği sınırları aşarak bir özerklik elde etmektedirler. Burada zaman yetiştirememenin temel nedeni müfredat yoğunluğu ve sınav konularının yoğunluğu olarak göze çarpmaktadır.

Araştırma bulgularında yer alan bazı öğretmen görüşlerine göre öğretmenler sınıf mevcutlarının kalabalıklığını özerklikle ilgili bir sorun olarak ele almaktadırlar. Bu sonuç, Yıldırım(2017)'ın öğretmenlerin özerklikle ilgili sorunlarından birinin de sınıf mevcutları olduğu, kalabalık mevcutların öğretmenlerin özerkliğini kısıtladığı görüşü ile örtüşmektedir.

Bu sonucu yorumlamak gerekirse öğretmenler kendi doğrularını uygulamak için hem fiziksel alan hem de zamana ihtiyaç duymaktadır. Bu anlamda mevcutlar arttıkça alan ve zaman daralmaktadır. Burada, kalabalık sınıflarda öğretim yöntem ve tekniklerinde, etkinliklerde, rehberlik faaliyetlerinde kısıtlanmışlık hissi olacağı anlaşılmaktadır. Tam tersi düşük mevcutlar ise öğretmene bir özerklik sağlamaktadır. Bu görüşlerin oluşmasında öğretmenlerin genelde kalabalık mevcutlu bölgelerde öğretmenlik yapıyor olmaları etkili olmuş olabilir. Bu kalabalık sınıflarda çalışma durumundan kaynaklı sorunlar yaşayan öğretmenler de doğal olarak bu durumu da özerkliklerinin önünde bir engel olarak yorumlayabilirler.

Araştırma bulgularında yer alan bazı öğretmen görüşlerine göre öğretmenler, imkânlar ve ders materyallerinin özerkliklerini etkilediğini ifade etmektedirler. Özaslan (2012) da öğretmenlerin materyal kullanımında özerklik talep ettiklerini belirtmektedir. Yine Öztürk (2012)'ün ders kitapları yoluyla öğretmen özerkliğinin kısıtlandığı ifadesi de bu bulgu ile ilgilidir. Erss (2015)'göre öğretmenler özerkliği açıklarken kaynakların (zaman, para, ders araçları, yeterlilik) etkisinden de söz edilmektedirler. Araştırmamızın bu sonucu bu çalışmaları desteklemektedir. Demir (2023)'e göre öğretmenlere fiziki imkânlar sağlanması onların motivasyonunu artıracaktır. Yolcu (2019)'ya göre materyal bulunma durumu programa dair genel özerklik ve özerkliğin alt boyutlarının hiçbirinde anlamlı bir farklılık ortaya koymamaktadır. Bu çalışmada görüşme yapılan öğretmenlerin İstanbul/Esenler, Konya/Yunak Gaziantep ve Van/Bahçesaray şehirlerinde olduğu düşünülürse bu şehirlerde çeşitli imkânsızlıklar sebebiyle kalabalık mevcutlar, velilerin ders kitabı dışında materyal alımında güçlük yaşıyor olmaları, okulların ve sınıfların laboratuvar, spor salonu imkânlarından yoksun olması gibi durumlar bu görüşlerin oluşmasında etkili olmuş olabilir. Yine özel okullarda bu imkânların var olduğu ve bu durumun özerkliği artırdığı ifadesinin de bulgularda yer adlığı düşünülürse öğretmenlerin özerk hareket edebilmeleri adına fiziki şartların ve materyallerin önemli olduğunu düşündükleri anlaşılabilir.

Araştırma bulgularında yer alan bazı öğretmen görüşlerine göre yasalar ve memur olmaktan kaynaklı durumlar öğretmen özerkliğini etkilemektedir. Hyslop-Margison ve Sears (2010) ABD'de uygulanan yasalar sonucunda öğretmenlerin sorumluluk almaktan kaçındığını ifade etmektedir. Lennert da Silve (2022) öğretmenlerin özerkliği devlet yönetimi ile ilişkili olan karar verme ve kontrol kavramları çerçevesinde ele aldıklarını ifade etmektedir. Hammersley-Fletcher vd. (2021) Türkiye'de evrak işi yoğunluğu ile hesap verebilirliğin sağlanmaya çalışıldığını, öğretmen rollerinin net sınırlarla çizildiğini ve eğitimle ilgili karar alma süreçlerine öğretmenlerin katılmadığını ve bunun da öğretmenlerde hayal kırıklığı

yarattığını ifade etmektedir. Burada özellikle kadrolu öğretmenlerin birer memur olarak belirli sınırlarla kuşatılmış hissettikleri anlaşılmaktadır. Öyle ki genel görüşlere tezat oluşturacak şekilde ücretli öğretmenlerin kadrolu memur olmamalarından kaynaklı özerk hareket ettiklerini belirten öğretmen görüşleri dahi vardır. Bu bağlamda öğretmenler özellikle yasak olan konularda, soruşturma geçirme korkusu ile sorumluluk almaktan kaçınmaktadırlar.

Araştırma bulgularında yer alan bazı öğretmen görüşlerine göre paydaşlardan gelen baskılar, öğretmen özerkliğini etkilemektedir. Bu bulgular, Roth (2014)'un çeşitli dış baskılar olduğu ve baskılayıcı çevrenin öğretmen özerkliğini etkilediği ifadesini desteklemektedir. Arslan-Şakar (2013) ve Parcerisa vd. (2022) da sınav sonuçları ile ilgili öğretmenlere baskılar olabileceğinden bahsetmektedirler. Sevinç (2021) merkezi yönetimin sert tutumunun öğretmen özerkliğini engellediğini belirtmektedir. Avcı (2022) öğretmenlerin hem veli ve meslektaşlarından öğretmenlikleri ile ilgili baskı gördüklerini hem de öğretmenlerin öğrenci çıktılarını bir öz değerlendirme aracına dönüştürerek kendilerine baskı uyguladıklarını belirtmektedir. Öğretmen özerkliğinde velinin rolünü anlatan bir diğer çalışmada Işık (2022) veli sosyo-ekonomik düzeyin yüksek olan okullarda çalışan öğretmenlerin diğer gruplara göre daha özerk olduğunu ortaya koymaktadır. Atmaca (2022)'ya göre toplumsal güvenin düşüklüğü de öğretmen özerkliğine etki etmektedir. Bu bağlamda özerklikle toplumsal bir baskıdan söz edilebilir. Bu literatürün aksine Tadic (2015) ise baskı ile öğretmen özerkliği arasında negatif bir ilişki tespit edemediğini belirtmektedir. Bu bilgiler ışığında öğretmenlerin çeşitli paydaşlardan baskılar görmeyi özerkliklerini azaltmakta olan bir durum olarak ele aldıkları anlaşılmaktadır. Tadic ile farklı sonuçlar çıkması ülkeler arası farklılıklardan kaynaklanmakta olabilir. Baskıların sınav sonuçları ve öğrenci davranışları temelli olduğu katılımcı ifadelerinde öne çıkmaktadır. Öğretmenlerin bir meslek uzmanı olarak kendilerini gördüklerini düşünürsek işlerine dair kötü yorumlar ve yüksek beklentilerden etkilenebilir, merkezi sınavlar yüzünden oluşan rekabetçi kültürün etkisi ile üzerlerinde bir baskı hissediyor olabilirler.

Araştırma bulgularında yer alan bazı öğretmen görüşlerine göre öğretmen, özerkliği talep etmelidir. Bu ifade genel olarak özerkliğin merkezi yapı tarafından ya da birileri tarafından verilmeyeceği öğretmenin talepkâr olmasını ifade etmektedir. Sevinç (2021) 20-29 yaş arası öğretmenlerin daha fazla özerklik talebinde olduğunu ifade etmektedir. Bu farklılık düşünüldüğünde özerklik ve özerklik algısı konusunda talebin de bir unsur olarak ele alınması gerektiği anlaşılmaktadır. Zira özerklik talebi olmayan bir öğretmen ne kadar kısıtlanırsa kısıtlansın kendini özerk hissedemeyeceği gibi aşırı özerklik talebinde olan bir öğretmen ise kendisine üst düzey bir özerklik sağlansa dahi özerklik algısının düşük olduğunu belirtebilir.

Ayrıca diğer başlıklar da düşünülürse devlet okulları özelinde kimsenin risk almak istememesinden kaynaklı bir kısıtlama hali olabilir buna karşı özerk hareket edebilmek için talepkâr olunması gerekebilir.

5.1.3. Öğretmen özerkliğinin olumlu ve olumsuz yönlerine ilişkin tartışma ve sonuç

Öğretmen özerkliğinin olumlu ve olumsuz yönlerine ilişkin sonuçlar, bulgulara göre şu başlıkları içermektedir:

- Kişilik özellikleri ve karakterin belirleyici olması (K2,K3,K4, K9, K10)
- Verim, başarı artar (K2, K3, K4, K6, K7, K13, K14, K16)
- Olumlu yönü daha çok (K1, K8, K10, K16)
- Öğretmen gelişimi (K5, K12)
- Meslek itibarı artar (K14)
- Farklı becerilere sahip öğrenci yetiştirme (K5)
- Suistimal ve yanlış kullanım (K2, K5, K11, K13, K14, K15, K16)
- Öğretmen yetersizlikleri (K4, K6, K10)
- İdeoloji, siyasi yönelim, cemaat, tarikat vb. (K7, K8, K9, K12, K16)
- Eğitimde eşitlik ve birliği azaltır (K3)

Araştırma bulgularında yer alan bazı öğretmen görüşlerine göre özerkliğin olumlu veya olumsuz sonuçlar doğurmasında kişisel özellikler önemlidir. Erss (2015) özerkliği tanımlarken kişisel faktörleri de içerdiğini belirtmektedir. Demir ve Selvi (2023) kültürel zekâ seviyelerindeki artış özerklik seviyesindeki artışı desteklemektedir. Eren (2020) farklı kültürlerden gelen öğretmenlerin özerkliği farklı yorumladıklarını ifade etmektedir. Bulguların bu çalışmaları desteklediği anlaşılmaktadır. Öğretmenler özellikle ahlaklılık iş etiğine sahip olma, sorumluluk sahibi olma gibi kişisel özelliklerin özerkliğin sonuçlarının olumlu mu olumsuz mu olacağını belirlediğini düşünmektedir. İnsanların farklı özelliklere sahip olması ve yine bu anlamda farklı davranışlar gösteren insanları gözlemlemiş olmaları bu bulguların ortaya çıkmasına neden olmuş olabilir.

Araştırma bulgularında yer alan bazı öğretmen görüşlerine göre özerklik olursa başarı ve verim artar. Smith (2003), Sehrawat (2014), Grant, Hann vd. (2020), Ertürk (2021), Özbey-Demir (2022), Akgöz (2024) özerkliğin verimi artıracağını, Özaslan (2012) özerklik olmadığında verimin düşeceğini belirtmektedir. Yazıcı (2016) öğretmen özerkliği ile öğrenci özerkliği arasında pozitif ilişkiden söz etmektedir. Iwata (2013) öğretmen özerkliğinin öğrenci yaratıcılığını artırdığını belirtmektedir. Jerrim vd. (2023) ise öğretmen özerkliği ile öğrenci

başarısı arasında bir ilişki bulunmadığını belirtmektedir. Araştırmamızda ve aynı görüşü paylaşan çalışmalarda öğretmenin bir uzman olarak özgür hareket ettiğinde daha başarılı bir öğretim çıktısı olacağı beklentileri göze çarpmaktadır. Bunun kaynağı olarak katılımcı öğretmenlerin meslek uzmanları olarak kendilerine ve meslektaşlarına güvenmeleri ifade edilebilir.

Araştırma bulguları arasında özerkliğin olumlu yönü çoktur, görüşü yaygındır. Ayrıca bulgular arasında yer alan özerklik öğretmeni mesleki açıdan geliştirir ve öğretmen özerkliği öğrenci farklılıklarına katkı sunar, özerklik meslek itibarını artırır sonuçları da olumlu olması sebebiyle birlikte değerlendirilecektir. Öğretmenlerin, öğrencilerin durum ve ihtiyaçlarına göre eğitimi şekillendirebilme özerkliği olursa öğrenci başarısı artacaktır. Genel olarak öğrenmeleri istenen konuda süreci içselleştirmelerini sağlayacağı için mesleki gelişim açısından verimin artmasını sağlayacaktır (Smith, 2003), ifadesi ile örtüşmektedir. Pearson ve Moomaw (2005)'a göre öğretmen özerkliği arttıkça öğretmenin kendinde hissettiği güç ve öğretmen profesyonelliği artmaktadır. Özerklik ile iş tatmini arasında pozitif ilişki vardır (Bucak vd. 2023). Özerklikle örgütsel sessizlik arasında negatif ilişki vardır (Yolcu, 2021). Öğretmen özerkliği ile öğretmen adanmışlığı arasındaki yüksek ilişki de düşünüldüğünde öğretmen özerkliğine gerekli ehemmiyetin verilmesi faydalı sonuçlar yaratacaktır (Ertürk, 2021). Kürkçü ve Köstereliоğlu (2023) akademik iyimserlik ile özerklik arasında pozitif bir ilişkinin vardığını belirtmektedirler. Genç (2022)'e göre özerklikle profesyonellik ve öz yeterlilik arasında pozitif ilişki vardır. Demir (2023) özerklik sağlanmasının öğretmenlerin çalıştıkları okulda çalışmaya devam etme isteklerini artırdığını belirtmektedir. Wu (2015) öğretmen özerkliğinin okul değeri ve öğretmen motivasyonunu artırdığını belirtmektedir. Serin ve Bozdağ (2022) öğretim süreci ve mesleki iletişim özerkliğinin teknoloji kullanımı tutumunu açıklar halde olduğunu belirtmektedir. Çakalcı (2019) özerkliğin yeniliklere karşı istekli olma ve mesleki gelişime katkı sağladığını belirtmektedir. Dinçer (2019) özerklik ile iş tatminin arasında bir ilişki olmadığını belirtmektedir Katz ve Shahar (2015)' göre öğretmenler özerk olduklarında motive olduklarını ifade etmektedirler. Kengatharan (2020)'a göre özerklik öğretmenin iş memnuniyetini artırmaktadır. Peng vd. (2022)'ne göre öğretmen özerkliği iş tatmini, zihinsel sağlık ve öğretim etkinliği ile güçlü ilişkiler içindedir. Kavgacı ve Çalık (2017) okulda sağlanan özerkliğin öğretmenlerin özyeterliklerini artırdığı ve işleri ile ilgilenmelerini olumlu etkilediğini belirtmektedir. Nyugen vd. (2021)'e göre sınıf özerkliği öğretmenlerin yenilikçi özelliklerini artırır. Azari-Noughabi ve Amirian, (2020)'e göre öğretmen özerkliği öğretmenlerin öz düzenleme becerilerini de etkilemektedir. Özaslan(2015)'ın özerk

olunmadığında öğretmen itibarının azaldığı sonucu da araştırmamızca desteklenmektedir. Bunlara karşın Esfandiari ve Kamali (2016) öğretmen özerkliği ile iş tatmini arasında negatif bir ilişki olduğu ifade etmektedir. Bu araştırmanın bu sonucu vermesinin nedeni işinden tatmin olmayan öğretmenlerin işlerinin gereğini önemsemeden istedikleri gibi davranmaları yani özerkliği yanlış yorumlamaları olabilir. Araştırmaların çoğunda bu çalışmada olduğu gibi öğretmen özerkliğinin olumlu yönleri vurgulanmaktadır. Bu yönler iş tatmini, öğretmenin mesleki gelişimi, derslerin öğrencilere göre düzenlenebilmesi ve öğretmenliğin itibarının yükselmesi olarak ifade edilebilir. Yine bir başka başlıkta ele alınan verimin artacağı ifadesi özerkliğin bir başka olumlu sonucudur. Kısacası öğretmenlere göre özerkliğin birçok olumlu sonucu olduğu anlaşılmaktadır.

Araştırma bulgularında yer alan bazı öğretmen görüşlerine özerklik suiistimal edilebilir, yanlış kullanılabilir ve ideolojik eğilimler, siyasi yönelimler, cemaat vb. bağlılıklar özerklik olduğunda sorun yaratabilir sonuçları birlikte ele alınacaktır. Bu ifade, Boser ve Hanna (2014)'ya göre ABD'de hemen bütün eyaletlerde öğretmenlerin %80den fazlası özerk olduklarını düşünmektedir. Araştırmacıya göre özerklik az değil aksine fazla bir düzeydedir. Bu kadar özerklik olması bir meslekle ilgili ortak bilgi birikimini, değerleri ortadan kaldırmaktadır, sonucu ile örtüşmektedir. Bu araştırma bilinçli bir kötü niyetten çok istenmeyen bir kötü sonuç, yanlış kullanıma vurgu yapmaktadır. Bu anlaşılabilir bir ifadedir. Bu çalışmada ise bulgularda özerkliğin özellikle çalışmaktan, mesleğinin gereklerini yerine getirmekten kaçınan iş ahlakının gereklerini yerine getirmeyen öğretmenler olabileceğinden bahsedilmektedir. Bulgularda yer verilen bir başka başlık olan sınırlar olmalı ifadesi de aslında bu endişe ile ilişkilidir. Yine özerklikle ilgili ideolojik eğilimler ve cemaat bağlılıkları gibi korkular da Türkiye'nin içinde bulunduğu politik durumlar ve siyasi geçmişi düşünüldüğünde anlaşılır bir hal almaktadır.

Araştırma bulgularında yer alan bazı öğretmen görüşlerine yetersiz olduğu durumlarda özerklik olumsuz sonuçlar doğurur. Işık, (2022)'a göre özerklik yüksek uzmanlık beklentisine sahip öğretmenler için kendini geliştirme ve verimli olma aracı olabilecekken düşük uzmanlık beklentisine sahip öğretmenler için bir sorumluklardan kaçma aracına dönüşebilir. Ertay (2022) pandemi sürecinde EBA kullanma yeterliliği ile öğretmen özerkliği arasında ilişki olduğundan söz etmektedir. Yirci (2017) öğretmenlerin özerkliğini etkileyen birçok faktör olduğunu ancak en büyük etkenin öğretmenlerin kendisi olduğunu, öğretmenleri geliştirecek hizmet içi eğitim faaliyetlerinin planlanması gerektiğini belirtmektedir. Burada özerkliğin olumlu sonuçlar yaratabilmesi için öğretmen yeterliliklerinin de artırılması gerektiği anlaşılmaktadır. Buna

paralel şekilde öğretmenler karar alıcılara önerileri sorulduğunda da öğretmen yetiştirme süreçlerinde iyileştirici adımlar atılması gerektiğini ifade etmişlerdir.

Araştırma bulgularında yer alan bazı öğretmen görüşlerine, eğitim birliğine ve eşitliğe zarar verebilir. ABD'de öğretmenlere birincil derecede sorumluluk verilmesi sınıflar, okullar ve sistemler arasında eğitimle ilgili farklı sonuçlar ortaya çıkmasına neden olmuştur. (Lyle ve Peurach, 2024). Burada öğretmenlerin kendi kararlarını işe koşmalarının eğitim sürecini ve çıktılarını farklılaştıracağı beklentisi anlaşılmaktadır. Bu da çok tabii bir düşüncedir. Zira rutin dışı, sınırlar dışı hareket yine eğitimle ilgili de farklılıkları da beraberinde getirecektir. Bu çalışmanın bulguları arasında yer alan öğrenci farklılıklarının destekleneceği ifadesi de bu sonucu desteklemektedir.

5.1.4. Öğretmen özerkliğinin ideal haline ilişkin tartışma ve sonuç

Öğretmen özerkliğinin ideal haline ilişkin sonuçlar, bulgulara göre şu başlıkları içermektedir:

- Sınır olmalı (K2, K3, K7, K9, K12, K13, K14, K15)
- Müfredat sınırı aşılmamalı (K1, K11, K16)
- Müfredat, ve kitaplarla ilgili özerklikler (K2, K4, K6, K7)
- Dersi ve sınıf ortamını düzenlemede özerk olunmalı (K1, K4)
- Veli müdahalesi olmamalı (K2, K15)
- Okul dışında özerkliği kullanmak (K10)
- Sınıfta bırakma ve disiplin konularında özerklik (K6, K8, K13, K14)

Araştırma bulgularında yer alan bazı öğretmen görüşlerine göre sınırsız özgürlük olmamalı, sınırlar olmalı ve müfredatın sınırları da aşılmamalıdır. Tokgöz-Can ve Bümen (2021)'in ideal özerklik ifadesinde kendine yer bulan müfredatın detaylı olarak belirtilmesi ama öğretmene bu müfredatı esnek bir şekilde uyarlama imkanı sunulması bu görüşü desteklemektedir. Erss (2018)'e göre Almanya ve Estonya'daki öğretmenler özerkliğin sınırları olması gerektiğini ifade etmektedirler. Yi (2017), öğrenci özerkliği, öğretmen özerkliği ve okul yöneticilerinin özerkliği arasında ideal bir dengenin kurulması gerektiğini belirtmektedir. Araştırmacı, özerkliğin doğası konusunda ortak bir anlayışın önemli olduğu belirtmektedir. Öğretmenlerin sınırlar olmadığında hedeflere uymayan, öğretmenlikle ve eğitimle örtüşmeyen öğretmen davranışları olabileceği ifadelerinin bulgularda olduğu düşünülürse sınırların olması gerektiği ifadesi anlam bulacaktır.

Araştırma bulgularında yer alan bazı öğretmen görüşlerine göre öğretmenler; müfredat, kitap ve ders materyali seçimi ile ilgili özerk olmalıdır. Yıldırım (2017)'a göre öğretmenlere ders kitapları ve derslerin temposu konularında özerklik sağlanmalıdır. Yine bu araştımanın bir başka bölümünde yer alan, Mustafa ve Cullinford (2008) ders materyali/kitabı kullanım zorunluluğun öğretmen özerkliğini etkilediği ve Pearson ve Moomaw (2005) müfredatın öğretmen özerkliğini etkilediği ifadeleri bu sonucu desteklemektedir. Narayanan vd. (2024) ise bu görüşün aksine hazır müfredat, ders materyali ve kitaplarının öğretmenin işini kolaylaştırdığı için öğretmenlerin bunları özerklik azaltıcı olgular olarak ele almadıklarını belirtmektedir. Araştırma bulgularının geneli ve diğer atıf yapılan araştırmalar düşünüldüğünde öğretmenler müfredat, kitap ve ders materyali konusunda bir özerklik talep etmekte ve fakat bu sonsuz ve desteksiz bir özerklik talebi olmamaktadır. Seçimli müfredat ve materyal/kitap isteyen öğretmenler bulunmaktadır. Burada tercih hakkı ve tercihe sunulan müfredat materyal ve kitaplarda kaliteli içerikler istendiği anlaşılmaktadır.

Araştırma bulgularında yer alan bazı öğretmen görüşlerine göre öğretmenler; dersle ilgili konularda ve sınıf ortamını düzenlemede özerk olmalıdır. Bu sonuçla ilişkili araştırmalar; ders içindeki öğretim süreçleri özerkliğinin ideali en yüksek seviyededir (Sevinç, 2021), Öğretmenlere göre özerkliğin ideal halinde, bir müfredat öğretimin tüm adımlarını detaylı bir şekilde sunar ama bunun yanında bu müfredatı esnek bir şekilde uyarlama fırsatları sağlar (Tokgöz Can ve Bümen, 2021). Bu çalışmada ve alanyazındaki çalışmalarda öğretmenlerin sınıf içindeki iş ve işleyişle ilgili olarak en yüksek seviyede özerklik istedikleri anlaşılmaktadır. Öğretmenlerin sınıf içi konuları en kendilerine bağlı ve işlerine en son karışılabilecek konu olarak gördükleri için böyle bir sonuç çıkmış olabilir.

Araştırma bulgularında yer alan bazı öğretmen görüşlerine göre veli müdahalesi olmamalıdır. Bu sonuç öğretmen özerklik algısını etkileyen faktörlerde kendine yer bulan veli baskısı ile birlikte düşünülmelidir. Burada Avcı (2022)'nın veli baskısının özerkliği olumsuz etkilediği ifadesi tekrar edilebilir. Işık (2022)'ın çalışmasından da öğretmenlere velilerden bir baskı olduğu anlaşılabilir. Bunlar düşünüldüğünde öğretmenlerin baskı istememeleri sonucunun çıkması anlamlı olmaktadır. Günümüzde sınıf whatsapp grupları vb.da varlığı ile eğitimle ilgili süreçlerin daha fazla içinde olan velilerin öğretmenlerin işlerine müdahil olduğu öğretmenlerce düşünülüyor olabilir. Yine görüşmeler sırasında okul yöneticisinin de aktardığı üzere veliler öğretmenleri şikâyet etmek için okul yönetimlerine sık sık başvurmaktadır. Bu durum da öğretmen görüşlerinde veli müdahalesi olmamalıdır görüşüne ışık tutmaktadır.

Araştırma bulgularında yer alan bazı öğretmen görüşlerine göre öğretmenler; çalışma saatleri dışında da eğitimle ilgili konularda özerk olmalıdır. Bu bulgu Ünal (2005)'ın profesyonelleşmenin normalde yarı özerk hareket edebilen uzmanlık yaratması gerekirken neoliberal yaklaşımlarda dışarıdan müdahale edilen ve bu yolla niteliksizleşen bir meslek grubu yarattığı ifadesi ile ele alınabilir. Şöyle ki öğretmenler artık sorumluluk alıp özerk bir şekilde hareket ederek ders dışı zamanlarda da öğrencilerle vakit geçiren etkinlikler planlayan bir yaklaşım sergileyememektedirler. Dış baskılardan kaynaklanan çekincelerle okuldan eve evden okula öğretmenlik yapmakta bu anlamda özerklik sergileyememektedirler Bu şekilde de yapılan işin niteliği azalmaktadır.

Araştırma bulgularında yer alan bazı öğretmen görüşlerine göre; sınıfta bırakma, dersten bırakma ve disiplin cezaları konularında öğretmen özerkliği artırılmalıdır. Özaslan (2015) öğretmenlerin öğrencileri disipline etme ile ilgili kararlar almada, dersten bırakma ve sınıf tekrarı yapmada özerklik talep ettiklerini belirtmektedir. Öğretmenlerin geçmişle bugün arasında önemli farklardan biri olarak disiplinle ilgili süreçleri ve dersten bırakma ve sınıfta bırakmayı gördükleri anlaşılmaktadır. Zaman zaman geleneksel medyada ve sosyal medyada da bu konunun gündeme geldiği, disiplinden uzak bir gençliğin yetiştiğine dair toplumsal görüşlerin yaygın bir şekilde dolaşımda olduğu düşünüldüğünde öğretmenlerin bu düşüncesi anlam bulmaktadır.

5.1.5. Öğretmen özerkliğinin etkileyen öğretmen özellikleri ve durumlarına ilişkin tartışma ve sonuçlar

Öğretmen özerkliğinin etkileyen öğretmen özellikleri ve durumlarına ilişkin sonuçlar, bulgulara göre şu başlıkları içermektedir:

- Kıdemlilik özerkliği artırır. (K1, K2, K6, K8, K13)
- Mesleğin başlarında özerklik daha fazla, (K5, K7, K9, K10)
- Erkekler özerk (K6, K8)
- Bekârlar daha özerk (K10)
- Kişisel özellikler etkili. (K10, K15)
- Yaşam deneyimleri özerkliği etkiler (K9)
- Mesleği sevme özerkliği etkiler (K1, K4)
- Sınıf öğretmenleri daha özerktir (K7, K8, K16),
- Beden eğitimi ve müzik öğretmenleri daha özerktir (K10, K16),
- Eğitim durumu fark yaratır (K9),

- Ücretli öğretmenler kaybedecek bir şeyleri olmadığı için daha özerk (K5, K13),
- Ücretli öğretmenler iş güvenceleri olmadığı için özerk hissetmemektedir (K6, K8, K10, K14, K16),
- Sözleşmeli öğretmenler adaylıkla ilgili korkular, yüzünden özerk hissetmemektedir (K2, K3, K16),
- Özel okulda çalışan öğretmenler imkânlar ve düşük mevcutlar sayesinde özerk hissetmektedirler (K5, K16),
- Özel okulda çalışan öğretmenler baskı ve veli memnuniyetini sağlama mecburiyeti yüzünden özerk hissedememektedirler (K8, K9),
- Kadrolu öğretmenler özlük haklarından aldıkları güçle özerk hissetmektedirler (K10, K16).

Araştırma bulgularında yer alan bazı öğretmen görüşlerine göre; kıdemli öğretmenler daha özerktir. Kıdemi fazla olan öğretmenler daha özerktir görüşünü destekleyen çalışmalar; Arslan-Şakar (2013), Kurtuluş (2023), Akgöz (2024), Öztürk-Dursun (2024). Erdem (2023)'e göre kıdemi 21 yıl ve üzerinde olan öğretmenler 11-15 yıl arası kıdeme sahip öğretmenlere göre daha özerktir. Araştırma bulgularında yer alan bazı öğretmen görüşlerine göre; kıdemi az öğretmenler daha özerktir. Kıdemi az olan öğretmenlerin daha özerk olduğu sonucunu paylaşarak bu ifadeyi destekleyen çalışmalar; Yurdakul vd. (2016), Atabaş (2017), Kürkçü (2019), Al-Bataineh vd. (2021), Yolcu (2021), Bozkurt ve Kara (2022), Şahin vd. (2023), Tümkaya ve Demirden (2023) öğretme süreci özerkliği bakımından 1-10 yıl arası öğretmenler 21 yıl ve üzeri kıdeme sahip olanlara göre daha özerktir. Yolcu (2019) 1-5 yıl arası kıdeme sahip öğretmenler 16 yıl kıdeme sahip olanlardan daha özerktir. Bütün (2020)'e göre öğretim programı özerkliği bakımından 11-20 yıl arası kıdeme sahip öğretmenler 21 yıl ve üzeri kıdeme sahip öğretmenlere göre daha özerktir. Benzer şekilde Işık (2022) 11-20 yıl arası kıdemi olan öğretmenlerin en özerk grupken 21 yıl ve üzeri kıdeme sahip öğretmenlerin en özerk olmayan grup olduğunu belirtmektedir. Kıdemin özerklikle ilgili anlamlı bir farklılık yaratmadığı (Çelik, 2016), (Şahin-İpek, 2017) (Yolcu, 2019), Gürsoy (2020), Fırat (2021), Erbek (2023), (Bütün vd. 2023), (Aktan, vd. 2023) görüşü de alanyazında yer almaktadır. Araştırma bulguları ve alanyazından anlaşıldığı üzere kıdem özgüven artırarak özerkliği artırabileceği gibi idealizmin azalması, memuriyete dair sınırların kabullenilmesi gibi nedenlerle özerkliği azaltabilir. Bu sebepledir ki bazı öğretmenler kıdemin özerkliği artırdığını ifade ederken bazı öğretmenler kıdemin özerkliği azalttığını ifade etmektedirler.

Araştırma bulgularında erkekler daha özerktir ifadesi yer almaktadır. Arkaltı-Gültaktı (2020) erkek öğretmenlerin mesleki iletişim özerklik düzeyinin kadın öğretmenlerden daha yüksek olduğunu bunun dışında genel özerklikte cinsiyetin fark yaratmadığını ifade etmektedir. Bu ifadenin aksine, Öztürk-Dursun (2024), Kürkçü (2019), Al-Bataineh vd. (2021), Kurtuluş (2023), kadın öğretmenler daha özerktir, demektedirler. Erbek (2023)'e göre öğretim programı özerkliği bakımından kadın öğretmenler daha özerktir. Cinsiyet özerklikte anlamlı bir farklılık yaratmamaktadır Arslan-Şakar(2013), (Şahin-İpek, 2017), Fidan (2024), Bütün (2020), Bizmiye (2020), Serin ve Bozdağ (2020) Fırat (2021), Işık (2022), Türkmen vd. (2023), Tümkaya ve Demirden (2023), Aktan vd. (2023), Gümüşdal vd. (2024). Araştırmanın genelinde öğretmenlerin cinsiyetin özerkliği etkilediğine dair bir ifade yer alamamış katılımcılardan iki öğretmen erkek öğretmenlerin daha özerk olduğunu ifade etmişlerdir onlarda da işin yine kişiye göre değişebileceği görüşü vardır. Alanyazın da düşünüldüğünde burada paylaşılan bulguya rağmen öğretmenlerin gelen olarak özerkliğin cinsiyete göre farklılık yaratmadığı düşüncesinde olduğu anlaşılabilir. Özerkliğin cinsiyete göre değiştiği görüşü de cinsiyetlere atanan toplumsal roller ve karakterlerle ilişki olabilir.

Araştırma bulgularında yer alan bazı öğretmen görüşlerine göre; medeni durum bakımından incelendiğinde, kadın öğretmenler arasında bekârlar daha özerktir. Bu ifade ile Subaşı(2022) evlilerin daha özerk olduğu ifadesi çelişmektedir. Bütün (2020) bekâr öğretmenler evli öğretmenlerden daha özerktir. Erdem (2023)'e göre medeni durum özerklikte fark yaratmamaktadır, yalnızca mesleki gelişim boyutunda evliler daha özerktir. Medeni durumun özerklikte fark yaratmadığı görüşünü paylaşan çalışmalar (Khezerlou, 2013), (Arkaltı-Gültaktı, 2020), (Türkmen vd. 2023) (Aktan vd. 2023) da vardır. Bu bulgu bir öğretmenin görüşüne dayanmaktadır. Alanyazında da bu konuda en baskın görüş medeni durumun özerklikte fark yaratmadığı görüşüdür. Bu çalışmada öğretmenlerin genelinin özerkliği etkileyen etkenlerde medeni durumu saymaması bu durumu desteklemektedir. Bulgularımızda kadınlar arasında bekârların daha özerk olduğu ifadesi bu görüşü paylaşan öğretmen görüşünden anlaşılacağı üzere özellikle kadın öğretmenlerin evlendikten sonra evle ilgili sorumluluklarının artması ve bu sebeple okulla ilgili sorumluluk almak ve farklılık ortaya koymaktan kaçınması düşüncesinden ileri gelmektedir. Ancak bu görüş de diğer katılımcıların paylaştığı bir görüş olmamış çoğunluk medeni durumu özerkliği etkileyen bir faktör olarak ele almamıştır.

Araştırma bulgularında yer alan bazı öğretmen görüşlerine göre; özerklikte kişisel özellikler önemlidir, yaşam deneyimleri özerkliği etkiler, mesleği sevme özerkliği etkiler. Bu

ifadeleri Erss (2015), kişisel faktörler de özerkliği etkiler, görüşü desteklemektedir. Yıldız, vd. (2021) öğretmenlerin katıldıkları proje sayısı müfredat özerklikleri ile ilişkidir. Alemdar ve Aytaç (2022) öğretmenlerin eğitim felsefelerinin; müfredat özerkliği, prosedürel özerklik ve profesyonel gelişim özerkliğini öngördüğünü belirtmektedir. Ünlü ve Çakar-Özkan (2023) öğretmenlerin özerkliği ile mesleklerine dair tutumları arasında pozitif bir ilişkinin varlığını ortaya koymaktadır. Her işte olduğu gibi öğretmenlikte de kişisel özellikler, mesleğe olan tutum işin nasıl yapıldığını şekillendirmektedir. Öğretmenlerin özerklik konusunda kişisel özellikleri öne çıkarması da bu pencerede değerlendirilebilir.

Araştırma bulgularında sınıf öğretmenleri daha özerktir ifadesi yer almaktadır. Yine araştırma bulgularında müzik ve beden eğitimi öğretmenleri daha özerktir ifadeleri de yer almaktadır. Bucak, vd. (2023)'in ilkokul kademesinde daha özerk olunduğu sonucu desteklenmektedir. Fırat (2021) ilkokul öğretmenlerinin lise öğretmenlerinden daha özerk olduklarını belirtmektedir. Arkaltı-Gültaktı (2020) sınıf öğretmenlerinin mesleki iletişim özerkliğinin diğer öğretmenlerden daha yüksek olduğunu belirtmektedir. Wu (2015) ilkokul öğretmenlerinin ortaokul öğretmenlerine göre daha özerk olduklarını belirtmektedir. Karaosmanoğlu (2023) ise lisede görev yapan İngilizce öğretmenlerinin diğer kademelerden daha özerk olduğunu belirtmektedir. Erdem (2023) sosyal bilgiler öğretmenlerinin fen bilimleri öğretmenlerine göre daha özerk olduklarını belirtmektedir. Fen bilimleri öğretmenlerinin özerklik algıları laboratuvar eksikliklerinden dolayı negatif ayrışmış olabilir. Bu çalışmada böyle bir ayrışmaya rastlanmamıştır. Öğretmen özerkliği branşa göre farklılık göstermemektedir (Fidan, 2024), Öğretim kademesi özerklik algısında farklılık yaratmamaktadır (Bütün, 2020), (Erbek, 2023), (Kurtuluş, 2023), Gümüşdal vd. (2024). Moomaw (2005) ABD'de sınıf öğretmenlerinin sınırları keskin bir müfredatı takip ettikleri için en az özerkliğe sahip grup olduklarını ifade etmektedir. Araştırmamızda ve alanyazında farklı görüşler mevcuttur. Bazı öğretmenler sınıfları ile ilgili sınıf öğretmenlerinin daha fazla sorumluluk ve hareket alanına sahip olduğunu belirtmektedir. İngilizce öğretmenleri ile yapılan çalışmada lise kademesinin daha özerk olması da ilkokullarda sınıf öğretmenlerinin branş öğretmenlerinin sınıfla ilgili karar almalarına engel olarak, özerkliklerini kısıtladıkları düşüncesi ile açıklanabilir.

Araştırma bulgularında yer alan bazı öğretmen görüşlerine göre; eğitim durumu özerklik algısında fark yaratır. Serin ve Bozdağ (2020), Arkaltı-Gültaktı (2020) Yolcu (2021), Erbek (2023), Şahin vd. (2023), Türkmen vd. (2023) özerklik algısı ile eğitim durumu arasında bir ilişki yoktur, sonucunu paylaşmaktadırlar. Kurtuluş (2023) da aynı görüşü belirtmekle birlikte

bunun istisnası olarak öğretim süreci özerkliği boyutunda lisansüstü eğitim seviyesine sahip öğretmenlerin daha özerk olduğunu ifade etmektedir. Akgöz(2024) eğitim seviyesini özerklik algısını etkilediği sonucunu paylaşmaktadır. Işık (2022) lisansüstü eğitim seviyesine sahip öğretmenlerin program özerkliğinin daha yüksek olduğunu ifade etmektedir. Tümkaya ve Demirden (2023) lisansüstü eğitim düzeyine sahip öğretmenlerin daha özerk olduklarını ifade etmektedir. Eğitimin özerkliği etkileyiceği ile ilgili görüşler; öğretmenin eğitim seviyesi arttıkça kendisine duyacağı güvenin ve ayrıca veli ve okul idarelerinin de onlara duyacağı güveninin artacağından kaynaklanıyor olabilir.

Araştırma bulgularında yer alan bazı öğretmen görüşlerine göre; kadrolu öğretmenler özlük haklarının gücünden dolayı kendilerini özerk hissedebilirler. Ücretli öğretmenler iş güvenceleri olmadığı için özerk hissedemeyebilir. Ücretli öğretmenler kaybedecek bir şeyleri olmadığı için daha özerk olabilir. Sözleşmeli öğretmenler aday oldukları için özerk hissetmemektedir. Özel okul öğretmenleri imkânların iyiliği ve mevcutların düşüklüğü sebebi ile daha özerktir. Özel okul öğretmenleri veli memnuniyetini sağlama ve diğer baskılar yüzünden özerk hissedemezler. Subaşı(2022) sözleşmeli öğretmenlerin bütün boyutlarda özerklik algısının diğer gruplardan düşük olduğunu, en özerk halde olan öğretmenlerin kadrolu öğretmenler olduğunu ifade etmektedir. Özel okul öğretmenlerinin özerklik boyutlarından yalnızca öğretim süreci özerkliğinin daha düşük olduğunu belirtmektedir. Gürsoy (2020), Bütün (2020) Özel okulda çalışan öğretmenler daha özerktir, görüşünü paylaşmaktadırlar. Bulgular ve alanyazından anlaşıldığı üzere kadrolu öğretmenler hem özlük haklarından kaynaklanan bir özerklik haki içerisindedirler hem de zaman zaman memuriyet sınırları sebebiyle özerk hareket edememektedirler. Özel okul öğretmenleri kendilerine sağlanan imkanlar neticesinde çıktıları okullarının yararına olacaksa özerkliğe kavuşmaktadır ancak veli ve idare baskısını da yoğun hissetmekte olmaları sebebi ile özerk hissedememektedirler. Ücretli öğretmenler işlerini en ufak hatada kaybetme korkusu yüzünden özerk değilken işlerinin kendilerine çok büyük imkanlar yaratmadığını düşündükleri için işleri kaybetmekten korkmadıkları takdirde ise fazlaca özek olmaktadırlar. Sözleşmeli öğretenler ve aday öğretmenler ise hem mevcut şartlarını kaybetmekten çekinmekte hem de mesleğin başında oldukları için özlük haklarını yeterince bilmemektedirler. Bu sebeple bu grup öğretmenler özerk hissedememektedirler.

5.1.6. Okul yönetimi ve özerklik ile ilgili tartışma ve sonuç

Okul yönetimi ve özerklik kavramı okul yönetimlerinin özerkliği ve okul yönetimlerinin öğretmen özerkliğine etkisi olarak iki alt temada ele alınmıştır. Burada sonuç ve tartışma kısmı da iki alt başlık bakımından ayrı ayrı ele alınacaktır.

5.1.6.1. Okul yönetimlerinin özerkliği

Okul yönetimlerinin özerkliğine ilişkin sonuçlar, bulgulara göre şu başlıkları içermektedir:

- Konusu suç olmayan / Sorun yaratmayacak durumlarda özerk (K1, K10)
- Sistemsizlik (K10)
- Net sınırlar, prosedürler (K9)
- İş yoğunluğu, yetişememe (K2)
- İstediklerini yapamama (K1)

Araştırma bulgularında yer alan bazı katılımcı görüşlerine göre okul yönetimleri; konusu, sonucu suç olmayan, sorun yaratmayan durumlarda özerk hareket edebilir. Sistemsizlik, net sınırların olmaması, iş yoğunluğu ve istediklerini yapamama durumları okul yönetimlerinin özerklik algılarını düşürür. Bu ifadeleri destekleyen araştırmalar: Dede(2022) okulların finansal özerkliklerinin artması, okullara yardımsever insanlarca gelecek desteğin artabileceği ve bu artışla ve eğitim kalitesinin yükseltilebileceğini belirtmektedir. Altındağ (2022)'a göre eğitimde özerklikle ilgili tartışmalar, okul ve öğretmen özerkliği bağlamlarında yapılmalıdır. Okullar bakımından ise okul-aile birlikleri kanalı ile okullara maddi bir özerklik sağlandığını ifade etmektedir. Bulut-Boz ve Bayram (2022), finans, öğretim ve diğer konularda okullara özerklik sağlandığında öğrenci başarısının artacağını belirtmektedirler. Yılmaz (2022)'a göre özerk okullar merkeze bağlı kalmaksızın bütçe yaratma; ders içeriklerini, ölçme ve değerlendirme faaliyetlerini planlama davranışları gösterebilen okullardır. Araştırma bulguları ve alanyazındaki çalışmalara göre okul yöneticilerinin özerklikleri ile ilgili sistemsizlikten şikayetçi oldukları ve net sınırların kendilerini özerk olmaktan alıkoyduğunu düşündükleri anlaşılmaktadır. Konusu suç unsuru olmayan, sıkıntı yaratmayan konularda özerk olmaları da zaten hem memur olmaları hem de bir hukuk devletinde yaşamanın gerekliği olarak anlaşılır bir ifadedir. İstediklerini yapamama ifadesi merkeziyetçi yapının okul idarecilerinin de ne yapıp ne yapmayacağını net bir şekilde belirlemesi ve onlara bir tercih hakkı tanımaması ile ilişkilidir. İş yoğunluğu ve yetişememe sonucunun çıkması görüşme yapılan okul yöneticililerinin İstanbul'da görev yapıyor olmaları ile ilişkili olabilir. Zira İstanbul'da kalabalık mevcutlar okulların iş yükünü artırmakta ayrıca kimi okullarda müdür yardımcısı normu dolmamakta ve bu sebeple yöneticilerin iş yükü artmaktadır.

5.1.6.2. Okul yönetimlerinin öğretmen özerkliğine etkisi

Okul yönetimlerinin öğretmen özerkliğine etkisine ilişkin sonuçlar, bulgulara göre şu başlıkları içermektedir:

- Okul yönetiminin öğretmen özerkliğine etkisi yüksektir (K7, K8, K10, K11, K14, K16)
- Destekçi olma (K3, K9, K10, K12, K16)
- Öğretmenle iletişim, dinleme anlama görüş alma (K5, K10, K11, K13, K15)
- Materyal desteği (K1, K2, K3, K12, K13)
- Arkasında durma(K4, K12, K15)
- Karışma(K3, K4, K6, K14)
- Denetçi(K1, K9)
- Baskı (K5)
- Özerkliği kadar etkili (K1, K7)

Araştırma bulgularında yer alan bazı öğretmen görüşlerine göre; okul yönetimlerinin öğretmen özerkliğine olan etkisi yüksektir. Öksüz-Gül(2015) Okul yöneticilerinin davranışları hem doğrudan hem de dolaylı olarak öğretmen özerkliğini etkilemektedir. Özdemir ve Turan (2018) okul müdürlerinin pozitif manipülatif davranışlarının özerklikle pozitif ilişkide olduğunu belirtmektedir. Dieudé ve Prøitz (2024)'a göre hükümet politikaları ortak olsa da okullar öğretmen özerkliği bakımından okuldan okula farklılıklar mevcuttur. Evers vd. (2017) dönüşümsel liderliğin öğretmen özerkliğini kolaylaştırdığını ifade etmektedir. Okulların hiyerarşik yapıya sahip kurumlar olduğu hesaba katıldığında, okulların yöneticisi olarak öğretmenlerin amiri konumundaki kişilerin öğretmenlerin özerkliğine dair etkide bulunduğu düşüncesi, anlaşılır bir düşüncedir.

Araştırma bulgularında yer alan bazı öğretmen görüşlerine göre; okul yönetimlerinin öğretmenler iyi iletişim içinde olmaları, öğretmenleri dinlemeleri, anlamaları ve onlardan görüş almaları öğretmen özerkliğini artırır. Okul yönetimlerin öğretmenlere destekçi olmaları, öğretmenlerin arkasında durmaları, öğretmenlere materyal desteği sağlamaları öğretmen özerkliğini artırır. İşbirliği odaklı yönetim özerkliği artırır (Sevinç, 2021), Okul ikliminin özellikleri özerkliği etkilemektedir (Şahin vd. 2023). Türkmen vd. (2023) ise örgüt iklimi ile öğretmen özerkliği arasında bir ilişki tespit edememiştir. Tümkaya ve Demirden (2023) okuldaki aile iklimi ve yardımseverliğin özerklikle pozitif ilişkide olduğunu belirtmektedir. Öksüz-Gül (2015) okul yöneticilerinin öğretmene güven duymaları ve bunu hissettirmeleri öğretmen özerkliğini artırır. Saylık ve Çelik-Şahin (2021) okul yöneticilerinin paternalist davranışları ile özerklik arasında negatif bir ilişki olduğunu belirtmektedir. Erbeş-Kelebek

(2023) okul yönetiminin otantik liderlik davranışının öğretmen özerkliğini etkilediğini belirtmektedir. Strong ve Yoshida (2014) Okul yöneticilerinin okulla ilgili alınan kararlara öğretmeni dâhil ederek öğretmen özerkliğini artırabileceğini belirtmektedir. Özerkliğin okul iletişimi ve karar alma süreçlerine katılımla ilişkili olduğu düşüncesi öğretmenin görüşüne değer verildiğini hissetmesi ve karar alma alışkanlığı kazanması ile ilgili olabilir. Öğretmenler Görüşlerinin değer gördüğünü düşündükçe öğretmenliği ile ilgili konularda da daha özerk davranacağı düşünülebilir.

Araştırma bulgularında yer alan bazı öğretmen görüşlerine göre; okul yönetimleri özerk oldukları kadar öğretmene de özerklik sağlayabilirler. Okul yönetimlerinin öğretmenin işine karışmaları ve öğretmenlere baskı uygulamaları öğretmen özerkliğini azaltır. Ayrıca araştırma bulgularına göre okul yöneticileri denetleyici rol takınmak durumundadır. Bu da öğretmen özerkliğini etkiler. Yıldırım (2017) okul yöneticilerine göre öğretmenlere, sınıf yönetimi ve mesleki gelişimde özerklik sağlanmalı iken değerlendirme ve kurumsal faaliyet konularında özerklik sağlanmamalıdır. Atmaca (2022)'ya göre Türkiye'deki keskin hiyerarşik yapı, yöneticilere yüklenen özellikler öğretmene özerklik verilmesini güçleştirmektedir. Erbek (2023)'e göre otorite hiyerarşisi ile ve okulun bürokratik özellikleri ile öğretmen özerkliği arasında düşük düzeyde pozitif ilişki vardır. Okul özerkliği öğretmen özerkliğinin kısıtlanması sonucunu doğurmaktadır. Skerritt (2023)'e göre öğretmenler hem yöneticileri tarafından gözetim altında kalmakta, hem öğrencilerinin gözlerini her an üzerlerinde hissetmekte, hem de meslektaşları ve ebeveynlerin onların öğretmenliklerine dair yorumlarda bulunması ile kendilerini baskı altında hissetmektedirler. Hatta öğretmenler öğrenci başarısı ve davranışlarını bir öz değerlendirme aracı olarak kullanıp kendileri de kendilerine baskı oluşturmaktadır. Yi (2017), öğrenci özerkliği, öğretmen özerkliği ve okul yöneticilerinin özerkliği arasında ideal bir dengenin kurulması gerektiğini belirtmektedir. Araştırmacı, özerkliğin doğası konusunda ortak bir anlayışın önemli olduğu belirtmektedir. Okul yöneticilerinin özerk olmadıkları konularda öğretmenlere alan tanımalarını beklemek mümkün değildir. Okul yöneticileri kendilerine yüklenen rol sebebi ile de özerklikle ilgili alan açma konusunda büyük bir isteğe sahip olmayabilir. Bu durum bu çalışmada yer alan, özerklik öğretmen tarafından talep edilmelidir, görüşü ile birlikte düşünülebilir. Zira özerklik konusunda idareden çok öğretmenin iştahlı olması daha makul görünmektedir. Öğretmenlerin baskı ve işlerine karışılma durumunda özerk hissedememeleri özerkliğin doğası gereği yaşanacak bir duygudur. Zira baskı ve işine karışılması o konuda özerkliğin zıttı olarak değerlendirilebilir.

5.1.7. Öğretmen Özerkliği ile İlgili Karar Alıcıların Yapabileceklerine Dair Görüşlere İlişkin Tartışma ve Sonuçlar

Bulgulara göre karar alıcılara şu önerilerde bulunulmaktadır.

- Öğretmene serbestlik (K3, K4, K11, K13, k16)
- Mesleki gelişim desteği (K1, K7, K9, K12)
- Öğretmen sorunlarını dinlemek (K5, K6, K11)
- Öğretmen maddi şartlarını iyileştirme ve ödenek (K14, K16)
- Öğretmen gücü ve itibarını yükseltme (K3, K8, K9, K13, K14)
- Öğretmen seçme ve yetiştirme süreci (K10, K14)"
- Veli sorunları (K3, K5, K14)
- İmkanları artırma (K1 K4, K6)
- Yeni derslikler/okullar yapılmalı - Mevcutlar azalmalı (K2, K4, K14)
- Okullara yetki (K1)
- Milli Eğitim Bakanı öğretmenlik deneyimi yaşamış olmalı (K5)
- Program sorunlarını çözme (K13)
- Denetimle olumsuzlukları kontrol etme (K15)

Araştırma bulgularında yer alan bazı öğretmen görüşlerine göre; öğretmen özerkliği ile ilgili, öğretmene serbestlik sağlamalı, öğretmen sorunlarını dinlemeli, öğretmenlerin maddi şartlarını iyileştirmeli ve etkinliklerle ilgili ödenek sağlanmalıdır. Ayrıca öğretmen gücü ve itibarını yükseltecek adımlar atılmalı, velilerden kaynaklanan sorunlar giderilmeli, okulların imkânları güçlendirilmeli yeni derslik ve okullar yapılarak mevcutlar azaltılmalıdır. Bulgulara göre karar alıcıların yapabileceği bir diğer şey ise öğretmen seçme ve yetiştirme süreçlerinin tekrar ele alınmasıdır. Katılımcılara göre Milli Eğitim Bakanı öğretmenlik yapmış bir kişi olmalıdır. Yine bulgular arasında okullara yetki verilmesi, programın sahip olduğu sorunların çözülmesi ve denetimler yoluyla olumsuzlukların kontrol altında tutulması önerileri de yer almaktadır. Deveci (2017)'ye göre öğretmenler özerk oldukların huzur bulmakta ve psikolojik olarak rahatlamaktadırlar. Araştırmacı bu sebeple öğretmenlere özerklik verilmesi gerektiğini belirtmektedir. Yolcu ve Selvitopu (2022) özerkliğin örgütsel sessizlikle negatif ilişki içinde olduğunu, bu sebeple öğretmenlere özerklik verilmesinin örgüt iletişimini olumlu etkileyeceğini belirtmektedir. Dinçer (2019) maaşın öğretmen özerkliği ile ilişkili olduğunu ifade etmektedir. Yeni derslik/okul - Mevcutlar azalmalı. Yıldırım (2013) yaptığı portfolyo çalışması ile öğretmen özerkliğini artırdığını ifade etmektedir. Yıldırım (2017)'a göre sınıf

mevcutlarının kalabalık olması öğretmen özerkliğini azaltmaktadır. Hyslop-Margison ve Sears (2010) öğretmenler meslek içinden olmayan dış otorite tarafından kısıtlandığını hissettiğinde öğretimin başarısı düşmektedir. Grant vd. (2020) ise yeni mezun öğretmenlerin bazı alanlarda eksiklikleri olduğunu bu sebeple planlama ve hazırlık, velilerle iletişim gibi konularda yeni mezun öğretmenlere daha az özerklik verilmesi gerektiğini ifade etmektedirler. Tort-Moloney (1997)'e göre öğretmen yetiştirme programlarının öğretmenleri özerk hale getirecek şekilde düzenlenmesi gerekir. Hammersley-Fletcher vd. (2021)'ne göre öğretmenlere yaratıcılık imkânı verilirken hesap verebilirliklerini sağlamanın da yapıcı yolları bulunmalıdır. Han (2020) öğretmen özerkliğini artıracak şekilde öğretmen eğitim planları ve staj uygulamaları yapılması gerektiğini ifade etmektedir. Finlandiya eğitim sisteminden bahseden Chung (2023) göre, bu ülkede öğretmenlere çoğu alanda kararlarını alıp uygulama konusunda özerklikler tanınmaktadır. Ancak burada öğretmenlerin yetkinliği de başka bir seviyededir. Zira Finlandiya'da öğretmen eğitimi sürecinde öğretmen adayları neticesi yüksek lisans olan araştırma tabanlı bir eğitimden geçerler. Yine aynı çalışmada araştırmacı toplumun öğretmene olan güveninin öğretmen özerkliğini artırdığını belirtmektedir. Bu çalışma bizlere öğretmen yetiştirmenin ve bunula birlikte öğretmene özerklik vermenin önemini göstermektedir. Wang ve Zhang (2013)'a göre öğretmenlerle yapılacak çalışmaların artırılması öğretmen özerkliğini kuvvetlendirmek için gereklidir. Smith (2003)'e göre öğretmen yetiştirirken öğretmen adaylarına özerklik verilmesi süreçlerin içselleştirilmesini sağlayarak öğretmenlik verimini artıracaktır. Öğretmenlerin karar alıcılara dönük önerileri yukarı yer alan alanyazındaki ifadeleri destekler niteliktedir. Öğretmenler kendilerince eğitim öğretime dair özerklikle ilgili gördükleri sorunların bu düzenlemelerle düzeltilebileceğini düşünüyor olabilirler. Özellikle öğretmene serbestlik sağlanması ve mesleğin itibarının artırılması yönünde görüşlerini açıklayan öğretmenler düşünüldüğünde öğretmenlerin aslında bu noktalarda sorunlar tespit ettiği düşünülebilir. Bunu destekleyici olarak, araştırmanın, özerkliği etkileyen etkenler başlığında da bu görüşler kendine yer bulmaktadır.

5.2. Öneriler

Bu bölümde uygulayıcılara ve araştırmacılara önerilerde bulunulmuştur.

5.2.1.Uygulayıcılara Öneriler

- Öğretmenlere özerklik sağlayacak; bağımsızlık tanıma, materyal sağlama, mevcutları düşürme, imkân sağlama, müfredat yoğunluğunu azaltma gibi adımlar atılabilir ancak bu sırada sınırlar ve denetleyici rolden vazgeçilmemesi faydalı olabilir.

- Öğretmenlere verilecek özerklikte dengeli olunması, tam bir bağımsızlık hali olmaması ve denetlemeler yoluyla kötüye kullanımların önüne geçilmesi faydalı olabilir.
- Öğretmenlerin özerk bir şekilde hareket ederek uzmanlıklarını sahaya yansıtmalarını engelleyen üst yönetim, okul yönetimi, veli ve zümre öğretmenlerinden gelen baskılar ortadan kaldırılması faydalı olabilir.
- Öğretmen adaylarının yetiştirilmesi ve mevcut öğretmenlerin hizmet içi eğitim süreçlerinde öğretmen niteliklerini artıracak ve özerk olduklarında verim getirecek düzenlemeler yapılabilir.
- Sınıf içi uygulamalar, dersten bırakma, sınıf tekrarı gibi öğretmenin iş alanına giren konularda temel karar alıcı öğretmenler olması faydalı olabilir.
- Özel okulda çalışan ve ücretli öğretmenlik yapan öğretmenlerin işlerine daha iyi odaklanabilmeleri için maddi imkânları ile ilgili düzenlemeler yapılabilir.
- Sözleşmeli öğretmenlerin üzerindeki adaylık baskısı azaltılmalıdır.
- Okulların fiziki şartları, materyal imkânları iyileştirebilir, laboratuvar, spor salonu vb. alanları yapılabilir.
- Derslik sayısı artmalı, sınıf mevcutları düşürülmelidir.
- Okullara/öğretmenlere kitap, müfredat, yıllık planlarla ilgili hareket alanı tanınmalıdır. Bunun için temelde aynı olmak üzere detaylarda farklılıkları bulunan seçenekler arasından tercih hakkı sunulabilir.
- Okul yönetimlerinin finansman sorunları çözülmeli, hem bütçeleri artırılmalı hem de bu konuda okul yönetimlerine denetlenebilir ve şeffaf olmak kaydı ile hareket alanı açılabilir.

5.2.2. Araştırmacılara Öneriler

- Okul yönetimlerinin özerkliğini özel olarak ele alan detaylı çalışmalar yapılabilir.
- Özerklik algısı üzerine yapılacak çalışmalarda özerkliğe dair beklentilerin de ayrıca hesaba katılması faydalı olabilir.
- Özerklikle en az şube müdürleri olmak üzere bakanlık yetkilileri ile de çalışmalar yürütülebilir.
- Öğretmenlerin sahip olduğu siyasi, ideolojik vb. bağlılıkların eğitimle ilgili sonuçları üzerine çalışmalar yapılabilir.

- Sınıf mevcutları, fiziki şartlar, materyal desteği gibi konuların öğretmen özerkliğine etkisi dair araştırılmalar yapılabilir.
- Farklı kişisel özelliklere sahip öğretmenlerin dersleri gözlemlenip özerklik tanımlarımdan hareketle bu öğretmenlerin hangi seviyede ve nasıl özerk davranışlar sergilediklerini ortaya koyan durum çalışmaları yapılabilir.
- Özerklikle ilgili fark yarattığına inanılan kıdem, branş, kadro durumu, eğitim gibi durumların neden fark yarattığı ile ilgili nitel çalışmalar yapılabilir.
- Öğretmenlerin müfredatla ve kitaplarla ilgili özerklik beklentileri detaylı bir şekilde başka bir çalışmada ele alınabilir.
- Özerkliğe etki eden öğretmen kişisel özellikleri nitel çalışmalarla araştırılabilir.
- Mevcutların, memuriyetin, baskıların öğretmen özerkliğini nasıl etkilediği ve bu etkinin ne seviyede olduğunu araştıran çalışmalar yapılabilir.

KAYNAKLAR

Akçay, P., & Sevinç, H. H. (2021). Okul yöneticilerinin algılanan yönetim tarzları ve öğretmenlerin özerkliği üzerine bir araştırma. *Gazi Üniversitesi Gazi Eğitim Fakültesi Dergisi, 41(2),* 1173-1201.

Akgöz, E. (2024). *Ortaokul öğrencilerinin akademik başarılarının okul müdürünün öğretimsel liderlik davranışları, öğretmen özerkliği ve öğretmen öz yeterliği ile ilişkisinin karma yöntemle incelenmesi*. [Doktora tezi] Gazi Üniversite Eğitim Bilimleri Ensitüsü.

Aktan, Ö., Çağlarca, E., Akkoyunlu, N., Bakır, Ö., Dinç, Ö., Güneş, M., . . . Tunca, Ö. (2023). Eğitim kurumlarında öğretmen özerkliğinin farklı değişkenlere göre incelenmesi. *Yönetim ve Eğitim Bilimleri Dergisi, 2(4),* 640-645.

Al-Bataineh, O. T., Mahasneh, A. M., & Al-Zoubi, Z. (2021). The Correlation between level of school happiness and teacher autonomy in Jordan. . *International Journal of Instruction, 14(2),* 1021-1036.

Alemdar, M., & Aytaç, A. (2022). The impact of teachers' educational philosophy tendencies on their curriculum autonomy. *Journal of Pedagogical Research, 6(1),* 270-284.

Altındağ, H. (2022). Hukuki perspektiften eğitimde özerklik kavramı. İ. H. Karataş, & M. Kara (Ed.), *Eğitimde özerkik - kuram ve uygulama* (s. 69-84). Ankara: Nobel Akademik Yayıncılık.

Arkaltı Gültaktı, Z. (2020). *Öğretmen algılarına göre okul müdürlerinin kullandıkları güç kaynakları ile öğretmen özerkliği arasındaki ilişki.* [Yüksek lisans tezi]. Kilis 7 Aralık Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü.

Arslan-Şakar, S. (2013). *English teachers' self-perceptions of teacher autonomy in middle schools and high schools:The case of Sakarya.* [Yüksek lisans tezi]. Çanakkale On Sekiz Mart Üniversitesi.

Ataşbaş, R. (2017). *Öğretmen özerkliğinin, öğrenen özerkliğini desteklemeye olan etkisinin incelenmesi.* [Yüksek lisans tezi]. Gaziantep Üniversitesi.

Atmaca, T. (2022). Özerkliğin kültürel temelleri. İ. H. Karataş, & M. Kara (Ed.), *Eğitimde özerklik - Kuram ve uygulama* (s. 31-48). Ankara: Nobel Akademik Yayıncılık.

Avcı, F. (2022). Okul özerkliğinin bileşenleri. İ. H. Karataş, & M. Kara (Ed.), *Eğitimde Özerklik - Kuram ve uygulama* (s. 183-198). Ankara: Nobel Akademik Yayıncılık.

Ayral, M., Özdemir, N., Türedi, A., Fındık, L. Y., Büyükgöze, H., Demirezen, S., & Tahirbegi, Y. (2014). Öğretmen özerkliği ile öğrenci başarısı arasındaki ilişki: PISA örneği. *Eğitim Bilimleri Araştırmaları Dergisi*, 207-218.

Azari Noughabi, M., & Amirian, S. M. (2021). Assessing the contribution of autonomy and self-efficacy to EFL teachers' self-regulation. *English Teaching & Learning, 45(1),* 71-88.

Benson, P. (2010). Teacher education and teacher autonomy: Creating spaces for experimentation in secondary school English language teaching. *Language Teaching Research, 14(3)*, 259-275.

Bizmiye, M. (2020). *Textbook dependency and teacher autonomy in EFL classes*. [Yüksek lisans tezi]. Gaziantep Üniversitesi.

Boser, U. & Hanna, R. (2014). *In the quest to ı-improve schools, have teachers been stripped of their autonomy?* Center for American Progress.

Bozkurt, B., & Kara, M. (2022). İlköğretim okullarında görev yapan öğretmenlerin öğretmen özerkliği algılarının çeşitli değişkenler açısından incelenmesi. *Eloktronik Sosyal Bilimler Dergisi 21(82)*, 628-644.

Bozkurt, B., & Kara, M. (2022). Özerkliğin kuramsal temelleri. İ. H. Karataş, & M. Kara (Ed.), *Eğitimde özerklik: Kuram ve uygulama* (s. 5-15). Ankara: Nobel Akadedemik Yayıncılık.

Brown , P. (1995). *Teacher autonomy.* [Doktora tezi]. Oklahoma State University.

Bucak, İ., Yıldız, M., & Evgin, S. (2023). Öğretmen özerkliğinin iş tatminine etkisinin incelenmesi. *Yönetim ve Eğitim Bilimleri Dergisi, 2(4)*, 375-383.

Bulut Boz, T., & Bayram, D. (2022). Okul yöneticilerinin özerkliği. İ. H. Karataş, & M. Kara (Ed.), *Eğirimde özerklik - kuram ve uygulama* (s. 137-150). Ankara: Nobel Akademik Yayıncılık.

Bümen, N. T. (2019). Türkiye'de merkeziyetçiliğe karşı özerklik kıskacında eğitim programları: Sorunlar ve öneriler. *Kastamonu Eğitim Dergisi, 27 (1)*, 175-185.

Bütün, F. Ç., Tülkay, S., Kurt, S., Eke, A., Aykaz, V., Işık, Z., & Kısa, A. (2023). Examining the relationship between classroom management and teacher autonomy in educational ınstitutions: Eğitim kurumlarında sınıf yönetimi ile öğretmen özerkliği arasındaki ilişkinin incelenmesi. *Journal of Management and Educational Sciences, 2(4)*, 619-626.

Bütün, Y. (2020). *Öğretmen özerkliğinin örgütsel vatandaşlık davranışına etkisi: Mesleki benlik saygısının aracılık rolü.* [Yüksek lisans tezi]. Marmara Üniversitesi & İstanbul Sabahattin Zaim Üniversitesi.

Canbolat, Y. (2020). Professional autonomy of high school teachers in Turkey: A retrospective and prospective policy analysis. *Egitim ve Bilim, 45(202)*.

Chung, J. (2023). Informed teacher education, teacher autonomy and teacher agency: the example of Finland. . *London Review of Education, 21(1)*.

Creswell, J. W. (2020). *Eğitim Araştırmaları.* EDAM.

Çakalcı, N. (2019). Okul iklimi ve bireysel yenilikçilik kavramları arasında ilişkide öğretmen özerkliğinin aracılık rolü. [Yüksek lisans tezi]. *Fırat Üniversitesi*.

Çelik, S. (2016). *Resmi liselerde dağıtılmış liderlik ve öğretmen özerkliği ilişkisinin öğretmen görüşlerine göre incelenmesi (Elazığ ili örneği).* [Yüksek lisans tezi]. Hacettepe Üniversitesi.

Dede, E. (2022). Eğitimde finansal özerklik. İ. H. Karataş, & M. Kara (Ed.), *Eğitimde özerklik - kuram ve uygulama* (s. 85-111). Ankara: Nobel Akademik Yayıncılık.

Demir, O. (2023). An analysis of the relationship between professional autonomy and professional motivation of teachers. *Egitim ve Bilim, 48(213),* 231-254.

Demir, S. (2023). Öğretmen özerkliğinin okulda kalma tutumu üzerindeki rolü: ilkokul öğretmenleri üzerine bir araştirma. . *Elektronik Sosyal Bilimler Dergisi, 22(87),* 806-818.

Demir, S., & Selvi, İ. (2023). Kültürel zekanın özyeterlik, mesleki işbirliği, profesyonellik ve özerklik üzerindeki rolüne yönelik yapısal bir model. *Internatıonal Educatıon Congress 2023* (s. 566-567). Ankara: EDU Yayıncılık.

Deveci, H. (2007). *Öğretmenlerin psikolojik ihtiyaçlarına ilişkin görüşleri.* [Yüksek lisans tezi]. Selçuk Üniversitesi.

Dieudé, A., & Prøitz, T. (2024). Curriculum policy and instructional planning: Teachers' autonomy across various school contexts. *European Educational Research Journal 23(1),* 28-47.

Dinçer, A. (2019). Language teacher autonomy in Turkısh EFL context: Relations wıth teachers' autonomy and job satısfactıon levels. *I-manager's Journal on English Language Teaching, 9(2),* 11-25.

Doğanay-Demirtaş, S., & Elma, C. (2023). Ortaokul öğretmenlerinin özerklik davranışları ile akademik iyimserlikleri arasındaki ilişki. *International Education Congress 2023* (s. 715-717). Ankara: EDU Yayıncılık.

Erbaş-Kelebek, E. (2023). Okul müdürlerinin otantik liderliği ile öğretmenlerin özerkliği arasındaki ilişkide mesleki özdeşleşmenin moderatör rolü. *Milli Eğitim Dergisi, 52(239),* 1599-1626.

Erbek, O. (2023). *Kamu okullarında bürokrasi ile öğretmen özerkliği arasındaki ilişkinin incelenmesi (Edirne ili örneği).* [Yüksek lisans tezi].Trakya Üniversitesi.

Erdem, Z. (2023). Kolaylaştırıcı okul yapısı ile öğretmen özerkliği arasındaki ilişki. [Yüksek lisans tezi]. Fırat Üniversitesi.

Eren, Ö. (2020). Teacher autonomy from a cross-cultural perspective: a repertory grid study for beliefs and practices. *International Online Journal of Education and Teaching, 7(1),* 96-109.

Erss, M. (2015). The politics of teacher autonomy in Estonia, Germany, and Finland. *Curriculum Studies: Policies, Perspectives and Practices - (ECCS 2015)* (s. 29-42). Porto: CIIE - Centro de Investigação e Intervenção Educativas.

Erss, M. (2017). Curriculum as a political and cultural framework defining teachers' roles and autonomy. . *Opetussuunnitelmatutkimus. Keskustelunavauksia Suomalaiseen Kouluun Ja Opettajankoulutukseen,* 193-222.

Erss, M. (2018). ‘Complete freedom to choose within limits’–teachers’ views of curricular autonomy, agency and control in Estonia, Finland and Germany. *The Curriculum Journal, 29(2),* 238-256.

Erss, M., Kalmus, V., & Autio, T. H. (2016). ‘Walking a fine line’: teachers’ perception of curricular autonomy in Estonia, Finland and Germany. . *Journal of Curriculum Studies, 48(5),* 589-609.

Ertay, I. (2022). *An analysıs of teacher self efficacy and teacher autonomy ın relatıon to a new dıstance learnıng era.* [Yüksek lisans tezi]. Gaziantep Üniversitesi.

Ertürk, R. (2020). Öğretmen özerkliği: Kavramsal bir inceleme. *Uluslararası Pegem Eğitim Kongresi*, (s. 452-464).

Ertürk, R. (2021). Öğretmen özerkliğinin öğretmenlerin mesleğe adanmışlıklarına etkisi. *Uluslararası eğitim araştırmaları ve öğretmen eğitimi kongresi* (s. 39-41). Uşak (Çevrimiçi): ERTE Congress.

Ertürk, R. (2023). The effect of teacher autonomy on teachers' professional dedication. *International Journal of Psychology and Educational Studies, 10(2),* 494-507.

Esfandiari, R., & Kamali, M. (2016). On the relationship between job satisfaction, teacher burnout, and teacher autonomy. *Iranian Journal of Applied Language Studies, 8(2),* 73-98.

Evers, A., Verboon, P., & Klaeijsen, A. (2017). The development and validation of a scale measuring teacherautonomous behaviour. *British Educational Research Journal, 43(4),* 805-821. https://doi.org/10.1002/berj.3291.

Feldman, D. (2023). The maintenance of teacher autonomy in a policy-driven era. *Mid-Western Educational Researcher, 24(1),* 2-4.

Fidan, K. (2024). *Dönüşümsel liderlik, öğretmen özerkliği ve öğretmen iyi oluşu arasındaki ilişki.* [Yüksek lisans tezi]. Fırat Üniversitesi.

Fırat, N. (2021). *Okul yöneticilerinin kamu liderliği davranışları ile öğretmen özerkliği arasındaki ilişkinin incelenmesi.* [Yüksek lisans tezi]. Siirt Üniversitesi.

Forrester, G. (2000). Professional autonomy versus managerial control: The experience of teachers in an English primary school. *International Studies in Sociology of Education, 10(2),* 133-151.

Friedman, I. (1999). Teacher-perceived work autonomy: the concept and ıts measurement. *Educational and Psychological Measurement, 59(1),* 58-76.

Frostenson, M. (2015). Three forms of professional autonomy: De-professionalisation of teachers in a new light. *Nordic Journal of Studies in Educational Policy, 2*.

Genç, B. (2022). *Öğretmen özerkliğinin profesyonellik, yansıtıcı öğretim ve öz yeterlik ile ilgisine yönelik tanımlayıcı bir çalışma: Çorum ili lise İngilizce öğretmenleri örneği.* [Yüksek lisans tezi]. Bursa Uludağ Üniversitesi.

Grant, A. H. (2020). A framework for graduated teacher autonomy: Linking teacher proficiency with autonomy. *In The Educational Forum, 84,(2),* 100-113.

Gümüşdal, A., Ece, M. Ö., & Y. E. (2024). Examining the effect of teacher autonomy on classroom management styles: Öğretmen özerkliğinin sinif yönetim stillerine etkisinin incelenmesi. *Journal of Management and Educational Sciences, 3(1),* 83-92.

Gürsoy, F. (2020). *Ortaokullarda çalışan öğretmenlerin öğretmen özerkliğine ilişkin algı düzeyleri.* [Yüksek lisans tezi]. Dokuz Eylül Üniversitesi.

Hammersley-Fletcher, L., Kılıçoğlu, D., & Kılıçoğlu, G. (2021). Does autonomy exist? Comparing the autonomy of teachers and senior leaders in England and Turkey. *Oxford Review of Education, 47(2),* 189-206.

Han, L. (2017). The connotations of language teacher autonomy. *English Language Teaching, 10(10),* 134-139.

Han, L. (2020). On the relationship between teacher autonomy and learner autonomy. *International Education Studies, 13(6),* 153-162.

Helgøy, I., & Homme, A. (2007). Towards a new professionalism in school? A comparative study of teacher autonomy in Norway and Sweden. *European educational research journal, 6(3),* 232-249.

Huang, J. (2005). Teacher autonomy in language learning: A review of the research. *Research studies in education 3(203-18).*

Hyslop-Margison, E. J., & Sears, A. M. (2010). Enhancing teacher performance: The role of professional autonomy. *Interchange, 41,* 1-15.

Iida, A. (2009). Teacher autonomy and professional teacher development: Exploring the necessities for developing teacher autonomy in EFL Japanese contexts. *Asian EFL Journal Professional Teaching Articles, 35, 47-65.*, 47-65.

Işık, U. (2022). *Sınıf öğretmenlerinin öz yeterlik algıları, program özerkliği ve özel eğitimeyönlendirme davranışlarının incelenmesi.* [Yüksek lisans tezi]. T.C. Aydın Adnan Menderes Üniversitesi.

Itzchakov, G., Weinstein, N., Vinokur, E., & Yomtovian, A. (2023). Communicating for workplace connection: A longitudinal study of the outcomes of listening training on teachers' autonomy, psychological safety, and relational climate. *Psychology in the Schools, 60(4),* 1279-1298.

Iwata, T. (2013). *Teacher's autonomy and students' creativity.* [Doktora tezi].University of Georgia.

Jerrim, J., Morgan, A., & Sims, S. (2023). Teacher autonomy: good for pupils? Good for teachers?. . *British Educational Research Journal, 49(6), ,* 1187-1209.

Karaosmanoğlu, N. (2023). *The analysis of the correlation between teacher autonomy and technological pedagogical content knowledge of the in-service EFL teachers in Turkish context.* [Yüksek lisans tezi]. Karadeniz Teknik Üniversitesi.

Karataş, İ. (2022). Küreselleşme, dijitalleşmei çok kültürlülük ve iklim değişikliği bağlamında eğitimde özerklik. İ. H. Karataş, & M. Kara (Ed.), *Eğitimde özerklik: Kuram ve Uygulama* (s. 19-27). Ankara: Nobel Akademik Yayıncılık.

Katz, I., & Shahar, B. H. (2015). What makes a motivating teacher? Teachers' motivation and beliefs as predictors of their autonomy-supportive style. *School Psychology International, 36(6),* 575-588.

Kavgacı, H., & Çalık, T. (2017). Öğretmenlerin işle bütünleşme düzeylerinin örgütsel ve bireysel değişkenlerle ilişkisi: Bir çoklu aracılık modeli. *Kuram ve Uygulamada Egitim Yönetimi Dergisi, 23(2)*, 223-248.

Kengatharan, N. (2020). The effects of teacher autonomy, student behavior and student engagement on teacher job satisfaction. *Educational Sciences: Theory & Practice, 20(4).*

Khezerlou, E. (2013). Teacher autonomy perceptions of Iranian and Turkish EFL teachers. *Journal of History Culture and Art Research, 2(2),* 199-211.

Kocabıyık, O. O. (2016). Olgubilim ve gömülü kuram: Bazı özellikler açısından karşılaştırma. *Trakya Üniversitesi Eğitim Fakültesi Dergisi, 6*(1), 6(1), 55-66.

Kuloğlu, M. (2023). Program özerkliği, öğretmen özerkliği, öğretim programı okuryazarlığı, öğretim programına bağlılık ve TPAB arasındaki ilişkiler. *Doktora tezi - Bolu Abant İzze Baysal Üniversitesi*.

Kurtuluş, Ş. (2023). *Öğrenme merkezli liderliğin öğretmen özerkliğine etkisinde öğretmen profesyonelizmin aracılık rolü.* [Yüksek lisans tezi]. Siirt Üniversitesi.

Kürkçü, M. (2019). *Sınıf öğretmenlerinin öğretmen özerkliği davranışları akademik iyimserlik düzeyleri ve öğretmen liderliği algıları arasındaki ilişki.* [Yüksek lisans tezi]. Amasya Üniversitesi.

Kürkçü, M., & Köşterelioğlu, M. A. (2020). Sınıf öğretmenlerinin öğretmen özerkliği davranışları ve akademik iyimserlik düzeyleri arasındaki ilişki. *Karaelmas Eğitim Bilimleri Dergisi, 8(2),* 347-358.

Lawson , T. (2004). Teacher autonomy: Power or control? *Education 3-13, 32(3),* 3-18, DOI: 10.1080/03004270485200261.

Lennert da Silva, A. (2022). Comparing teacher autonomy in different models of educational governance. *Nordıc Journal of Studıes ın Educatıonal Polıcy, 8(2)*, 103-118.

Lennert da Silva, A. L., & Mølstad, C. E. (2020). Teacher autonomy and teacher agency: A comparative study in Brazilian and Norwegian lower secondary education. *The Curriculum Journal, 31(1),* 115-131.

Levent, A., & Kültür, K. (2022). Etik açıdan özerklik. İ. H. Karataş, & M. Kara (Ed.),*Eğitimde özerklik - Kuram ve uygulama* (s. 49-65). Ankara: Nobel Akademik Yayıncılık.

Little, D. (1995). Learning as dialogue: The dependence of learner autonomy on teacher autonomy. *System 23(2) - https://doi.org/10.1016/0346-251X(95)00006-6.*, 175-181.

Little, D. (2004). Learner autonomy, teacher autonomy and the European Language Portfolio. *Usages del Nouvelles Technologies dans l'Enseignement des langues Etràngeres: L'Autonomie de l'Enseignant et de l'Apprenant face aux Technologies de l'Information et de la Communication*, 17-20.

Little, J. W. (1990). The persistence of privacy: Autonomy and initiative in teachers' professional relations. . *Teachers College Record, 91(4),* , 509-536.

Lundström, U. (2015). Teacher autonomy in the era of New Public Management. *Nordic Journal of Studies in Educational Policy, 2015(2)*, 28144.

Lüleci, S. (2019). *Eğitim sisteminde kadınların yönetici olma sürecinde karşılaştığı engeller ve çözüm önerileri.* [Yüksek lisans tezi]. Kocaeli Üniversitesi.

Lyle, A., & Peurach, D. (2024). Changing notions of teacher autonomy: The intersection of teacher autonomy and instructional improvement in the US. *Research in Education, 118(1),* 3-25.

Mausethagen, S., & Mølstad, C. E. (2015). Shifts in curriculum control: Contesting ideas of teacher autonomy. *Nordic Journal of Studies in Educational Policy, 2015(2),* 28520.

Moomaw, W. E. (2005). Teacher-perceived autonomy: A construct validation of the teacher autonomy scale. *Doktora Tezi, University of West Florida*.

Mustafa, M., & Cullingford, C. (2008). Teacher autonomy and centralised control: The case of textbooks. *International Journal of Educational Development, 28(1),* 81-88.

Narayanan, M., Shields, A. L., & Delhagen, T. J. (2024). Autonomy in the spaces: teacher autonomy, scripted lessons, and the changing role of teachers. *Journal of Curriculum Studies, 56(1),* 17-34.

Nguyen, D., Pietsch, M., & Gümüş, S. (2021). Collective teacher innovativeness in 48 countries: effects of teacher autonomy, collaborative culture, and professional learning. *Teaching and Teacher Education, 106, 103463.*

Niemi, H. (2013). The finish teacher education: teachers for equity and professional autonomy. *Revista española de educación comparada*, 117-138.

Oberfield, Z. W. (2016). A bargain half fulfilled: Teacher autonomy and accountability in traditional public schools and public charter schools. *American Educational Research Journal, 53(2),* 296-323.

Öküz Gül, F. (2015). *Eğitimsel liderlik uygulamaları bağlamında öğretmen özerkliğinin incelenmesi.* [Yüksek lisans tezi]. Marmara Üniversitesi.

Özaslan, G. (2015). Öğretmenlerin sahip oldukları mesleki özerklik düzeyine ilişkin algıları. *Eğitimde Nitel Araştırmalar Dergisi, 3(2),* 25-39.

Özbey Demir, Ö. (2022). Öğretmen özerkliği. İ. H. Karataş, & M. Kara (Ed.),*Eğitimde Özerklik - Kuram ve Uygulama* (s. 153-168). Ankara: Nobel Akademik Yayıncılık.

Özdemir, N., & Turan, S. (2018). Okul müdürlerinin manipülatif davranışları ile öğretmenlerin özerklik algıları ve bağlılık düzeyleri arasındaki ilişkiler. *Ahi Evran Üniversitesi Kırşehir Eğitim Fakültesi Dergisi, 19(2),* 1707-1726.

Özmusul, M. (2012). Öğretmen eğitiminde yaratıcılık ve inovasyon. . *Kastamonu Eğitim Dergisi, 20(3),* 731-746.

Öztürk Dursun, E. (2024). *Öğretmen özerkliği ile öğretmen mesleki öğrenmesi arasındaki ilişki.* [Yüksek lisans tezi]. Karabük Üniversitesi.

Öztürk, İ. (2011). Curriculum reform and teacher autonomy in Turkey: The case of the history teaching. *International journal of instruction, 4(2),* 113-128.

Öztürk, İ. (2012). Teacher's role and autonomy in ınstructional planning: the case of secondary school history teachers with regard to the preparation and ımplementation of annual ınstructional plans. *Educational Sciences: Theory and Practice, 12(1),* 295-299.

Paradis, A., Lutovac, S., Jokikokko, K., & Kaasila, R. (2019 - 14). Towards a relational understanding of teacher autonomy: The role of trust for Canadian and Finnish teachers. *Research in Comparative & International Education,* 394-411.

Parcerisa, L., Verger, A., & Browes, N. (2022). Teacher autonomy in the age of performance-based accountability: A review based on teaching profession regulatory models (2017-2020). *Education Policy Analysis Archives, 30(100).*

Paulsrud, D., & Wermke, W. (2020). Decision-making in context: Swedish and Finnish teachers' perceptions of autonomy. . *Scandinavian Journal of Educational Research, 64(5),* 706-727.

Pearson, L. C., & Moomaw, W. (2005). The relationship between teacher autonomy and stress, work satisfaction, empowerment, and professionalism. . *Educational research quarterly, 29(1),* 38-54.

Peng, Y., Wu, H., & Guo, C. (2022). The relationship between teacher autonomy and mental health in primary and secondary school teachers: the chain-mediating role of teaching efficacy and job satisfaction. *International Journal of Environmental Research and Public Health, 19(22),* 15021.

Ramos, R. (2006). Considerations on the role of teacher autonomy. *Colombian Applied Linguistics Journal,* 183-202.

Ramos, R. C. (2006). Considerations on the role of teacher autonomy. Theoretical Discussion Papers.

Roth, G. (2014). Antecedents and outcomes of teachers' autonomous motivation: A self-determination theory analysis. P. W. Richardson, H. M. Watt, & S. A. Karabenick (Eds.), *Teacher Motivation: Theory and Practice. : .* New York: Rutledge.

Samuels, J. J. (1970). Impingements on Teacher Autonomy. *Urban Education, 5(2), https://doi.org/10.1177/004208597000500205,* 152-171.

Saylık, A., & Çelik Şahin, Ç. (2021). Do paternalist approaches of school principals kill teachers' autonomy? *International Journal of Progressive Education, 17(3),* 139-152.

Schwimmer, M., & Maxwell, B. (2017). Codes of ethics and teachers' professional autonomy. *Ethics and Education, 12(2),* 141-152.

Sehrawat, J. (2014). Teacher autonomy: Key to teaching success. *Bhartiyam International Journal of Education & Research, 4(1),* 1-8.

Serin, H., & Bozdag, F. (2020). Relationship between teachers' attitudes towards technology use in education and autonomy behavior. *Turkish Online Journal of Educational Technology-TOJET, 19(3),* 60-69.

Sevinç, H. (2021). *Öğretmen algılarına göre okul yöneticilerinin yönetim tarzları ile öğretmen özerkliği arasındaki ilişki.* [Yüksek lisans tezi]. İstanbul Aydın Üniversitesi.

Shalem, Y., De Clercq, F., Steinberg, C., & Koornhof, H. (2018). Teacher autonomy in times of standardised lesson plans: The case of a primary school language and mathematics intervention in South Africa. *Journal of Educational Change, 19,* 205-222.

Skerritt, C. (2023). School autonomy and the surveillance of teachers. *International Journal of Leadership in Education, 26(4),,* 553-580.

Smith, R. (2000). Starting with ourselves: Teacher-learner autonomy in language learning. B. Sinclaır, I. McGrath, & T. Lamb (Eds.), *Learner Autonomy, Teacher Autonomy: Future Directions* (s. 89-99). Edinburg: Pearson Education Limited.

Smith, R. (2003). Smith, R. C. (2003). Teacher education for teacher-learner autonomy. In Symposium for Language Teacher Educators. *Centre for English Language Teacher Education (CELTE).* Edinburg: University of Warwick, UK.

Smith, R., & Erdogan, S. (2008). Teacher-learner autonomy: Programme goals and student-teacher constructs. T. Lamb, & H. Reinders (Eds.), *Learner and Teacher Autonomy: Concepts, realities, and response* (s. 83-103). John Benjamins Publishing.

Sökmen, Y., & Kılıç, D. (2019). The relationship between primary school teachers' self-efficacy, autonomy, job satisfaction, teacher engagement and burnout: a model development study. *International Journal of Research in Education and Science, 5(2),* 709-721.

Sparks, D. & Malkus, N. (2015). Public school teacher autonomy in the classroom across school years 2003-04, 2007-08, and 2011-12. Stats in Brief. NCES 2015-089. . *National Center for Education Statistics.*

Steen-Olsen, T., & Eikseth, A. G. (2010). The power of time: Teachers' working day—Negotiating autonomy and control. *European Educational Research Journal, 9(2),* 284-295.

Strong, L., & Yoshida, R. (2014). Teacher's autonomy in today's educational climate: Current perceptions from an acceptable ınstrument. *Educational Studies - 50(2), - https://doi.org/10.1080/00131946.2014.880922,* 123–145.

Subaşı, A. (2022). *Okul müdürü yönetim tarzları ile öğretmen özerkliği arasındaki ilişki.* [Yüksek lisans tezi]. İstabul Kültür Üniversitesi.

Şahin İpek, D. (2017). *The relationship between teacher reflection and teacher autonomy with respect to certain variables* . [Yüksek lisans tezi]. Orta Doğu Teknik Üniversitesi .

Şahin, V., Bagana, N., Melekşah, E., Yabacı, E., & Tekin, T. (2023). Examining the effect of school climate on teacher autonomy according to teachers' opinions: öğretmenlerin görüşlerine göre okul ikliminin öğretmen özerkliğine etkisinin incelenmesi. *Journal of Management and Educational Sciences, 2(4),* 413-420.

Tadić, A. (2015). Satısfactıon of teachers' need for autonomy and theır strategıes of classroom dıscıplıne. *Research in Pedagogy, 5(1),* 14-29.

TDK. (2023). *TDK Sözlükleri*. Sözlük: https://sozluk.gov.tr adresinden alındı

Tekindal, M., & Uğuz-Arsu, Ş. (2020). Nitel araştırma yöntemi olarak fenomenolojik yaklaşımın kapsamı ve sürecine yönelik bir derleme. *Ufkun Ötesi Bilim Dergisi, 20(1),* 153-172.

Tokgöz Can, M., & Bümen, N. (2021). Turkish teachers' autonomy in using and adapting curriculum: A mixed methods study. *Issues in Educational Research, 31(4),* 1270-1292.

Torres, A. C. (2014). Are we architects or construction workers?" Re-examining teacher autonomy and turnover in charter schools. *Education policy analysis archives, 22(124),* .

Tort-Moloney, D. (1997). Teacher autonomy: A Vygotskian theoretical framework. Dublin: CLCS Occasional Papers.

Tümkaya, S., & Demirden, K. (2023). Okul müdürlerinin paternalist liderlik davranışları ile sınıf öğretmenlerinin özerklik davranışları arasındaki ilişkinin incelenmesi. *Fırat Üniversitesi Sosyal Bilimler Dergisi, 33(3),* 1199-1216.

Türkmen, Y. E., Yıldırım, H., Özdemir, S., Doğan-Tokgöz, S. D., Altundağ, H., & Deliveli, M. (2023). Examining the effect of school climate on teacher autonomy: Öğretmen özerkliğinde okul ikliminin etkisinin incelenmesi. *Journal of Management and Educational Sciences, 2(4),* 429-438.

Uğurlu, Z., & Qahramanova, K. (2016). Opinions of school administrators and teachers on the teacher autonomy in Azerbaijan and Turkey educations system. *Abant İzzet Baysal Üniversitesi Eğitim Fakültesi Dergisi, 16(2),* 637-658.

Ünal, L. I. (2005). Öğretmen imgesinde neoliberal dönüşüm. *Eğitim Bilim Toplum, 3(11),* 4-15.

Ünlü, E., & Çakar-Özkan, E. (2023). Ortaokul öğretmenlerinin özerklik davranışlarının, öz yeterlik inançlarının, mesleğe yönelik tutumlarının incelenmesi. *Araştırma ve Deneyim Dergisi, 8(1),* 99-114.

Üzüm, P. (2014). *Sınıf öğretmenlerinin özerkliğine ilişkin farkındalık düzeylerinin yapısal ve bireysel boyutları açısından değerlendirilmesi (İzmir örneği)*. [Doktora tezi]. Çanakkale On Sekiz Mart Üniversitesi.

Vangrieken, K., Grosemans, I., Dochy, F., & Kyndt, E. (2017). Teacher autonomy and collaboration: A paradox? Conceptualising and measuring teachers' autonomy and collaborative attitude. *Teaching and Teacher Education, 67,* 302-315.

Varatharaj, R. (2018). Assessment in the 21st century classroom: The need for teacher autonomy. *International Journal of Research and Innovation in Social Science (IJRISS), 2(6), ,* 105-109.

Wang, Q., & Zhang, H. (2013). Promoting teacher autonomy through university–school collaborative action research. *Language Teaching Research, 18(2),* 222-241.

Wermke, W., Olason Rick, S., & Salokangas, M. (2019). Decision-making and control: Perceived autonomy of teachers in Germany and Sweden. *Journal of Curriculum Studies, 51(3),* 306-325.

Wilches, J. U. (2007). Teacher autonomy: A critical review of the research and concept beyond applied linguistics. *Íkala, revista de lenguaje y cultura, 12(18),* 245-275.

Worth, J., & Van den Brande, J. (2020). Teacher Autonomy: How Does It Relate to Job Satisfaction and Retention?. *National Foundation for Educational Research.* Slough: NFER.

Wu, S. (2015). Development and application of the measures of school value, teacher autonomy, and teacher motivation. *The New Educational Review, 39(1),* 240-250.

Yan, H. (2010). A brief analysis of teacher autonomy in second language acquisition. . *Journal of Language Teaching and research, 1(2),* 175-176.

Yazıcı, A. Ş. (2016). The relationship between the teacher autonomy and learner autonomy support behaviors. *Journal of Educational Sciences Research, 6(2),* 1-23.

Yeşilpınar-Uyar, M. (2017). Eğitim programları ve öğretim alanına yönelik bir dergideki araştırmalara ilişkin içerik analizi: 2002-2015. *Kastamonu Eğitim Dergisi, 25(3),* 1009-1024.

Yi, W. (2017). When teacher autonomy meets management autonomy to enhance learner autonomy. *Chinese Journal of Applied Linguistics, 40(4),* 392-409.

Yıldırım, A., & Şimşek, H. (2013). *Sosyal bilimlerde nitel araştırma yöntemleri.* Seçkin Yayıncılık.

Yıldırım, R. (2013). The portfolio effect: Enhancing turkish elt student-teachers' autonomy. australian journal of teacher education. *Australian Journal of Teacher Education,* 92-110.

Yıldırım, T. (2017). *The perceptions of EFL instructors and administrators on teacher autonomy: A case study.* [Yüksek lisans tezi]. Orta Doğu Teknik Üniversitesi.

Yıldız, B., Günay, G., & Özbilen, F. (2021). Evaluation of teachers' motivation and curriculum autonomy levels. *Educational Policy Analysis and Strategic Research, 16(2),* 330-353.

Yılmaz, M. (2022). Okul özerkliği. İ. H. Karataş, & M. Kara (Ed.), *Eğitimde özerklik - Kuram ve uygulama* (s. 115-132). Ankara: Nobel Akademik Yayıncılık.

Yılmaz, Y., Ürey, S., Türkmenoğlu, F., Eren, S., Sayal, C. İ., & Sarıçam, A. H. (2024). Öğretmen özerkliğini etkileyen faktörlerin incelenmesi: Okul iklimi. *Journal of Management and Educational Sciences, 3(1),* 101-108.

Yirci, R. (2017). Öğretmen profesyonelliğinin önündeki engeller ve çözüm önerileri. *Ahi Evran Üniversitesi Kırşehir Eğitim Fakültesi Dergisi, 18(1),* 503-522.

Yolcu, M. A. (2021). *Ortaöğretim kurumlarında çalışan öğretmenlerin örgütsel sessizlik düzeyleri ile öğretmen özerklik davranışları arasındaki ilişkinin incelenmesi.* [Yüksek lisans tezi]. Karamanoğlu Mehmetbey Üniversitesi.

Yolcu, M. A., & Selvitopu, A. (2022). Ortaöğretim kurumlarında çalışan öğretmenlerin örgütsel sessizlik düzeyleri ile öğretmen özerklik davranışları arasındaki ilişkinin incelenmesi. *Kocaeli Üniversitesi Eğitim Dergisi, 5(2)*, 475-494.

Yolcu, O. (2019). *Ortaokul fen bilimleri öğretim programının stufflebeam değerlendirme modeli temelinde öğretmen özerkliği açısından incelenmesi.* [Doktora tezi]. Aydın Adnan Menderes Üniversitesi.

Yolcu, O., & Akar-Vural, R. (2021). An Examination of Instructional Autonomy Practices of Science Teachers. . *International Journal of Educational Methodology, 7(1)*, 79-94.

Yorulmaz, Y. İ., Çolak, İ., & Çiçek-Sağlam, A. (2018). The relationship between teachers' structural and psychological empowerment and their autonomy. *Eğitim Bilimleri Araştırmaları Dergisi, 8(2)*, 81-96.

Yu-hong, J., & Ting, M. (2012). A Review of the research on language teacher autonomy. *Sino-US English Teaching, 9(4)*, 1045-1055.

Yurdakul, S., Gür, B. S., Çelik, Z., Kurt, T., & Olçum, A. (2016). *Öğretmenlik mesleği ve mesleğin statüsü.* Ankara: Eğitim-Bir-Sen Stratejik Araştırmalar Merkezi, 70(13), 1-121.